

Kosova Women's Network
Serving, Protecting and Promoting the Rights of Women and Girls

više od
“**Reči**
na **PAPIRU**” ?

**ODGOVOR PRAVOSUDNIH ORGANA
NA KOSOVU NA NASILJE U PORODICI**

Oktoibar 2009. god.
Priština, Kosovo

Kosova Women's Network
Serving, Protecting and Promoting the Rights of Women and Girls

više od
“**Reči**
na **PAPIRU**” ?

ODGOVOR PRAVOSUDNIH ORGANA NA
KOSOVU NA NASILJE U PORODICI

Za Mrežu žena Kosova pripremili
AriJana Ćosaj-Mustafa i Nikol Fornsvort

Oktober 2009. god.
Priština, Kosovo

Pripremile Ariana Ćosaj Mustafa (Ariana Qosaj-Mustafa) i Nikol Farnsvort (Nicole Farnsworth) za Mrežu žena Kosova

© Program Ujedinjenih nacija za razvoj, 2009. Sva prava zadržana.

Ovo istraživanje se sprovело pod pokroviteljstvom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) projekat Inicijativa sigurnosti i bezbednosti žena (WSSI). Stavovi izneti u ovom izveštaju ne moraju nužno predstavljati stavove UNDP-a.

ISBN 978-9951-498-08-1

Proizvodnja: Rrota: www.rrota.com

Layout: Ardian Veliu

Korice: Kushtrim Balaj

Izdavač: Grafika Rezniki

Prevod: DAS Group profesionalna prevodilačka agencija

ZAHVALNICA

Istraživački tim želi da svoju zahvalnost prenese Igbale Rogovi, izvršnoj direktorici Mreže žena Kosova, za njenu stalnu podršku i strpljenje. Zahvaljujemo se timu iz Inicijative Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) za sigurnost i bezbednost žena, koji ne samo da su finansirali ovo važno istraživanje, već su spremni da nam pomognu kad god je to moguće. Posebno se zahvaljujemo Agenciji za ravnopravnost polova pri Kabinetu premijera na njenoj podršci istraživanju i ponuđenoj nam mogućnosti da damo doprinos u tekućoj izradi smernica.

Istraživanje ne bi bilo moguće bez pune saradnje institucija i organizacija čiji su predstavnici dali svoje vreme i mišljenja: Kosovska policija, centri za socijalni rad, Odsek za zastupanje i pomoć žrtvama, biroi za pravnu pomoć, Sudski savet Kosova, EULEX, Women's Wellness Center, Centar za zaštitu žena i dece, Liria (Gnjilane), Centar za smeštaj žena i dece u Prizrenu, Sigurna kuća Đakovica, Hope and Homes for Children, Medica Kosova i Norma Lawyers Association.

Zahvalnica ide i za 96 žena i muškaraca širom Kosova koji su ponudili svoja lična iskustva sa pravosudnim sistemom, često uz nadu se da će njihove priče, obično prepune bola, frustracije i razočarenja, moći da predstave detalje neophodne za unapređenje celokupnog sistema, čime bi se sprečile njihove i tuđe patnje u budućnosti.

Autori se zahvaljuju i drugim članovima istraživačkog tima koji su posvetili puno vremena i energije za realizaciju ovog projekta: Mimoza Gaši, Adem Gaši, Nderime Sahatćija, Zejnete Diljatahu, Ganimete Juniku, Valjbona Saljihu, Adeljina Beriša, i Aljba Lodža.

SADRŽAJ

KRATAK PREGLED	6
UVOD	9
Metod istraživanja.....	11
Nešto o ovom izveštaju.....	13
POGLAVLJE 1. POSTOJEĆI ZAKONSKI OKVIRI NA KOSOVU PROTIV NASILJA U PORODICI ...	17
Kosovski pravni okvir za zaštitu od i krivično gonjenje dela nasilja u porodici	18
POGLAVLJE 2. ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI:	
NAREDBE ZA ZAŠTITU I ODGOVOR SUDIJA	23
Zakasnelo izdavanje naredbe za zaštitu	24
Blage kazne za lica koja iznova izvrše krivično delo i za lica koja prekrše naredbu za zaštitu	25
Ograničeno izricanje mera predviđenih Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici	26
Loše obrazlaganje presuda za izricanje naredbe za zaštitu	30
Nedovoljno posvećena pažnja sprovođenju naredbe za zaštitu	31
POGLAVLJE 3. POKRETANJE POSTUPKA PROTIV KRIVIČNIH DELA NASILJA U PORODICI	35
Struktura tužilaštva.....	35
Pokretanje postupka protiv krivičnog dela nanošenja lakših telesnih povreda	36
Prekid krivičnog postupka	38
Blage kazne za lica odgovorna za nasilje u porodici	40
POGLAVLJE 4. KOSOVSKA POLICIJA: ISTRAGE, HAPŠENJA I MONITORING	45
Upoznavanje žrtve sa pravima dodeljenih zakonima na snazi.....	46
Izdavanja Zahteva za zaštitu i praćenje slučajeva od strane policije.....	47
Hapšenje, pritvor i oslobađanje osumnjičenih za nasilje u porodici	48
Prikupljanje dokaza u istragama slučajeva nasilja u porodici.....	50
POGLAVLJE 5. POŠTOVANJE PRAVA ŽRTVE I PRISTUPA PRAVDI	55
Odeljenje za pomoć i savetovanje	55
Pravno zastupanje žrtava: Sistem pravne pomoći na Kosovu.....	57
Propusti u Sistemu pravne pomoći Kosova	58
Poštovanje prava deteta i pomoć žrtvama: Centri za socijalni rad.....	61
Sigurnost i pomoć tokom pristupa pravdi: Prihvatišta i druge organizacije	63
POGLAVLJE 6. PERCEPCIJA GRAĐANA O PRISTUPU PRAVDI	67
PREPORUKE	73
CITIRANI RADOVI	78

AKRONIMI

ARP	Agencija za ravnopravnost polova
KZK	Krivični zakonik Kosova
PKZK	Privremeni krivični zakon Kosova
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CZŽD	Centar za zaštitu žena i dece
CRC	Konvencija o pravima dece
CSR	Centar za socijalni rad
OSP	Odeljenje za socijalnu politiku
UNP	Uredba UNMIK-a br. 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici
JNP	Jedinica za nasilje u porodici
EAR	Evropska agencija za rekonstrukciju
EK	Evropska komisija
ECHR	Evropska konvencija o ljudskim pravima
ECLO	Kancelarija Evropske komisije za vezu
ECTHR	Evropski sud za ljudska prava
NHZ	Naredba za hitnu zaštitu
EULEX	Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu
BDP	Bruto domaći proizvod
PNHZ	Privremena naredba za hitnu zaštitu
POO	Privremeni objekat za obezbeđenje
ZKPK	Zakon o krivičnom postupku Kosova
SSK	Sudski savet Kosova
SIK	Sudski institut Kosova
KP	Kosovska policija
MŽK	Mreža žena Kosova
SZPP	Službenik za pravnu pomoć
SPP	Sistem pravne pomoći
ZZNP	Zakon o zaštiti od nasilja u porodici
SNPS	Sektor za nadgledanje pravnog sistema
MRSP	Ministarstvo rada i socijalne politike
NPS	Nadgledanje, podučavanje i savetovanje
NAP-NP	Nacionalna strategija i Akcioni plan protiv nasilja u porodici
NVO	Nevladina organizacija
KPM	Kabinet premijera
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
NZ	Naredba za zaštitu
SOK	Statistička služba Kosova
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNICEF	Fond Ujedinjenih nacija za decu
UNIFEM	Razvojni fond Ujedinjenih nacija za žene
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
PŽ	Pravobranilac žrtve
OZPŽ	Odsek za predstavljanje i pomoć žrtvama
ISBŽ	Inicijativa za sigurnost i bezbednost žena

KRATAK PREGLED

Omogućavanje pristupa pravdi za žrtve nasilja u porodici i dalje predstavlja izazov u celom svetu. Dok mnogi građani smatraju da je velika „sramota“ prijaviti nasilje u porodici, predstavnici javnih institucija često smatraju da je to stvar privatnosti koju je najbolje rešiti unutar porodice. Pa ipak, nasilje u porodici je skupo za društvo jer izaziva troškove koje su u vezi sa prevencijom, zaštitom i sudskim gonjenjem, kao i sa niskom stopom obrazovanja, zaposlenosti, pa čak i BDP. Rešavanjem problema nasilja u porodici, država bi mogla da pošalje jasnu poruku da neće tolerisati takve radnje i da će obezbediti sigurnost za sve svoje građane. Osim toga, u skladu sa međunarodnim pravom, načelima ljudskih prava i postojećim zakonima na Kosovu, institucije su u obavezi da istražuju, gone i kažnjavaju lica odgovorna za nasilje u porodici istovremeno pružajući delotvornu pomoć žrtvama.

Nažalost, gomila prepreka i dalje sprečava žrtve nasilja u porodici da ostvare pravdu na Kosovu. Identifikovanjem izazova u primeni postojećih zakona mogu se informisati procesi stvaranja politike i potencijalno ispraviti postojeći nedostaci. Stoga, Mreža žena Kosova je, od juna do septembra 2009. Godine, obavila intervjue sa predstavnicima različitih institucija, kao i sa žrtvama nasilja u porodici, u cilju davanja podrške Vladi Kosova i drugim zainteresovanim stranama za pripremu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i Nacionalne strategije i akcionog plana protiv nasilja u porodici.

U pogledu zaštite od nasilja u porodici, MŽK je otkrila više problema vezano za odgovor sudija građanskih sudova, uključujući: kašnjenja oko izdavanja naredbi za zaštitu (NZ); korišćenje ograničenih mera koje su na raspolaganju sudijama; loše obrazlaganje presuda; neadekvatno praćenje primene naredbi za zaštitu; izricanje blagih kazni kada su prekršene naredbe za zaštitu; i retko izricanje kazni zatvora za one koji prekrše NZ, čak i u slučajevima kada se javi recidivizam.

Pokretanje krivičnog postupka u slučajevima kada je izvršeno krivično delo nasilja u porodici jednako je zabrinjavajuće. Sudovi često ne pokreću krivične postupke za dela kao što su lakše ili teže telesne povrede kada su one nanete u kontekstu porodičnog odnosa ili, kada pokrenu postupak, onda izriču blage kazne. Građanske parnice i izdavanje naredbi za zaštitu često su zamena za krivični postupak. Često dolazi do prekida krivičnog postupka, posebno u slučajevima kada dođe do „pomirenja“ između strana ili „povlačenja“ tužbe koju podnese žrtva. Međutim, u skladu sa krivičnim zakonikom, za krivična dela nanošenja telesnih povreda, izvršena u kontekstu porodičnog odnosa mora se automatski pokrenuti krivični postupak. Čak i kada dođe do suđenja, licima koja izvrše krivična dela izriču se veoma blage kazne. Nezavršene istrage, nedovoljna primena naredbi za zaštitu, loša saradnja između policije i tužilaca, kao i propust da se uhapsu odgovorna lica, povećavaju ranjivost žrtve u pogledu javljanja recidivizma istovremeno puštajući odgovorna lica da prođu nekažnjeno.

Učinak pojedinaca u institucijama koje nude pomoć žrtvama nasilja u porodici različit je. Mnogi nisu upoznati sa zakonskim merama protiv nasilja u porodici, što utiče na kvalitet pravnog zastupanja koje se nudi žrtvama. Nedovoljan budžet i broj osoblja specijalizovanog za nasilje u porodici dodatni su izazov. Nevladina skloništa obezbeđuju važnu

pomoć za zaštitu žrtava/svedoka, ali se ona još uvek bore sa pronalaženjem adekvatnih sredstava za reintegraciju žrtava.

Tradicija, osude društva, strah od posledica, finansijska zavisnost od odgovornih lica i strah od gubljenja starateljstva nad detetom doprinose nespremnosti žrtava da traže pravdu. Loš učinak institucija doveo je do toga da je skoro trećina žrtava izjavila da se ne bi ponovo obratila pravosudnom sistemu.

Izveštaj u zaključku iznosi preporuke za unapređenje zakonskih mera protiv nasilja u porodici i za individualne institucije zadužene za pružanje zaštite žrtvama, za krivično gonjenje odgovornih lica i za prevenciju budućeg nasilja.

UVOD

više od REČÍ na PAPIRUI?

Uvod

Uvod

UVOD

Nasilje u porodici obično se definiše kao nasilje do kojeg dolazi u privatnom boravištu između bračnih partnera. Iako se većina dela nasilja u porodici izvrše nad ženama i decom, nasilje u privatnom boravištu može biti usmereno i nad drugim pojedincima koji tu žive, kao što su muškarci i starije osobe.¹ Nasilje u porodici je obrazac ponašanja, koji podupiru i tolerišu mnoga društva. Svedočanstva su pokazala da je nasilje u porodici stvar izbora i da do njega ne dolazi samo zbog konzumiranja alkohola ili droga; genetika; fizička ili metalna bolest; nekontrolisano ponašanje; ili problematičan odnos.²

Uobičajeno ponašanje lica koja izvrše dela nasilja u porodici obuhvata pokušaj da kontrolišu svoje žrtve, tako što umanjuju efekte nasilja, krive svoje žrtve za nasilje i uskraćuju im postupke. Odgovora lica se mogu ponašati mirno u javnosti i u sudnicama ali u privatnosti nastavljaju da se ponašaju nasilno, često verujući da imaju pravo da upotrebljavaju silu. Prema Albanskom priručniku za sudije za naredbe za zaštitu, „žrtve obično smatraju da je nasilje u porodici nešto što se dešava samo njima i krive same sebe za nasilje, racionalizujući zlostavljanje“.³ Kako je jedna žena prokomentarisala: „Ako ne slušam svog muža ili ako se loše ponašam, normalno je da me on bije“.⁴ Nasilje u porodici može dovesti do niskog samopoštovanja, stresa, osećanja straha i poricanja, izolacije od porodice i prijatelja, nesanice, krivice, nesposobnosti za brigu o sebi, nesposobnosti za rad, depresije, razvoda, prekida obrazovanja, lošeg fizičkog zdravlja, pobačaja, samoubistva, pa čak i smrti.⁵

Nasilje u porodici je samim tim skupo za društvo, jer izaziva troškove u vezi sa zdravstvenom negom, policijom, krivičnim gonjenjem, suđenjem, nivoom obrazovanja a samim tim i stopom zaposlenosti, danima izgubljenim na poslu (što utiče na BDP), produktivnošću i socijalnom pomoći za žrtve.⁶ Stvaranje nenasilničke kulture omogućava slobodan i bezbedan razvoj za svakog člana društva. Osim toga, u dugoročnom smislu, kada ne bi bilo nasilja, država bi imala više novca koji ne bi morala da ulaže u prevenciju, zaštitu i krivičnog gonjenje lica koja izvrše krivično delo nasilja u porodici. Reakcijom na nasilje do kojeg dolazi u porodičnom boravištu, država može poslati jasnu poruku da neće tolerisati takve radnje i da će obezbediti blagostanje svih svojih građana.

Bez obzira na to, omogućavanje pristupa pravdi za osobe koje su doživele nasilje u porodici i dalje predstavlja izazov u celom svetu. U mnogim društvima, patrijarhalne tradicije daju „pravo muškarcima da kontrolišu svoje žene“, ako je to potrebno i kroz nasilje; žene rizikuju otuđivanje od društva ako prijave „sramotnu“ činjenicu da su doživele nasilje. Mnogi predstavnici javnih institucija odbijaju da „privatna“ dela nasilja

¹ Mreža žena Kosova (MŽK) je govorila o i dokumentovala nasilje nad decom, starijima, osobama sa posebnim potrebama, seksualnim manjinama i muškarcima. Vidi, Nikol Fornsvort i Arijana Čosaj-Mustafa za MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće: Istraživanje za potrebe prve Nacionalne strategije i akcionog plana protiv nasilja u porodici na Kosovu*. Priština: Mreža žena Kosova, 2008, dostupno na: www.womensnetwork.org.

² Vidi *Albanski priručnik za sudije za naredbe za zaštitu*, odeljak o „Najboljim praksama za zaustavljanje nasilja u porodici“, Pristvo OEBS-a u Albaniji i USAID, Tirana, 2008, str. 33.

³ Ibid.

⁴ MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*, str. 16.

⁵ *Albanski priručnik za sudije za naredbe za zaštitu*, odeljak o „Najboljim praksama za zaustavljanje nasilja u porodici“. MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće* i MŽK, *Istraživačko ispitivanje stope nasilja na osnovu rodne pripadnosti na Kosovu i njegov uticaj na reproduktivno zdravlje žena*, Priština: MŽK, 2008.

⁶ Ovaj paragraf je preuzet iz MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*.

u porodici smatraju pitanjima koja spadaju u domen javnosti. Zbog takvih socijalizovanih percepcija, nasilje u porodici se često ne prijavljuje. Stoga, za žene (i neke muškarce) koje preuzmu društveni rizik i odluče se da prijave nasilje, institucionalni odgovor mora biti saosećajan, poverljiv i brz. Neblagovremeno i bezbrižno reagovanje može i dovelo je do ponavljanja nasilja, pa čak i smrti,⁷ kao i do oklevanja da se prijavi recidivizam.⁸

Na Kosovu, različitim institucijama pripale su različite odgovornosti za zaštitu prava osoba koje su doživele nasilje u porodici. Od trenutka kada je slučaj nasilja u porodici prijavljen policiji, skloništu, Centru za socijalni rad ili pravobranioocu, postoje sistemi i procedure koje obezbeđuju da svaka osoba dobije pomoć za prijavljivanje slučaja, lekarski pregled ako je to potrebno, savete, sklonište i podršku kroz sudske postupke. Pravosudni sistem posebno ima odgovornost da zaštiti žrtve nasilja u porodici od odgovornih lica izdavanjem naredbe za zaštitu (građanske parnice), kao i da automatski (po službenoj dužnosti) pokrene krivični postupak protiv lica koja izvrše krivično delo.⁹

Nažalost, nije tajna da brojne prepreke sprečavaju žrtve nasilja u porodici da pristupe pravdi na Kosovu. Mnogo ranije istraživanje došlo je do saznanja da problemi generalno postoje unutar pravosudnog sistema a posebno kada se radi o nasilju u porodici.¹⁰ Međutim, nijedno istraživanje nije izbliza ispitalo probleme u celokupnom procesu pristupa pravdi niti je obuhvatilo doprinos predstavnika svih obuhvaćenih institucija, kao ni žena i muškaraca koji su prošli kroz ove procese. Istraživanje koje obuhvata konsultacije sa većim brojem institucija kao i sa korisnicima, posebno usmereno ka uslugama koje pružaju, bitno je za otkrivanje problema i iznalaženje rešenja.

Mreža žena Kosova je preuzela ovaj obeshrabrujući zadatak od juna do septembra 2009. god. uz finansijsku pomoć Inicijative Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) za sigurnost i bezbednost žena (ISBŽ) i uz podršku Agencije za ravnopravnost polova pri Kabinetu premijera Kosova (ARP). Istraživanje je imalo za cilj da „podrži kosovsku vladu i stvaraocce politike u pripremi i realizaciji Nacionalne strategije i akcionog plana protiv nasilja u porodici (NAP-NP), i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (ZZNP)“, koji su bili u fazi izrade.¹¹ Cilj istraživanja bio je da se „sveobuhvatno razume pravosudni

⁷ Prema navodima Kosovske policije, 17 ljudi je poginulo u nasilju u porodici između 2005. i juna 2009. god.

⁸ Intervjui MŽK, 2009. Vidi 6. poglavlje.

⁹ MŽK radije koristi termine kao što su „klijenti“, „koji su preživeli nasilje u porodici“ ili „lica koja su doživela nasilje u porodici“ nego termin „žrtva“. Prvi termini su bolji jer se fokusiraju na lica kao na subjekte koji su u stanju da preuzmu kontrolu nad sopstvenim životima i budućnošću. Suprotno tome, termin „žrtva“ im oduzima moć i čini je objektivnom. Iako je to tako, kosovske institucije i postojeći pravni okvir koriste termin „žrtva“. U cilju doslednosti i da bi se izbegla zabuna, ovaj izveštaj samim tim koristi termin „žrtva“.

¹⁰ MŽK navodi da su i *Bezbednost počinje kod kuće i Istraživačko ispitivanje* naglasili slabosti unutar pravosudnog sistema, posebno u vezi sa nasiljem u porodici. Izveštaji i OEBS-a („Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici“, jul 2007. i „Prvi kosovski pregled sistema građanskog pravosuđa“, jun 2006) i Institucije Ombudsmana („Izveštaj Institucije Ombudsmana na Kosovu u vezi sa primenom člana 7. i 9. Uredbe UNMIK-a br. 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici, *automatski* (po službenoj dužnosti)“ Registracija br. 1/06, novembar 2006. i „Godišnji izveštaj vršioca dužnosti Ombudsmana Skupštini Kosova (2006-2007)“) navode primere nepostojanja pristupa pravdi za žene posle nasilja u porodici. Evropska komisija je izrazila zabrinutost oko pristupa pravdi u svojim godišnjim izveštajima („Izveštaj Evropske komisije o napretku na Kosovu“, 2007. i 2008). Balkanska mreža istraživačkog izveštavanja (BIRN) je, nakon jednogodišnjeg nadgledanja, u „Izveštaju: Nadgledanje sudova“ (2009) navela da u pravosudnom sistemu postoje veliki problemi, uključujući „neopravdana kašnjenja po pitanju otvaranja i zatvaranja predmeta; propuste oko ispunjavanja standarda za održavanje suđenja; i neke slučajeve sumnje u korumpiranost sudija i tužilaca“ (Terdevci, Fatmire i Tom Fuler, „BIRN otkriva glavne slabosti kosovskog suda“, 4. jun 2009). Et. al. G.N. Rubotam u „Pravosudnom sistemu Kosova: Proceni i predloženim opcijama 2003-2004“ govori detaljno o operativnim funkcijama, nedostacima i načinima kako da ceo pravosudni sistem napreduje (2004).

¹¹ UNDP, Zahtev za prijavama, 2009.

sistem na Kosovu koji se odnosi na primenu zakona protiv nasilja u porodici“. Ovaj izveštaj daje pregled rezultata istraživanja i iznosi preporuke za institucije koje nastoje da obezbede pristup pravdi za žrtve nasilja u porodici.

Metod istraživanja

MŽK koristi mešovitu metodologiju zbog nepouzdanosti statistike,¹² neadekvatnih sistema koji postoje za prikupljanje podataka¹³ i zbog nedovoljno sprovedenih istraživanja o ovoj temi.¹⁴ Metoda obuhvata:

- analizu postojećeg pravnog i institucionalnog okvira u pogledu nasilja u porodici koju su vršili pravni stručnjak i pravnik sa iskustvom na mestu sudije, a koja je nastojala da identifikuje propuste u postojećim zakonskim okvirima protiv nasilja u porodici;
- detaljne polu-strukturisane intervju sa 96 žena i muškaraca koji su doživeli nasilje u porodici, u pogledu njihovog iskustva oko pristupa pravdi. Iako su zastupljene različite demografske grupe (npr: rod, etnička pripadnost, geografska sredina, materijalno stanje, sposobnost),¹⁵ najvažniji kriterijum na osnovu kojeg je odlučeno ko će biti ispitan jesu psihofizičko blagostanje i fizička bezbednost ispitanika.¹⁶ U tom pravcu, za osetljiv pristup tokom obavljanja intervju koji je nastojao da zaštiti emocionalno stanje i da spreči ponovne traume ispitanika, pobrinula se Medica Kosova.¹⁷ Intervjui su obavljani u privatnim sobama bez prisustva članova porodice, što je ispitanicima omogućilo da o svojim iskustvima govore otvorenije;
- polu-strukturisane intervju sa predstavnicima institucija i nevladinim organizacijama koje nastoje da obezbede pristup pravdi: pripadnici Kosovske policije (KP) iz jedinica za nasilje u porodici, socijalni radnici iz centra za socijalni rad (CSR), pravobranioci iz Odeljenja za zastupanje i pomoć žrtvama pri Ministarstvu pravde (OZPŽ), tužioci, advokati, sudije,

¹² Nijedni statistički podaci na Kosovu nisu sami po sebi „precizni“ zbog činjenice da podaci sa popisa nisu prikupljeni još od 1981. god.

¹³ Dodatne informacije možete naći u sledećim poglavljima.

¹⁴ Izazovi na koje se naišlo tokom sakupljanja precizne statistike (opisano dole) naveli su istraživački tim da osmisli mešovitu metodologiju za prikupljanje što više relevantnih informacija o pristupu pravdi za žrtve nasilja u porodici. Tim je koristio triangulaciju da ispita valjanost rezultata.

¹⁵ Ispitanici su izabrani kroz organizacije članice MŽK. Među 96 ispitanika nalazi se: 93 procenta žena i 7 procenta muškaraca; osobe stare između 18 i 25 godina (16 procenta), 26 i 35 (34 procenta), 36 i 45 (28 procenta), 46 i 55 (15 procenta), 56 i 65 (2 procenta), i preko 66 godina (5 procenta); stanovnici ruralnih (52 procenta) i gradskih sredina (48 procenta); iz Prištine (16 procenta), Đakovice (13 procenta), Prizrena (8 procenta), Uroševca (5 procenta), Dragaša (4 procenta), Peći (4 procenta), Orahovca (4 procenta) i više od 20 drugih opština (49 procenta); Albanaca (84 procenta), Roma, Aškalija ili Egipćana (6 procenta), Bošnjaka (2 procenta), osobe sa različitim etničkom pripadnošću (2 procenta), Srba (2 procenta), Turaka (2 procenta) i Goranaca (1 procenta); zaposlenih (18 procenta) i nezaposlenih (82 procenta); u braku (35 procenta), rastavljenih (24 procenta), udovaca/udovica (21 procenta), neoženjenih/neudatih (10 procenta), razvedenih (8 procenta), i nezvanično oženjenih/udatih (1 procenta); i 83 procenta sa decom i 17 procenta bez dece (prosečan broj dece među onima koji imaju decu iznosi 2.56 i ona su, u proseku, stara 14.63 godine). Podaci koje poseduje Kosovska policija ukazuju na to da među žrtvama nasilja u porodici otprilike 79 procenta su žene dok su 21 procenta muškarci, što je i razlog zašto je za uzorak uzet veći broj žena; muškarce žrtve koji su spremni da govore bilo je takođe veoma teško naći.

¹⁶ U svim intervjuima, MŽK je nastojala da ispoštuje visoke etičke standarde za istraživanja u kojima učestvuju ljudski subjekti, uključujući: informisanje svih ispitanika o istraživanju, njihovom pravu da učestvuju ili ne učestvuju i o tome kako će se upotrebiti informacije dobijene u intervjuima; odvajanje pokazatelja od rezultata istraživanja da bi se obezbedila poverljivost; i uvećanje do najveće mere pozitivne strane istraživanja (npr: razgovor sa obučeni savetodavcima o uslugama koje su im dostupne).

¹⁷ Intervjui su bili neformalni, u stilu razgovora, a cilj im je bio da se do najveće mere ispitanici osećaju slobodno. Svim ispitanicima su dati kontakt detalji savetodavaca iz Medica Kosova-e da, ukoliko to žele, kasnije zatraže dodatne savete ili pomoć.

predstavnicima sudova, službenici za pravnu pomoć, skloništa i organizacije žena.¹⁸ MŽK je takođe konsultovala zainteresovane strane kroz intervjue ili upitnike, uključujući EULEX, Organizaciju za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i UNIFEM;

- prikupljanje relevantnih postojećih podataka o pristupu pravdi u vezi sa nasiljem u porodici od KP, OZPŽ, CSR, skloništa, sudova, EULEX-a, OEBS-a i Institucije Ombudsmana; i
- podatke iz ankete sprovedene u domaćinstvima širom Kosova na osnovu kojih je sastavljen dokument Bezbednost počinje kod kuće, u pogledu percepcija ljudi oko pristupa pravdi.

Korišćenjem dvaju baza podataka u Excel-u, analizirane su kvantitativno sakupljene informacije, a kvalitativne podatke su nezavisno kodifikovali troje istraživača a zatim su ih analizirali za trendove. Vođa tima i pravni stručnjak su zatim sastavili nacrt izveštaja, koji je predstavljen stručnoj fokusnoj grupi 22. septembra 2009. godine, koja obuhvata sve zainteresovane strane, uključujući i mnoge ispitanike. Njihove preporuke su sadržane u konačnom izveštaju.

Glavni izazov sa kojim se suočio istraživački tim bila je činjenica da kosovske institucije još uspostavljaju procedure za prikupljanje detaljne statistike. Mnoge institucije sakupljaju osnovne informacije ali ih ne čuvaju na način na koji bi one mogle da se lako proslede, i većina institucija ne prikuplja važne demografske podatke. Dokazalo se da sakupljanje informacija od pravosudnog sistema predstavlja poseban izazov. Iako pravosudne ustanove upošljavaju evidentičare, samo nekoliko upošljavaju statističare. Slučajevi se evidentiraju ručno, popunjavanjem odštampanih formulara koji ne sadrže dovoljno informacija. Evidentičari bi mogli da pomognu oko rada na statistici samo u pogledu ograničenih vrsti informacija. Prikupljanje podataka na osnovu ključne demografije poput etničke pripadnosti, roda, starosnog doba, socio-ekonomskog statusa i lokacije bilo je veoma teško. Obezbeđivanje kvantitativnih podataka o vrstama suđenja, optužbama, presudama, kaznama, trajanjima suđenja i recidivizmu jednostavno nije bilo moguće.

Nepostojanje elektronske baze podataka sprečava i opštinske i okružne sudove da dobiju preciznu i blagovremenu statistiku o nasilju u porodici. Evidentičari u okružnim sudovima evidentiraju građanske parnice na osnovu tužbi (npr: „povreda braka“), ali ne mogu pružiti informacije o tome da li se ti predmeti odnose na nasilje u porodici. Kako je evidentičar u okružnom sudu rekao MŽK, samo sudija koji se bavi predmetom ima te informacije. Opštinski sudovi nisu vodili ni elektronsku evidenciju, zbog čega bi identifikovanje predmeta koji obuhvataju nasilje u porodici zahtevalo brojne ljudske resurse za pretragu pojedinačnih spisa predmeta. Na primer, pošto je opštinski sud u Prištini već pomagao drugom istraživačkom timu da sakupi statistiku o manjinama, nisu imali dovoljno slobodnog osoblja da u isto vreme identifikuju predmete koji obuhvataju nasilje u porodici. Ugradnja umrežene baze podataka u kojoj bi se redovno evidentirali demografija i predmeti uštedela bi u velikoj meri ljudske resurse, i obezbedila bi bitne informacije blagovremeno i precizno.

¹⁸ Širom Kosova, održan je 61 intervju sa prosečnim trajanjem od jednog sata a ispitano je devetoro tužilaca iz opštinskog suda, petoro tužilaca iz okružnog suda, jedan javni tužilac iz Prištine, četvoro sudija za građanske parnice iz opštinskog suda, dvoje sudija za građanske parnice iz okružnog suda, četvoro sudija za krivične postupke iz opštinskog suda, dvoje sudija za krivične postupke iz okružnog suda, petoro pravnika, šestoro službenika za pravnu pomoć, petoro pripadnika Kosovske policije, četvoro predsednika sudova, petoro socijalnih radnika, petoro zastupnika žrtava i četvoro direktora skloništa.

Sudski savet Kosova (SSK) je dobio sredstva od Evropske agencije za rekonstrukciju 2007. god. za ugradnju Informatičnog sistema za upravljanje predmetima da bi se napravila elektronska baza podataka za kosovsko pravosuđe.¹⁹ Sistem će povezati sve sudove i obezbediti standardizovano prikupljanje podataka kroz zajednički softver.²⁰ SSK očekuje da će svi službenici koji koriste sistem završiti obuku i da će sva pitanja u vezi sa softverom biti rešena do kraja oktobra 2009. god. kada bi sistem trebalo da postane funkcionalan. Očigledno je da postoji hitna potreba u sudstvu za korišćenjem ove baze podataka, koja im može omogućiti da dobiju statistiku o nasilju u porodici kao i o drugim pitanjima, i to brzo i precizno.

Nešto o ovom izveštaju

„Kosovo ima neke od najboljih zakona na svetu... još kad bi se primenjivali.“ Ovakva mišljenja su postala uobičajena među aktivistima za prava žena i predstavnicima institucija, što ukazuje na poteškoće koje postoje u primeni postojećih zakona.²¹ Kada bi se identifikovali odgovarajući izazovi u primeni zakona, mogli bi se informisati procesi stvaranja politike i samim tim potencijalno ispravili postojeći nedostaci. Na osnovu intervjua obavljenih sa više od 60 predstavnika institucija, 96 žrtava nasilja u porodici i ranijeg istraživanja, poglavlja koja slede nastoje da ukažu na probleme u vezi sa postojećim zakonima i njihovom primenom da bi se isti rešili pomoću novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Nacionalne strategije i akcionog plana protiv nasilja u porodici i drugih zakona koji regulišu pokretanje krivičnog postupka protiv krivičnih dela izvršenih u kontekstu porodičnog odnosa, radne procedure, kao i rad institucija koje su zadužene za obezbeđivanje pristupa pravdi.

*„Imamo veoma dobre zakone na papiru ali se oni ne primenjuju.“
– Albanka, starosnog doba 36-45*

Istraživanje je fokusirano na to kako je pravosudni sistem odgovorio na postojeće zakonske okvire na Kosovu vezano za nasilje u porodici. Princeton univerzitet je definisao „pravosuđe“ kao „sistem pravnih sudova koji sprovode pravdu i konstituišu sudski ogranak vlade“.²² Međutim, ovo istraživanje dopire još dalje, ispitujući institucije koje igraju direktnu ili indirektnu ulogu u pogledu obezbeđivanja pristupa pravdi za žrtve nasilja u porodici: sudije, tužioc, Kosovska policija i ovlašćeni pravobranici kao što su pravobranici žrtava, službenici za pravnu pomoć, pravnici, centri za socijalni rad i nevladina skloništa.

Prvo poglavlje objašnjava postojeće zakonske okvire. Poglavlja koja slede procenjuju učinak institucija koje su odgovorne za obezbeđivanje pristupa pravdi za žrtve nasilja u porodici. Drugo poglavlje samim tim ispituje učinak sudija u pogledu pružanja zaštite od ponovljenog nasilja koristeći mehanizme kao što su naredbe za zaštitu. Treće poglavlje razmatra pokretanje krivičnih postupaka protiv krivičnog dela nasilja u porodici. Četvrto poglavlje ispituje rad Kosovske policije u istraživanju dela nasilja u porodici, kao

¹⁹ Vidi Sudski savet Kosova, dostupno na: [//www.kgjk-ks.org/?cid=2,44&tpl=section.php](http://www.kgjk-ks.org/?cid=2,44&tpl=section.php).

²⁰ Telefonski razgovor MŽK sa Besnikom Ramosajem, Odeljenje za statistiku, Sudski savet Kosova, septembar 2009. god. Hardver je ugrađen ali je došlo do zakašnjenja sa softverom.

²¹ Intervjui MŽK sa predstavnicima institucija, jul-avgust 2009. god.

²² Vidi Princeton univerzitet, WordNet, dostupno na: wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn.

i na zaštiti žrtava od novog nasilja. Peto poglavlje procenjuje rad različitih institucija i organizacija odgovornih za zaštitu prava žrtava kada one pristupe pravdi. Šesto poglavlje razmatra percepcije građana u pogledu pravosudnog sistema, koje mogu uticati na njihove odluke da traže pravdu ili da prećutkuju nasilje u porodici. Poslednje poglavlje iznosi preporuke za stvaraoce politike i pojedinačne institucije u pravcu poboljšanja pristupa pravdi za žrtve nasilja u porodici.

više od
REČI
na PAPIRU?

POGLAVLJE 1. POSTOJEĆI ZAKONSKI OKVIRI NA KOSOVU PROTIV NASILJA U PORODICI

POGLAVLJE 1. POSTOJEĆI ZAKONSKI OKVIRI NA KOSOVU PROTIV NASILJA U PORODICI

Nasilje nad ženama i decom u svojim različitim oblicima ne bi trebalo da se prećutkuje i ono sve češće postaje deo javne rasprave.¹ Institucionalni odgovor na nasilje u porodici ne oslanja se samo na slobodnu volju država; on je direktna obaveza prema međunarodnom pravu i u skladu sa načelima ljudskih prava za istraživanje, krivično gonjenje i kažnjavanje lica koja izvrše delo nasilja u porodici uz istovremeno obezbeđivanje delotvornih pravnih lekova za žrtve nasilja u porodici.² Izglasane su različite međunarodne i regionalne konvencije koje državama nameću dužnosti da „poštuju i obezbeđuju“ prava za sve građane usvajanjem zakonskih i drugih mera. Obaveza da se poštuju prava ne obuhvata samo ograničavanje državnih mera već predviđa i mere za borbu protiv takvih povreda.³

Međunarodne konvencije koje se bave ljudskim pravima žena i dece direktno su primenljive kada se radi o pitanjima nasilja u porodici jer su žrtve nasilja u porodici uglavnom žene i deca. Kao prvo, Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) zajedno sa Opštom preporukom 19. o nasilju nad ženama utvrđuju posebne smernice za državnu intervenciju. Kao drugo, Konvencija UN o pravima dece (CRC) takođe je važna kada se radi o deci.⁴ Opšta preporuka 19 iz CEDAW-a utvrđuje načela državne odgovornosti za dela državnih predstavnika i njenih građana.⁵ Ove dve konvencije su direktno primenljive na kosovske zakone, kako je i navedeno u kosovskom ustavu, usvojenom 15. juna 2008. god.⁶ Zatim, Evropska konvencija o ljudskim pravima (ECHR), koja je takođe

¹ Pillay, Navanethem. *Violence Against Women: State-Sponsored Violence in Bringing International Human Rights Law Home*-Judicial Colloquium on the Domestic Application of CEDAW i CRC. Ujedinjene nacije, 2000, str. 62.

² Opšta preporuka 19. Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena, usvojena 1992. god. za primenu Konvencije UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Komitet je preporučio da zemlje preduzmu sledeće mere da bi obezbedile delotvornu zaštitu ženama od nasilja: „Delotvorne zakonske mere, uključujući kaznene mere, građanski pravni lek i nadoknadu u cilju zaštite žena od svih oblika nasilja“ i „zaštitne mere, uključujući utočišta, savetovanje, rehabilitaciju i pomoćne usluge za žene koje su žrtve nasilja ili koje su pod rizikom od nasilja“ (član 24(t), (i) i (iii)). Takođe, vidi, stavove Komiteta u vezi sa predmetom *A.T. protiv Mađarske*, *Saopštenje br. 2/2003*, usvojeno 26. januara 2005. godine, kada je Komitet odlučio da zbog nedostatka delotvornih zakonskih i drugih mera, Mađarska nije obezbedila delotvornu zaštitu od nasilja u porodici čime je prekršila prava koja proizilaze iz CEDAW-a.

³ Vidi Cook, Rebecca, *State Accountability under CEDAW in Human Rights Law*, 237 (1994).

⁴ U Opštoj preporuci 19. o nasilju nad ženama, Komitet CEDAW-a zahteva da zemlje „iskoriste sva odgovarajuća sredstva i bez odlaganja politike da eliminišu nasilje nad ženama“, kao i to da „revnosno spreče, istraže i, u skladu sa domaćim zakonima, sankcionišu izvršena dela nasilja nad ženama, bilo da je ta dela izvršila država ili su ih izvršila fizička lica“ (član 9). Komitet CEDAW-a je tumačeći CEDAW izjavio da „zemlje mogu biti i odgovorne za lična dela ako ne deluju revnosno da bi sprečile kršenje prava ili istražile i sankcionisale izvršena dela nasilja, kao i za obezbeđivanje nadoknade“. Zatim, CRC naglašava da je svo nasilje nad decom zabranjeno i zahteva od država da usvoje „sve odgovarajuće zakone... da bi zaštitile decu od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, nanošenja štete ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok su pod starateljstvom roditelja, zakonskih staratelja ili drugog lica koje se stara o detetu“ (član 19).

⁵ Navanethem, str. 62.

⁶ Slično, Ustavni okvir Kosova u članovima 3(2) (c), (e), (f) i 3(3) navodi brojne međunarodne mehanizme zaštite ljudskih prava (tj. CEDAW, CRC), kao direktno primenljive na Kosovu kako je proglašeno Uredbom UNMIK-a br. 2001/9 o privremenim institucijama samoupravljanja na Kosovu, usvojenom 15. maja 2001. godine, a koja se može naći na: <http://www.unmikonline.org> i <http://www.assembly-kosova.org>.

direktno primenljiva na Kosovo, od zemalja zahteva da preduzmu adekvatne mere za borbu protiv nasilja.⁷

Dalje, standardi su određeni kroz druge međunarodne mehanizme kao što su Deklaracija UN o osnovnim načelima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe vlasti (Deklaracija UN za žrtve zločina), koju je usvojila Generalna skupština UN 29. Novembra 1985. godine, i Deklaracija UN o eliminaciji nasilja nad ženama (Deklaracija UN o nasilju), koju je usvojila Generalna skupština UN 1993. god.

Deklaracija UN za žrtve zločina određuje više posebnih standarda za rad na prevenciji zločina i zaštiti žrtava.⁸ Mere obuhvataju zastupanje pred sudom, informisanje o sudskom procesu, pravni lek za pretrpljena dela, psihološku i lekarsku pomoć, sklonište i pomoć. Iako ovo nisu zakonski obavezujuća dokumenta, ona uspostavljaju osnov za intervenciju i određuju standarde za odgovor organa vlasti u slučajevima nasilja u porodici. Na kraju, Parlamentarna skupština Saveta Evrope pristupila je pitanjima nasilja u porodici usvajanjem različitih preporuka i rezolucija i istovremeno zahtevajući hitan odgovor organa vlasti, i zakonski i institucionalno, na nasilje u porodici.⁹

Kosovski pravni okvir za zaštitu od i krivično gonjenje dela nasilja u porodici

Pošto do nasilja može doći u različitim oblicima u zavisnosti od zemlje, konteksta, kulture i unutrašnjih odnosa u porodici, svaka zemlja je odgovorna za osmišljavanje odgovarajućih zakonskih i institucionalnih mehanizama za odgovor na izvršena dela nasilja u porodici, unutar okvira međunarodnih zakona o ljudskim pravima. Da bi izvršili ovu obavezu, kosovski organi vlasti su usvojili više zakona koji se bave pitanjem nasilja u porodici. UNMIK je 2003. god. proglasio Uredbu kojom se menja i dopunjuje važeći zakon u vezi sa seksualnim nasiljem, čime su dela u vezi sa bračnim silovanjem postala krivična.¹⁰ Zatim, maja 2003. godine, UNMIK je proglasio Uredbu o zaštiti od nasilja u porodici (UNP), koja je sudovima dala glavnu ulogu za i naredbi

⁷ Konkretno, član 3. Konvencije navodi da „niko ne sme biti podvrgnut mučenju ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju“. Tumačeno u kombinaciji sa članom 1, koji obavezuje zemlje da „svima u njihovoj nadležnosti obezbede prava i slobode definisane u ECHR-u“, zahteva se od država da, kao potvrdu meru, spreče mučenje ili ponižavajuće postupanje u kontekstu porodice. Precedentno pravo Evropskog suda za ljudska prava (ECTHR), član 2, zahteva od javnih organa da preduzmu adekvatne mere da bi obezbedili da pojedinci nisu predmet nehumanog ili ponižavajućeg postupanja (uključujući nasilje u porodici) od strane fizičkih lica. Pravni okvir mora da zaštiti žrtve u takvim situacijama. Vidi predmet *A. protiv Ujedinjenog kraljevstva* pred ECTHR-om, presuda, 23. septembar 1998, stav 22, i *Z. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, pred ECTHR-om, presuda, 10. maj 2001, stav 73.

⁸ Pod ovom deklaracijom osoba se može smatrati žrtvom „bez obzira na to da li je odgovorno lice identifikovano, uhapšeno, krivično gonjeno ili osuđeno, i bez obzira na porodični odnos između odgovornog lica i žrtve. Zatim, „žrtva“ je ona osoba „koja je individualno ili kolektivno pretrpela štetu, uključujući fizičku ili mentalnu povredu, emocionalnu patnju, ekonomski gubitak ili značajno oštećenje njenih osnovnih prava, kroz dela ili propuste koji su u suprotnosti sa krivičnim zakonima važećim u... zemljama“.

⁹ Vidi posebno Preporuku 1582 (2002) o nasilju nad ženama u porodici, putem koje Skupština apeluje na zemlje članice da prihvate to da imaju obavezu da spreče, istraže i sankcionišu sva dela nasilja u porodici i da zaštite žrtve nasilja u porodici. Može se naći na: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta02/EREC1582.htm>.

¹⁰ Uredba UNMIK-a 2003/01 o izmenama i dopunama važećeg zakona o krivičnim delima koja sadrže seksualno nasilje.

za zaštitu kao vid građanskog pravnog leka. Dalje, Krivični zakonik Kosova (KZK) i Zakon o krivičnom postupku Kosova (ZKPK) definišu krivična dela izvršena u kontekstu porodičnog odnosa koja se u krivičnom postupku mogu smatrati kao nasilje u porodici.¹¹

Iako KZK sam po sebi ne karakteriše dela nasilja u porodici kao krivična, on navodi više krivičnih dela koja se mogu smatrati kao dela nasilja u porodici ili prekršaje kada su izvršeni u kontekstu porodičnog odnosa:

- lakše i teže telesne povrede (članovi 153. I 154. ZKP);
- Prinuda (član 160);
- Pretnja (član 161);
- Protivzakonito uskraćivanje slobode (član 162);
- Silovanje, uključujući silovanje u braku i seksualni napad (član 193, 195);
- Povreda seksualnog integriteta žrtve (član 196);
- Seksualno zlostavljanje lica sa mentalnim ili emocionalnim poremećajima ili ograničenjima u porodičnom odnosu (član 197);
- Protivzakonito otimanje deteta (član 211);
- Narušavanje porodičnih obaveza (član 212, 213);
- Uspostavljanje ropstva, uslova kao u ropstvu i prisilni rad (član 137); i
- Krivična dela protiv imovine kada su počinjena u kontekstu porodičnog odnosa uključujući krivična dela krađe, teške krađe, pronevere ili uzimanje u posed pokretne imovine žrtve, nanošenje štete na pokretnoj imovini, uključujući prevaru, kao i štetu nanetu pravu lica na imovinu (članovi 252, 253, 257, 258, 260, 261).¹²

Da bi ponudio pravni lek iz građanskog i krivičnog prava žrtvama nasilja u porodici, važeći zakon na Kosovu obuhvata širu definiciju porodičnih odnosa da bi pristupio različitim oblicima unutrašnjih porodičnih odnosa koji preovlađuju na Kosovu.¹³ Sledstveno tome, na Kosovu se dela nasilja u porodici mogu izvršiti i između nevenčanih intimnih partnera koji žive zajedno, strica/ujaka i bratanice/nećake, svekra i snahe, i/ili roditelja zajedničkog deteta koji ne žive u istom boravištu, između ostalih odnosa.¹⁴ UNP samim tim pristupa problemu nasilja između osoba u porodičnom odnosu koje žive u istom domaćinstvu ili koji su roditelji deteta. Uprkos postojećim percepcijama među građanima,¹⁵ *par ne mora imati zvaničan izvod iz matične knjige venčanih* da bi živeo u „porodičnom odnosu“ i da bi bio podložan nasilju u porodici.¹⁶

¹¹ Proglašeno uredbama UNMIK-a br. 2003/25 i 2003/26 i izmenjeno i dopunjeno zakonima kosovske skupštine, tj. Kosovski zakon o izmenama i dopunama privremenog krivičnog zakona Kosova, Zakon br. 03/L-02 i Kosovski zakon o izmenama i dopunama privremenog zakona o krivičnom postupku na Kosovu, Zakon br. 03/L-03 (6. novembar 2008). Ostali zakoni takođe regulišu različite oblike nasilja u porodici izvršenih u javnosti ili u postupcima u vezi sa porodičnim sporovima, kao što su Zakon o javnom redu i miru (Službeni list Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo (SAPK) br. 13/81), Zakon kosovske skupštine o porodici br. 2004/32, itd.

¹² Ovi članovi su navedeni u poglavljima KZK o krivičnim delima protiv života i tela; slobode i prava osoba; seksualni integritet; brak i porodica; imovina; i međunarodno pravo.

¹³ Vidi definiciju „porodičnog odnosa“ u Uredbi UNMIK-a br. 2003/12, član 1.1 i KZK, član 107(24).

¹⁴ Vidi MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*.

¹⁵ Intervjui koje je obavila MŽK sa žrtvama nasilja u porodici. Vidi 6. poglavlje.

¹⁶ Vidi član 1.1, stav b Uredbe protiv nasilja u porodici i član 107, stav 1 (24) KZK.

UNP definiše dela nasilja u porodici i propuste kao osnov za izdavanje naredbi za zaštitu u ubrzanom građanskom postupku.¹⁷ Neka dela definisana u UNP ista su kao krivična dela navedena u KZK u svrhu izdavanja naredbi za zaštitu. Druga dela navedena u UNP proširuju definiciju nasilja u porodici da bi se pokrile različite pojave nasilja u porodici i ponudila zaštita od takvih dela. Kritikovano je to što neka dela navedena u UNP nisu navedena u kosovskom krivičnom zakoniku, kao propust za pružanje delotvornog pravnog leka za žrtve nasilja u porodici.¹⁸ Uredba o NP sledeća dela smatra „nasiljem u porodici“:

- Nanošenje telesnih povreda;
- Prisiljavanje na seksualne odnose ili seksualna eksploatacija;
- Izazivanje straha kod osobe za njenu fizičku, emocionalnu ili ekonomsku dobrobit;
- Kidnapovanje;
- Izazivanje štete na imovini;
- Protivzakonito ograničavanje slobode kretanja druge osobe;
- Nasilan ulazak u imovinu druge osobe;
- Nasilno udaljavanje druge osobe iz zajedničkog boravišta;
- Zabrana ulaska druge osobe u zajedničko boravište; ili
- Postupanje na način i sa namerom da druga osoba bude ponižena.¹⁹

Kako se može videti, UNP predviđa da se povreda naredbe za zaštitu i lakše telesne povrede sankcionišu po službenoj dužnosti.²⁰ Bivši Krivični zakonik Kosova predviđao je da povređena strana podnese privatni zahtev za pokretanje postupka u slučaju lakše telesne povrede.²¹ Međutim, to više nije potrebno. UNP predviđa pokretanje postupka po službenoj dužnosti u slučaju krivičnog dela nanošenja lakših telesnih povreda, čime je izmenjen i dopunjen ranije važeći zakon.²² Ova odredba nije zamenjena Zakonom o krivičnom postupku Kosova (ZKPK) (2003/26), koji je stupio na snagu posle UNP. Nov ZKPK je uklonio odeljak po kome je predviđeno da oštećena strana mora da podnese tužbu zbog nanošenja lakših telesnih povreda (vidi KZK, član 153). Tužilac je samim tim u obavezi da po službenoj dužnosti pokrene postupak protiv krivičnog dela nanošenja lakših telesnih povreda.

UNP navodi potrebu da se zaštite prava žrtava nasilja u porodici kroz omogućavanje sudiji građanskog suda da odredi više mera zaštite od navodnih odgovornih lica. Te mere

¹⁷ Vidi stavove (6.3); (7.3); (8.4); (8.6); (9.4); (10.4); (10.6); (13.4); i (13.6) Uredbe UNMIK-a br. 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici, koja navodi da se mora poštovati Zakon o parničnom postupku nakon izdavanja naredbi za zaštitu i pozivanja na sud obuhvaćenih strana. Pored toga, član 18.2. navodi da će se „odredbe Zakona o parničnom postupku primenjivati ako u datoj Uredbi nije navedena posebna procedura za parnični postupak“.

¹⁸ Intervjui koje je obavila MŽK sa sudijama, jul-avgust 2009. god.

¹⁹ Član 1.2. Uredbe UNMIK-a br. 2003/12.

²⁰ Član 16.2. i 16.3. Uredbe UNMIK-a br. 2003/12. Kako se može primetiti Uredba o zaštiti od nasilja u porodici takođe predviđa pokretanje postupka po službenoj dužnosti u slučajevima nanošenja štete na imovinu. Međutim, novi ZKPK predviđa da bi trebalo da se za krivično delo nanošenja štete na nepokretnosti pokrene postupak na osnovu tužbe oštećene strane, čime je zamenjena odredba iz Uredbe o zaštiti od nasilja u porodici (vidi član 260. i 275 KZK). Takođe, vidi „Izveštaj Misije OEBS-a na Kosovu o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu“, 2007, str. 18.

²¹ Krivični zakonik SAP Kosovo i Krivični zakonik bivše Republike Jugoslavije. Takođe, vidi izveštaj Misije OEBS-a na Kosovu, Odeljak 6, „Prava žrtava: Pregled sistema krivičnog pravosuđa 2000-2001“, dostupno na: http://www.osce.org/documents/mik/2001/07/969_en.pdf.

²² Član 16.2. Uredbe protiv nasilja u porodici.

obuhvataju: zabranu odgovornom licu da prilazi žrtvi u krugu od dozvoljene udaljenosti; zabranu odgovornom licu da posećuje radno mesto žrtve; zabranu od uhođenja; naredbu da se deca vrate ili privremeno odobri starateljstvo žrtvi; oduzimanje oružja; naredba da se žrtva vrati u zajedničko domaćinstvo; i/ili da se od odgovornog lica traži da plaća kiriju žrtvi u slučaju da postoji neposredna pretnja po bezbednost i dobrobit žrtve.²³ Te mere su dostupne kroz izdavanje tri vrste naredbi za zaštitu: Privremena naredba za hitnu zaštitu (PNHZ), Naredba za hitnu zaštitu (NHZ) i Naredba za zaštitu (NZ).

---

²³ Član 2. Uredbe UNMIK-a br. 2003/12.

više od
REČI
na PAPIRU?

POGLAVLJE 2. ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI: NAREDBE ZA ZAŠTITU I ODGOVOR SUDIJA

POGLAVLJE 2. ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI: NAREDBE ZA ZAŠTITU I ODGOVOR SUDIJA

Prema Uredbi o zaštiti od nasilja u porodici, primarna odgovornost za pružanje zaštite žrtvama od nasilja u porodici ostaje na sudovima.¹ Sud može izdati dve vrste naredbi za zaštitu: Naredba za hitnu zaštitu (NHZ) i Naredba za zaštitu (NZ).² Razlike između naredbi tiču se roka valjanosti naredbe, vremenskog roka za sudove da izdaju naredbe i mera koje se mogu preduzeti protiv odgovornih lica. Naredbe za zaštitu dopunjuju jedna drugu time što se NHZ prva izdaje u ubrzanom postupku, u slučajevima kada se smatra da su bezbednost i dobrobit žrtve ugrožene. Ako sud brzo izda NHZ, to ne može sprečiti sud da prvo izda NZ ako žrtva ili drugo ovlašćeno lice podnesu molbu za takvu naredbu.

NHZ bi trebalo da se izda u roku od 24 časa i mora se potvrditi u roku od 48 časa od trenutka kada je izdata u redovnom zasedanju suda koje saziva sudija pojedinac uz prisustvo žrtve i navodnog odgovornog lica. NZ se izdaje na period od najviše 12 meseci i može obuhvatiti mere protiv odgovornih lica (vidi dole).³ Rok za izdavanje NZ je 15 dana u redovnom zasedanju suda i može se izdati na period od najviše 12 meseci. Organ za održavanje javnog reda i mira, Kosovska policija,⁴ u obavezi je da nadgleda adekvatnu primenu NZ, koja obuhvata preduzimanje mera kada je NZ prekršena. UNP takođe predviđa da policija može da izda i treću vrstu NZ, Privremenu naredbu za hitnu zaštitu (PNHZ), na period do 48 časa kada sudija nije dostupan, preko noći ili tokom vikenda.⁵

Tabela dole daje prikaz broja NZ koje su izdali sudovi (460) i policija (103) po godini i ukupno. Kako se može videti, u svojoj evidenciji Kosovska policija izgleda da ne pravi razliku između različitih naredbi za zaštitu koje su na raspolaganju.

Odobrene naredbe za zaštitu na Kosovu

Naredbe za zaštitu koje su izdali:	2005.	2006.	2007.	2008.	2009 (jun)	UKUPNO
Sudovi	108	183	59	54	56	460
Kosovska policija	3	1	4	95		103
UKUPNO	111	184	63	149	56	563

Izvor: Kosovska policija, Sektor za nasilje u porodici, Uprava za teška krivična dela.

Prema uslovima Uredbe o zaštiti od nasilja u porodici, naredbe za zaštitu imaju svrhu da zaštite žrtve od daljeg nasilja, posebno u među periodu kada je navodno krivično delo

¹ Član 5. Uredbe o zaštiti od nasilja u porodici navodi da Opštinski sud nadležan za opštinu u kojoj podnosilac prijave ima stalno ili privremeno boravište, nadležan je za izdavanje naredbe za zaštitu. Sud koji odlučuje o naredbi za zaštitu predstavlja sudija pojedinac. Ako je nekom sudu već podneta žalba shodno važećem zakonu o porodici, taj sud je takođe nadležan za izdavanje naredbi za zaštitu, tj. okružni sud.

² Uredba o zaštiti od nasilja u porodici takođe predviđa izdavanje Naredbe za hitnu zaštitu (vidi dole). Naredba za hitnu zaštitu je od presudnog značaja za slučajeve nasilja u porodici koji su prijavljeni tokom vikenda pošto sud nema dežurne sudije. Naredbu za hitnu zaštitu bi trebalo da potvrdi sudija sledećeg redovnog radnog dana suda (član 13).

³ Vidi član 2. Uredbe o zaštiti od nasilja u porodici koji navodi sve mere.

⁴ Član 1.7. Uredbe o zaštiti od nasilja u porodici definiše da „Organ javnog reda“ poput „Civilne policije Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu, takođe poznate kao Međunarodna policija Ujedinjenih nacija ili UNMIK policija, i Kosovske policijske službe“.

⁵ Za više detalja vidi Poglavlje 4.

izvršeno i kada se održava suđenje za krivično delo. Sudije građanskih sudova samim tim imaju važnu ulogu u pružanju bezbednosti i očuvanju dobrobiti žrtava nasilja u porodici koju igraju donoseći presude u vezi sa naredbama za zaštitu. Međutim, otkriveni su brojni problemi u pogledu odgovora sudija i presudama za izdavanje naredbe za zaštitu, kako je navedeno u ovom poglavlju, uključujući: zakasnelo izdavanje naredbe za zaštitu; blago kažnjavanje lica koja iznova izvrše krivično delo ili lica koja prekrše naredbu za zaštitu; ograničeno izricanje mera predviđenih Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici; loše obrazlaganje presuda za izricanje naredbe za zaštitu; i nedovoljno posvećena pažnja sprovođenju naredbe za zaštitu.

Zakasnelo izdavanje naredbe za zaštitu

U radu sudova otkriveni su različiti propusti kada se radi o obezbeđivanju efikasne i delotvorne zaštite za žrtve. Izveštaji opazuju da sudije konstantno kasne sa izdavanjem naredbi za zaštitu čime prekoračuju rok predviđen Uredbom protiv nasilja u porodici.⁶ Zapaženi su slučajevi kada je sudijama trebalo i po godinu dana da izdaju naredbe za zaštitu, dok im je za naredbe za hitnu zaštitu trebalo od nekoliko dana do nekoliko meseci.⁷ Intervjui koje je obavila MŽK sa brojnim institucijama i žrtvama juna i jula 2009. godine, potvrdili su da kašnjenja nisu prestala.⁸ Dve žrtve nasilja u porodici rekle su MŽK da je sud izdao naredbe za hitnu zaštitu po isteku roka od 24 časa predviđenog zakonom. Jedan ispitanik je morao da čeka više od 16 dana na sud da iza naredbu za zaštitu a pravobranioци su rekli MŽK da je, u nekim slučajevima, sudovima trebalo do tri meseca da izdaju naredbu za zaštitu.⁹

Tokom svog nedavnog praćenja građanskih parnica u kojima su izdate naredbe za zaštitu, Sektor za nadgledanje pravnog sistema (SNPS) pri Misiji OEBS-a na Kosovu, ukazao je na istu zabrinutost, konstatujući da je ostvaren samo ograničen napredak: neke naredbe za zaštitu kasne i do devet nedelja, a ne tri meseca.¹⁰ Očigledno je da sudovi i dalje ne poštuju UNP, koja predviđa izdavanje naredbe za zaštitu u roku od 15 dana od dana podnošenja molbe da bi se očuvala bezbednost i dobrobit žrtve. Uskraćivanje ubrzanog postupka i hitne zaštite dovodi žrtve u bezbednosni rizik. Zakasnelo izdavanje naredbe za zaštitu može dovesti do ponovnog nasilja, pa čak i do većeg nasilja.

Sudije kašnjenja pripisuju nedovoljnom broju sudija, tome da odgovorna lica izbegavaju suđenja,¹¹ da žrtve ne odgovaraju na pozive suda, da se menjaju adrese mesta boravka,

⁶ Vidi MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*; Misija OEBS-a na Kosovu, *Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu* (2007); i gore navedeni izveštaj Institucije Ombudsmana.

⁷ Ibid.

⁸ Sektor za nadgledanje pravnog sistema (SNPS) pri Misiji OEBS-a na Kosovu nastavlja da prati predmete pred građanskim sudovima kada se traže naredbe za zaštitu (poslednji izveštaj o nasilju u porodici na Kosovu izašao je jula 2007). SNPS je zapazio da u 2009. god. građanske sudije nastavljaju da odlažu izdavanje naredbi za zaštitu daleko posle isteka roka predviđenog Uredbom protiv nasilja u porodici (intervju koji je obavila MŽK sa zaposlenima u SNPS, septembar 2009).

⁹ Intervjui koje je obavila MŽK sa zastupnicima žrtava, jun-avgust 2009. god.

¹⁰ Intervju koji je obavila MŽK sa zaposlenima u SNPS, septembar 2009. god.

¹¹ Žrtve nasilja u porodici takođe su konstatovale da odgovorna lica nisu prisustvovala suđenjima i/ili su rekla da nisu dobila sudski poziv (intervjui MŽK, avgust 2009).

proceduralnim pitanjima, nepostojanju funkcionalnih sudova u regionu Mitrovice,¹² loše sprovedenim istragama od strane policije, povlačenju prvobitne molbe i, slično prethodnom, pomirenju između porodičnih članova koje postižu pre saslušanja.¹³ Kako je jedan pravnik prokomentarisao: „Ovi slučajevi na početku deluju kao stvar hitne prirode ali kasnije postaju ‘uobičajeni’ slučajevi... jer druge institucije pokušavaju da posreduju oko postizanja dogovora između odgovornog lica i žrtve“. Bez obzira na to, sudovi su dužni da obezbede ubrzani postupak, kako ne preduzimanje mera ne bi dovelo do nasilja u budućnosti. Primetno je da, u nekim slučajevima, žrtve kasnije ponovo podnesu molbu zbog recidivizma.¹⁴

Nekoliko sudova je rešilo problem oko kašnjenja time što su angažovali jednog sudiju da se bavi predmetima koji se tiču nasilja u porodici i izdavanja naredbi za zaštitu, a to su opštinski sudovi u Peći i Gnjilanu. Tokom intervjua, stalno je upućivano na potrebu i tražena je specijalistička obuka za nasilje u porodici kao i to da određene sudije rade isključivo na predmetima koji se tiču nasilja u porodici.¹⁵

Blage kazne za lica koja iznova izvrše krivično delo i za lica koja prekrše naredbu za zaštitu

U građanskim predmetima, brojne sudije su konstatovale problem recidivizma, pošto UNP u porodici ne predviđa kakve bi sankcije trebalo izricati u ponovljenim slučajevima. Trenutno, kada odgovorna lica prekrše mere izdate naredbom za zaštitu, sudije izgleda da izriču blage kazne.¹⁶ Ne iznenađuje onda to da se predmeti ponavljaju pred sudom.

Uredba o zaštiti od nasilja u porodici predviđa da se za kršenje naredbe o zaštiti izriču novčane kazne odgovornom licu u iznosu od 200 do 2000 evra, ili kazna zatvora do šest meseci.¹⁷ Trenutno, u slučajevima kršenja naredbe o zaštiti, sudije uglavnom izriču novčane kazne odgovornim licima u iznosu od 200 evra.¹⁸ MŽK je otkrila samo par slučajeva izricanja kazne zatvora nakon kršenja¹⁹ naredbe za zaštitu, a ponekad nije preduzeta nikakva mera. Na primer, jedna žena se seća:

„Skoro svaki dan je dolazio na moje radno mesto i pretio mi je, što je kršenje naredbe za zaštitu... Ponekad me je pratila policija u skladu sa naredbom za zaštitu, ali nije preduzela nikakvu ozbiljnu meru kada odgovorno lice nije poštovalo naredbu za zaštitu.“²⁰

¹² Pošto se sudovi za region Mitrovice nalaze na severu i ne funkcionišu prema kosovskim zakonima, kosovski Albanci posebno nemaju pristupa pravdi. Srpske žrtve nasilja u porodici navodno traže pravdu od sudova koji se nalaze u Beogradu (intervjui koje je održala MŽK sa institucijama u regionu Mitrovice, jul-avgust 2009).

¹³ Intervjui koje je obavila MŽK sa sudijama opštinskog suda, jul-avgust 2009. god.

¹⁴ Intervju koji je obavila MŽK, avgust 2009. god.

¹⁵ Intervjui koje je obavila MŽK sa predstavnicima svih institucija, jul-avgust 2009. god.

¹⁶ Intervjui koje je obavila MŽK sa predstavnicima institucija, jul-avgust 2009. god. Zatim, izjavili su da policija retko nadgleda naredbe za zaštitu ili ne istražuje propisno kršenje naredbe za zaštitu (vidi Poglavlje 4), jul-avgust 2009. God.

¹⁷ Član 15, Uredba protiv nasilja u porodici.

¹⁸ Intervjui koje je obavila MŽK sa zastupnikom žrtve i tužiocem, jul odnosno avgust 2009. god.

¹⁹ Samo jedan tužilac je naveo da je za kršenje naredbe za zaštitu izrečena kazna zatvora (Intervju MŽK, avgust 2009).

²⁰ Intervju koji je obavila MŽK sa Albancima starosnog doba između 26 i 35 godina, avgust 2009. god.

Kršenje naredbe za zaštitu bi trebalo shvatiti sa ozbiljnošću s obzirom da nasilje u porodici utiče na žrtvu, i fizički i psihički. Ako sudije nastave da izriču blage kaznene mere, dokazi pokazuju da će žrtve verovatno prestati da traže pravdu i samim tim nastaviti da prećutno pate od nasilja u porodici.²¹

Stoga, sudije bi trebalo da razmotre mogućnost izricanja strožijih kazni odgovornim licima koja krše naredbu za zaštitu. U slučajevima recidivizma, trebalo bi izricati kaznu zatvora, što bi bilo u skladu sa ozbiljnošću izvršenog dela i uslovima važećeg zakona.²² U tom smislu, predstavnici različitih institucija su predložili da se uvećaju novčane kazne.²³ „Ovaj trenutno minimalni iznos od 200 evra bi trebalo da se uveća“ – prokomentarisao je jedan sudija građanskog suda. „To nije rešenje jer on zna da je moguće, ako opet prekrši naredbu za zaštitu, da bude kažnjen opet u istom malom iznosu. Trebalo bi da u slučaju recidivizma bude kažnjen sa duplo većim iznosom.“²⁴ Uvećanje minimalnog iznosa takođe bi smanjilo meru do koje lična mišljenja sudija mogu narušiti izricanje kazne za ozbiljnost izvršenog krivičnog dela.²⁵

Ograničeno izricanje mera predviđenih Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici

Uredba protiv nasilja u porodici predviđa više mera koje imaju mogućnost za uspostavljanje osnove za dugoročnu dobrobit žrtve, uključujući: zabranu odgovornom licu da ulazi ili ostane u zajedničkom boravištu sa žrtvom; naredbu odgovornom licu da plaća kiriju žrtvi i članovima koje izdržava kada žrtva zbog bezbednosti i dobrobiti ne može da se vrati u zajedničko domaćinstvo; naredbu da se deca vrate žrtvi tako što se odobri privremeno starateljstvo; zabranu prodaje imovine bilo od strane žrtve ili odgovornog lica dok važi naredba za zaštitu; i naredbu da se oduzme oružje, između ostalih mera.

Sudija okružnog suda dao je primer o tome kako propisna primena ovih mera zajedno sa propisnim sprovođenjem sudske presude može imati pozitivan uticaj:

„Naredili smo prinudni povratak žrtve tamo gde je živela jer ju je njen svekar na silu izbacio iz kuće. Iako je njen svekar pokušao da proda kuću da bi izbacio žrtvu odatle a opštinski sud uskratio pravo žrtvi da se vrati kući, mi smo poništili odluku u njeno ime i naredili joj da se vrati i ostane u kući. Ovo je blokiralo njenog svekra da nastavi sa prodajom.“²⁶

Pravo žrtve da ostane u zajedničkom boravištu je samim tim ispoštovano dok je trajala naredba za zaštitu, što joj je takođe dalo vremena da ostvari imovinska prava i/ili da pronađe dugoročno rešenje.

²¹ Vidi Poglavlje 6.

²² Član 15, Uredba o zaštiti od nasilja u porodici.

²³ Intervjui koje je obavila MŽK sa sudijama, socijalnim radnicima i predsednikom suda, jul-avgust 2009. god.

²⁴ Intervju koji je obavila MŽK sa sudijom za građanske parnice, avgust 2009. god.

²⁵ Brojni ispitanici su ukazali na pitanje ličnih stavova ili tradicije koja se meša u odluke (Vidi takođe Poglavlje 3).

²⁶ Intervju koji je obavila MŽK sa sudijom za građanske parnice, avgust 2009. god.

Međutim, mere koje sudije obično izriču su samo deo brojnih mera koje predviđa Uredba o zaštiti od nasilja u porodici.²⁷ Sudske presude često zaključuju da je došlo do nasilja u porodici i izriču naredbu za zaštitu koja obično sadrži dve vrste mera: 1) ograničavanje odstojanja na kojem izvršilac može prići žrtvi, i 2) naređivanje povratka žrtve u zajedničko domaćinstvo. Nije primećena primena mera kojima bi se naredilo odgovornom licu da napusti zajedničko boravište. Niti su izricane mere da se žrtva zbog bezbednosti i zdravlja ne sme vratiti u zajedničko domaćinstvo, već da umesto toga odgovorno lice plaća kiriju za boravište na kome će se žrtva nalaziti dok traje naredba za zaštitu.

Uobičajeno naređivanje da se žrtva vrati u domaćinstvo bez procene bezbednosti i dobrobiti za žrtvu, sugerise na to da se pomirenje smatra poželjnim rezultatom u građanskim parnicama koje sadrže nasilje u porodici. Primer koji je dao jedan pravnik to potvrđuje:

„Bio je slučaj nasilja u porodici. Muž je tukao svoju ženu... Slučaj se našao pred sudom a centar za socijalni rad je predložio da roditeljska prava pripadnu ocu. Šest meseci se posredovalo oko toga da par postigne dogovor. Muž je bio veoma besan na to što je njegova žena prijavila nasilje i odlučio je da zatraži razvod. Tražio je od mene da pokrenem postupak za razvod braka, ali ja to nisam uradio. Lagao sam ga rekavši mu da sudija nije tu... jer sam smatrao da bi njihov odnos mogao da se popravi. Posle šest meseci posredovanja i savetovanja sa rođacima, postigli su dogovor.“²⁸

To što pravnik nije imao u vidu dobrobit žrtve izgleda da je zaboravljeno u pokušaju da se „popravi“ odnos. Zatim, kako ovaj slučaj pokazuje, građanske parnice koje se odnose na starateljstvo, razvod ili zahtev za naredbom za zaštitu često bacaju senku na krivična dela koja je neko lice izvršilo (pitanje koje je dodatno razmotreno u Poglavlju 3).²⁹ Posle izvršenih krivičnih dela u kontekstu porodičnog odnosa, a za koja se automatski pokreće postupak, mnoge žrtve nikada nisu obaveštene o mogućnosti da se izda naredba za zaštitu, a da ne govorimo o tome koje su im mere zaštite na raspolaganju.³⁰ Propust da se uzmu u obzir i druge mere koje mogu doprineti boljoj dobrobiti žrtava, uskraćuje im delotvoran pristup pravdi zbog čega one mogu ponovo postati žrtve nasilja.

Neke sudije za građanske parnice svoju pažnju poklanjaju pomirenju, što je dokazano merama kojima se žrtvi naređuje da se vrati u zajedničko domaćinstvo a koje ograničavaju održivo rešenje za žrtve. Brojne sudije i tužioc i izrazili su zabrinutost u pogledu malog broja opcija koje su dostupne ženama nakon što one prijave nasilje, finansijsko oslanjanje žena na odgovorna lica, odsustvo alternativnog boravišta za žrtve i posledice koje postoje u slučaju prijavljivanja nasilja po očuvanje braka i porodice.³¹ Neke sudije samim tim izriču one mere koje sami smatraju da su u najboljem interesu porodice, čime zaborave i

²⁷ Vidi MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*. Takođe, intervju koje je obavila MŽK sa institucijama i presude za izricanje naredbi za zaštitu koje je opštinski sud u Peći podneo MŽK 2009. god.

²⁸ Intervju koji je obavila MŽK sa pravnikom, avgust 2009. god.

²⁹ Intervjui koje je obavila MŽK sa žrtvama nasilja u porodici i predstavnicima institucija, jul-avgust 2009. god.

³⁰ Pet žrtve su rekly da ih policija nije obavestila o naredbama za zaštitu kada su prijavile nasilje (Intervju koji je obavila MŽK, avgust 2009).

³¹ Intervju koji je obavila MŽK sa sudijama, jun-avgust 2009. god.

možda nenamerno prećutkuju dela nasilja u porodici. Na primer, predsednik opštinskog suda kaže:

„Imali smo slučaj fizičkog nasilja. Odgovornom licu je određen pritvor. Narednog dana, kada je iznet pred sudijom, izjavio je da će prekinuti brak jer ga je žena prijavila. Dakle, policija nije trebalo da ga uhapsi; nisu mislili o tome šta će se desiti sa parom. Ona je sada razvedena. Moramo poštovati to da ovde postoji patrijarhalno društvo. Policija nije trebalo da ga uhapsi iako ga je žena optužila. Oboje bi trebalo da se zajedno zadrže u policijskoj stanici a ne da se uhapsi suprug ili uradi nešto slično što bi moglo da utiče na njihov brak i dovede do razvoda.“³²

Slično tome, sudija građanskog suda je prokomentarisao:

„Cilj intervencije pravosuđa bi trebalo da bude da se zaštiti porodica. Izdavanje naredbe za zaštitu u skladu sa Uredbom bilo je kontraproduktivno i nije zaštitilo porodicu. Štaviše, uticalo je na uništavanje porodica... Postoje slučajevi kada nedeletvorne mere predviđene Uredbom unište porodicu; oni se razvedu. Slučaj[nasilja u porodici su policiji prijavili susedi a zbog tradicije suprug je odlučio da se razvede. Trebalo bi da postoji centar za savetovanje kome bi se prijavljivali slučajevi i slučajevi za savetovanje u kojima ne postoji stalno nasilje u porodici kada postoji mogućnost da se izbegne razvod“.³³

„Svo vreme su pokušavali da umanje ozbiljnost postupaka odgovornog lica.“ – Albanka starosnog doba između 26 i 35.

Brojni ispitanici iz Kosovskih institucija izrazili su sličan stav po pitanju savetovanja o sudskim postupcima.³⁴ Međutim, uprkos najboljim namerama sudija, pokazalo se od ranije da suživot nije održiv.³⁵ Tri žene koje

su se „pomirile“ sa svojim supruzima a sa kojima je MŽK održala intervju, izjavile su da su i dalje patile od fizičkog kao i od psihičkog nasilja nakon „pomirenja“. Zatim, 15 žrtava koje su imale pomoć institucija oko pomirenja izjavile su da im se nije svideo pritisak da se pomire. Kada „rešavaju“ ove slučajeve, sudije bi trebalo da primenjuju zakon i imaju u vidu najbolji interes žrtve, uključujući kao prvo i najvažnije očuvanje njene ili njegove fizičke i emocionalne dobrobiti. Pored toga, ono što je „u najboljem interesu“ žrtve trebalo bi da se odredi uz konsultaciju sa žrtvom a ne samo na osnovu viđenja suda ili druge institucije.

„Ovi problemi bi trebalo da se eliminišu putem zakona.“ – prokomentarisao je predstavnik skloništa. „Zakon bi trebalo da se primeni da ne bi ostao prostor za prejudicirane zaključke za vreme suđenja... ne da se vrši pritisak na žrtve da se vrate u nasilne uslove.“ Uprkos naizgled ujednačenom stavu sudija za građanske parnice, njihova uloga nije da posreduju u tim predmetima već samo da primenjuju zakon. Njihovo mišljenje

³² Intervju koji je obavila MŽK sa predsednikom opštinskog suda, avgust 2009. god.

³³ Intervju koji je obavila MŽK sa sudijom za građanske parnice, avgust 2009. god.

³⁴ Intervjui koje je obavila MŽK sa predstavnicima različitih institucija, jul-avgust 2009. god.

³⁵ Intervjui koje je obavila MŽK sa žrtvama nasilja u porodici i institucijama, jul-avgust 2009. god.

vezano za najbolji interes klijenta ili porodice ne bi trebalo da bude važno za proces donošenja odluke. U suprotnom, patrijarhalni stavovi ugrađeni u društvo mogli bi da dovedu do rizika od uticanja na sudska mišljenja i tok postupka, kako je primetno u ranijim slučajevima.³⁶

Na primer, uticaj patrijarhalne tradicije na presude građanskog suda očigledan je u predmetima određivanja starateljstva nad decom, koji su često povezani sa predmetima nasilja u porodici. Ispitanici su opisali predmete u kojima su sudije nepravedno dodeljivali starateljstvo licima koja izvrše delo nasilja u porodici.³⁷ Uobičajen razlog za dodeljivanje starateljstva (muškarcu) odgovornom licu jeste loše finansijsko stanje žrtve (žene) i/ili to da ona ne poseduje imovinu.³⁸ U nekim slučajevima, ekonomski status odgovornog lica dobija prvenstvo nad fizičkim i psihičkim blagostanjem deteta. Jedan policajac je opisao takav slučaj: „Odgovorno lice je koristilo nasilje i protiv dece, ali ona žive sa njim jer majka nije mogla da ih uzme sa sobom kod njenog brata zbog loših ekonomskih uslova tamo.“³⁹ Predstavnik skloništa govorio je o drugim slučajevima kada je žena izgubila starateljstvo nad detetom jer njihovo pravo na zajedničku imovinu nije priznato u finansijskoj proceni u vezi sa bitkom oko starateljstva i/ili oni nisu mogli da priušte advokate za borbu za imovinu i prava na nasledstvo.⁴⁰ Većina žrtava nasilja u porodici koje su imale decu (87 procenata), a sa kojima je MŽK održala intervju, rekla je da su njihova deca ostavljena kod odgovornih lica kada su one odnete u skloništa. Neke su opisivale da su odgovorna lica zatim upotrebljavala nasilje nad decom. U skladu sa Konvencijom o pravima deteta, posebna pažnja se mora pokloniti blagostanju deteta koje živi u domaćinstvu u kojem je došlo do nasilja.

*„Sudija mi je svo vreme pričao o tome koliko bi bilo teško za samohranog roditelja da podiže dete.“
- multietnička žena starosnog doba između 36 i 45.*

Propisna primena mera predviđenih Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici dozvoljava sudijama da odobre žrtvi privremeno starateljstvo nad decom (član 2), koje takođe mogu obezbediti zaštitu dece od mogućeg nasilja od strane odgovornog lica. Dodeljivanje starateljstva licima koja izvrše delo nasilja u porodici može dovesti decu u ozbiljan rizik od nasilja i u isto vreme može odgovoriti žene od toga da u budućnosti prijave slučajeve nasilja u porodici.⁴¹ Jedan policajac je konstatovao da su presude oko starateljstva otežale pristup pravdi za žene sa decom: „One bi mogle da strahuju od toga da neće dobiti roditeljska prava, posebno kada nisu zaposlene ili kada nemaju svoj stambeni prostor

³⁶ Sudijsko nastojanje da se iznađe najbolje rešenje za svaku porodicu može takođe uticati na kašnjenje i nekompletno rešenje predmeta, kako je i jedan građanski sudija objasnio: „Odsustvo delotvornog rešenja koje bi sprečilo ponavljane nasilja utiče na predmet, pa predmet ostaje otvoren“. Žrtve nasilja u porodici sa kojima je MŽK održala intervju rekle su takođe da korupcija i nepotizam među sudijama utiču i na odlaganje sudskih postupaka i na nepravilna suđenja u građanskim i krivičnim postupcima.

³⁷ Intervjui koje je obavila MŽK sa policijom, predstavnicima skloništa, advokatima i tužiocima, jul-avgust 2009. god.

³⁸ Ibid.

³⁹ Intervju koji je obavila MŽK sa pripadnikom Kosovske policije, avgust 2009. god.

⁴⁰ Intervjui koje je obavila MŽK, avgust 2009. god.

⁴¹ Predsednik suda i troje tužilaca rekli su MŽK da su se žrtve povlačile iz predmet iz straha da će izgubiti svoju decu (intervjui MŽK, jul-avgust 2009).

u kojem bi živele sa decom.". Potrebno je da sudije daju pažljiviji i obzirniji odgovor u pogledu činjenica koje se odnose na bitke oko starateljstva nad detetom. Što se tiče nasilja u porodici, kada bi se veća pažnja posvetila različitim merama koje su predviđene Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici, sudije bi mogli da ponude sigurnija rešenja, bar privremeno, za žrtve i njihovu decu.

Gore navedeni slučajevi pokazuju da su advokati i sudije ili nedovoljno upoznati sa merama koje predviđa Uredba o zaštiti od nasilja u porodici ili oklevaju da izriču takve mere. Pošto su sudije ograničeni samo na mere koje zatraži žrtva, advokati i zastupnici žrtava mogu odigrati ključnu ulogu u savetovanju žrtava oko mera koje predviđa Uredba protiv nasilja u porodici. Potpuna primena tih mera ima potencijal da podrži dugoročno socio-ekonomsko blagostanje žrtava i njihove dece, i da obezbedi odgovarajuću zaštitu prava žrtava u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Ako bi se propisno primenila, pomoć države i institucija oko smeštaja i zapošljavanja žrtava, zajedno sa povećanjem kazni i korišćenjem alimentacije, i/ili plaćanjem kirije od strane odgovornih lica, moglo bi da reši zabrinutost u pogledu finansijske zavisnosti žena i toga da one nemaju održivi alternativni smeštaj. Potpuna primena mera predviđenih naredbom za zaštitu samo bi privremeno pomogla žrtvama ali im makar daje mogućnost da sagledaju više opcija i da slobodnije kroje svoju budućnost.

Loše obrazlaganje presuda za izricanje naredbe za zaštitu

Još jedna zabrinjavajuća praksa u predmetima građanskog suda koju je izučavala MŽK jeste opšte loše obrazlaganje sudskih presuda kada se izdaju naredbe za zaštitu.⁴² Misija OEBS-a na Kosovu je ranije objavila izveštaj o tome da sudske presude u građanskim parnicama često ne sadrže dovoljno obrazloženja, što je u suprotnosti sa odredbama zakona o postupku i može poslužiti kao osnov za podnošenje žalbe.⁴³ U pitanju je direktno kršenje prava na pravično suđenje u skladu sa članom 6. ECHR-a i precedentnim pravom ECtHR-a.⁴⁴ Zakon o parničnom postupku takođe predviđa da odluke moraju da budu obrazložene⁴⁵ i da konačna odluka mora da sadrži obrazloženje činjenica i dokaza na osnovu kojih je doneta.

Iako je imalo dovoljno dokaza u lekarskim uverenjima pominjanim u sudskim presudama, u nekim slučajevima saslušani su samo odgovorno lice, žrtva ili pravobranilac žrtve.⁴⁶ Obrazložene odluke su posebno važne jer njihovo odsustvo krši prava svake strane na pravično suđenje i mogu takođe poslužiti kao osnov za višestepeni sud da poništi presude. Ovakvo stanje može ostaviti strane bez rešenja i može uskratiti delotvorni pravni lek

⁴² Presuda u predmetu za izricanje naredbe za zaštitu, koju je opštinski sud u Peći podneo MŽK.

⁴³ Misija OEBS-a na Kosovu, Odeljenje za ljudska prava, decentralizaciju i zajednice: Sektor za nadgledanje pravnog sistema, maj 2007. i mart 2008, Mesečni izveštaj („Neadekvatno obrazlaganje odluka u građanskim parnicama krši domaće zakone i utiče na pravo na pravično suđenje“).

⁴⁴ Vidi takođe, Misija OEBS-a na Kosovu, *Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu*, jul 2007, str. 15.

⁴⁵ Vidi član 141, Zakon Skupštine Kosova o parničnom postupku, koji je stupio na snagu novembra 2008. godine, dostupan na: <http://www.assembly-kosova.org>.

⁴⁶ Misija OEBS-a na Kosovu je izvestila o sličnim slučajevima u opštinskim sudovima u Peći i Gnjilanu 2007. god.

za žrtve jer njihov predmet može lako da se ospori pred višestepenim sudom. To takođe utiče i na pravo odgovornog lica na pravično suđenje. Takvi slučajevi ostavljaju prostor za poništavanje sudskih presuda, što može uticati na bezbednost i blagostanje žrtve.⁴⁷ Iako Uredba protiv nasilja u porodici predviđa da žalba na odluku o molbi za naredbu za zaštitu ne odlaže izvršenje naredbe za zaštitu, u praksi je odlagala izvršenje naredbi za zaštitu.⁴⁸ Stoga, od suštinske važnosti je da se reaguje u skladu sa uslovima važećih zakona i poštuju odredbe Uredbe protiv nasilja u porodici. Uredba protiv nasilja u porodici posebno predviđa da sud izda naredbu za zaštitu ako „postoje opravdane osnove za verovanje da je odgovorno lice počinilo ili pretilo da će da počini delo nasilja u porodici“ (član 8.1), čime se zahteva da se dovoljni osnovi dobro obrazlože i jasno opišu.

Nedovoljno posvećena pažnja sprovođenju naredbe za zaštitu

Kako je pomenuto, socio-ekonomsko blagostanje žrtava za vreme i posle nasilja u porodici stalno su pominjali predstavnici različitih institucija koje rade sa žrtvama, kao i same žrtve.⁴⁹ Brojni predstavnici institucija prokomentarisali su da Uredba protiv nasilja u porodici nije u skladu sa kosovskim kontekstom, posebno sa trenutnom ekonomijom.⁵⁰ Nasilje često postoji u porodicama koje su u finansijski teškom stanju,⁵¹ što može uticati na primenu naredbi za zaštitu. Predstavnici institucija opisali su brojne takve slučajeve: „Imamo slučaj kućnog pritvora u kome je izvršiocu naređeno da se drži na 300 metara udaljenosti od žrtve. U ovakvoj ekonomskoj situaciji kada žrtva mora da ostane u istoj kući sa njim, ponekad je nemoguće primeniti Uredbu o zaštiti od nasilja u porodici.“⁵²

Generalno, sudije i policija izgleda da nisu spremni da pokrenu izvršni postupak u predmetima koji sadrže porodične sporove (vidi takođe Poglavlje 4). Primetno je, iako su izdate 563 naredbe za zaštitu prema podacima Kosovske policije, da su prijavljena samo 32 kršenja naredbe za zaštitu od 2003. god.⁵³ Intervjui sa žrtvama nasilja u porodici i sa institucijama sugerišu da ovo nisu jedina kršenja do kojih je došlo.⁵⁴ EULEX-ovi posmatrači i pripadnik Kosovske policije rekli su MŽK da se neadekvatno nadgledanje naredbi za zaštitu u velikoj meri može pripisati sudovima; oni često ne obaveste policiju da je izdata naredba za zaštitu, uprkos tome što je ta obaveza predviđena Uredbom

⁴⁷ Uredba o zaštiti od nasilja u porodici izričito navodi da „sud izdaje naredbu za zaštitu... ako utvrdi: da postoje opravdane osnove za verovanje da je odgovorno lice počinilo ili da namerava da počini delo nasilja u porodici; i da je izricanje naredbe za zaštitu neophodno kako bi bila zaštićena bezbednost, zdravlje ili dobrobit zaštićene strane“ (član 8 (1), (a), (b)). Uredba protiv nasilja u porodici predviđa da naredba za zaštitu mora da sadrži pravo na žalbu, mada žalba ne odlaže izvršenje naredbe za zaštitu (član 8.3).

⁴⁸ Izveštaj Institucije Ombudsmana, 2006. god.

⁴⁹ Intervjui MŽK, jul-avgust 2009. god.

⁵⁰ Intervjui koje je obavila MŽK sa predstavnicima različitih institucija, jul-avgust 2009. god.

⁵¹ Anкета koju je sprovedla MŽK širom Kosova 2008. god. naišla je na korelaciju između osoba koje su doživele nasilje u porodici i niskog prihoda (*Bezbednost počinje kod kuće*, str. 36). U isto vreme, trebalo bi imati u vidu da nasilje u porodici postoji i u dobrostojećim porodicama i da se radi o problemu koji utiče na porodice različitog socio-ekonomskog statusa, etničke pripadnosti, starosnog doba, rodne pripadnosti, sposobnosti, itd.

⁵² Intervju koji je održala MŽK sa tužiocem, avgust 2009. god.

⁵³ Iz Sektora Kosovske policije za nasilje u porodici, Uprava za teška krivična dela, 31. avgust 2009. god.

⁵⁴ Brojni ispitanici su prokomentarisali da institucije nisu nadgledale primenu naredbi za zaštitu (intervjui MŽK, jul-avgust 2009).

o zaštiti od naselja u porodici. Iako bi policija trebalo da prati takve slučajeve, odsustvo ove bitne informacije otežava njen zadatak. Predstavnici drugih institucija rekli su takođe da ih sudije nisu odmah obavestili o odlukama, što je uticalo na njihovu sposobnost da pomognu žrtvama.⁵⁵

Brojni ispitanici su ukazali na potrebu da se uspostavi poseban sektor koji će pratiti porodične odnose u onim slučajevima u kojima su aktivne naredbe za zaštitu.⁵⁶ Pa ipak, ovaj problem se ne tiče samo slučajeva nasilja u porodici. Odsustvo vladavine prava na Kosovu je sistemski problem. Brojne agencije koje nadgledaju pravosudni sistem zapazile su kašnjenja oko izvršavanja sudskih presuda.⁵⁷ Za većinu odluka građanskih sudova potrebno je nekoliko godina da se izvrše, ako se uopšte izvrše. Potrebna je sveobuhvatna strategija koja bi obezbedila sprovođenje svih presuda građanskih sudova. Takva strategija bi trebalo da da prednost slučajevima nasilja u porodici i porodicama imajući u vidu delikatna pitanja blagostanja deteta, kao i širi značaj koji ovi slučajevi imaju za društvo u smislu obrazovanja, ekonomije i BDP.⁵⁸

Zatim, sudovi retko intervenišu kada su naredbe za zaštitu prekršene a alimentacija nije plaćena.⁵⁹ Službenici za pravnu pomoć izvestili su o kašnjenjima u razmatranju predmeta za određivanje alimentacije, uprkos činjenici da bi takve izveštaje trebalo hitno rešavati⁶⁰ (Zakon o izvršnom postupku, poglavlje 23).⁶¹ U jednom slučaju, prošle su tri godine od kada je sud naredio plaćanje alimentacije a da odluka nije sprovedena. „Niti je policija niti je neko iz institucija preduzeo bilo kakve korake da pomogne žrtvi da primi alimentaciju“⁶² – prokomentarisao je predstavnik skloništa.

„Odgovorno lice je u radnom odnosu a sudu je dostavio lažna dokumenta da ne bi preuzeo odgovornost za alimentaciju. Tužiocima su prihvatili ova lažna dokumenta ka relevantna za predmet.“ – Albanka, starosno doba između 26 i 36.

Dok se neplaćanje alimentacije nekada može pripisati tome da odgovorna lica nemaju finansije,⁶³ izbegavanje zakonskih obaveza je takođe uobičajeno. Predstavnik skloništa rekao je da su neka odgovorna lica lagala o svojim kontaktima na poslu ili su vodili nezvanične ugovore da bi izbegli plaćanje alimentacije. Ostali ispitanici su izvestili o tome da odgovorna lica stalno men-

jaju račune u banci i/ili banke ne pružaju informacije o tome da li odgovorna lica imaju dovoljno dostupnih sredstava za plaćanje alimentacije. „Oni (odgovorna lica) prema

⁵⁵ Radionica o pristupu pravdi za žrtve nasilja u porodici, Radna grupa za očuvanje prava žrtvi na pristup pravdi, 22. septembar 2009, Priština.

⁵⁶ Intervjui koje je obavila MŽK sa advokatima, sudijama i tužiocima, jul-avgust 2009. god.

⁵⁷ Vidi Izveštaj Evropske komisije o napretku na Kosovu (2007. i 2008) o kašnjenjima u izvršavanju odluka građanskih sudova.

⁵⁸ Vidi Uvod.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Intervju MŽK, jul 2009. god.

⁶¹ Zakon Skupštine Kosova o izvršnom postupku br. 03/L-008, usvojen 2. juna 2008. god.

⁶² Intervju koji je obavila MŽK sa predstavnikom skloništa, jul 2009. god.

⁶³ Intervjui koje je obavila MŽK sa predstavnicima različitih institucija, jul-avgust 2009. god.

zakonu imaju dovoljno prostora da svoje plate prebace sa jednog računa (u banci) na drugi.“ – prokomentarisao je jedan sudija. Međutim, to pokazuje da se slabo poznaje zakon. Kosovski Zakon o izvršnom postupku predviđa da sudski nalog o izvršenju obaveže banku da pošalje obavještenje o svim promenama u vezi sa računom datog lica kako to nalaže izvršna odluka.⁶⁴ Obavještenje bi trebalo da sadrži informacije o stanju 30 dana pre uručenja izvršne odluke i informacije o svakoj transakciji na računu datog lica, uključujući podizanje novca ili transfere novca unutar banke ili između banaka.⁶⁵ Nedovoljno istraživanje finansijskog stanja odgovornih lica od strane sudija omogućava odgovornim licima da izbegnu svoje odgovornosti.⁶⁶

U zaključku, glavne prepreke za zaštitu žrtava nasilja u porodici u skladu sa važećim zakonom, naime Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici, obuhvataju: zakasnelo izdavanje naredbe za zaštitu; ograničeno izricanje mera koje su na raspolaganju sudijama; loše obrazlaganje presuda; nepropisno nadgledanje primene naredbe za zaštitu od strane policije i sudija; izricanje blagih kazni kada su prekršene naredbe za zaštitu; i retko izricanje kazni zatvora za odgovorna lica koja prekrše naredbe za zaštitu, čak i u slučajevima recidivizma. Ovakva zapažanja potvrđuju prethodna opažanja različitih organizacija koje nadgledaju i izveštavaju o pravosudnom sistemu na Kosovu; pravosudni sistem retko nudi delotvornu zaštitu žrtvama nasilja na osnovu rodne pripadnosti jer poštuje proceduralne garancije za ubrzani postupak, koje su predviđene važećim zakonom.⁶⁷

---

⁶⁴ Zakon Skupštine Kosova o izvršnom postupku br. 03/L-008.

⁶⁵ Član 145.1, Zakon o izvršnom postupku.

⁶⁶ Intervjui koje je obavila MŽK sa sudijom, predstavnikom skloništa i advokatom, jul-avgust 2009. god.

⁶⁷ MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*. Vidi takođe, Misija OEBS-a na Kosovu, „Izveštaj o proceni uspostavljanja mehanizama za upućivanje za žrtve trgovine ljudskim bićima“, 2007; Misija OEBS-a na Kosovu, „Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu“, 2007; i gore navedeni izveštaj Institucije Ombudsmana.

više od
REČI
na PAPIRU?

POGLAVLJE 3. POKRETANJE POSTUPKA PROTIV KRIVIČNIH DELA NASILJA U PORODICI

POGLAVLJE 3. POKRETANJE POSTUPKA PROTIV KRIVIČNIH DELA NASILJA U PORODICI

Izvešteno je ranije da se na Kosovu žrtve nasilja na osnovu rodne pripadnosti a posebno žrtve nasilja u porodici suočavaju sa mnogim izazovima u vezi sa delotvornim krivičnim gonjenjem i odgovarajućim sankcionisanjem odgovornih lica u skladu sa važećim zakonom.¹ Raniji izveštaji različitih agencija posvedočili su o tome kako sudski sistem blago sankcioniše odgovorna lica, kao i o tome da nema razumevanja prema ranjivosti i potrebama žrtava.² Zatim, kada postupaju prema žrtvama seksualnog nasilja, trgovine ljudskim bićima i nasilja u porodici, tužioci nepropisno rukuju predmetima i pokazuju generalnu neosetljivost.³ Načini na kojima su sudske strukture postupale prema žrtvama odvratili su neke žrtve od toga da traže pravdu.⁴ Ovo poglavlje govori o nekim postojećim problemima u pravosudnom sistemu koji možda sprečavaju pristup pravdi, posebno u vezi sa krivičnim delima.

Struktura tužilaštva

Širom Kosova postoji 91 tužilac u 13 tužilaštava.⁵ Javno tužilaštvo Kosova se nalazi u Prištini i sastoji se od dodatnih okružnih tužilaštava iz pet regiona na Kosovu, kao i sedam opštinskih tužilaštava.⁶ Od značajnije reforme krivičnog prava koju je uvelo usvajanje Krivičnog zakonika Kosova (KZK) i Zakona o krivičnom postupku Kosova (ZKPK) aprila 2003. godine, domaći i međunarodni tužioci rade jedni pored drugih. OEBS je 2007. god. zapazio da je nova funkcija preopteretila strukturu tužilaštva koje je već bilo opterećeno zbog ograničenog broja zaposlenih i kapaciteta jer je zatraženo veće angažovanje u istragama, kao i u nadgledanju policijskog rada u fazi istrage u predpretresnim krivičnim postupcima.⁷

Nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost februara 2008. godine, na Kosovu je razvrštena nova Misija vladavine prava Evropske unije (EULEX), čime su neke od preostalih nadležnosti UNMIK-ovih sudija i tužilaca prenete na službenike EULEX-a. Usvojen je novi Zakon o nadležnosti, izboru predmeta i dodeljivanju predmeta EULEX-ovim sudijama i tužiocima na Kosovu (Zakon br. 03/L-053), koji utvrđuje pravila za angažovanje EULEX-ovih sudija i tužilaca. Novi Zakon predviđa da EULEX-ove sudije mogu intervenisati u svakom novom ili tekućem predmetu u vezi sa građanskom parnicom, uključujući izvršni postupak, pored njihove nove funkcije da nadgledaju,

¹ Vidi, Misija OEBS-a na Kosovu, „Izveštaj o proceni uspostavljanja mehanizama za upućivanje za žrtve trgovine ljudskim bićima“, Poglavlje 3. takođe, MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*, 2008. god.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Intervjui koje je obavila MŽK sa žrtvama, avgust 2009. god.

⁵ Haljide Sadiku za KIJAC, *Nedovoljno učešće žena u kosovskom pravosudnom sistemu*, mart 2009, može se naći na: <http://www.kijacnews.net/vnews/display.v/ART/2009/03/19/49c11b3027ee0>, izvučeno septembra 2009. god.

⁶ Misija OEBS-a na Kosovu, „Izveštaj o proceni uspostavljanja mehanizama za upućivanje za žrtve trgovine ljudskim bićima“.

⁷ Ibid.

podučavaju i savetuju. Zatim, EULEX-ove sudije imaju ovlašćenja da zahtevaju napismeno informacije o statusu svakog tekućeg ili zatvorenog građanskog predmeta koji je pod jurisdikcijom ili nadležnošću bilo kog suda na Kosovu. Struktura je uspostavljena sa ciljem da se unapredi delotvornost kosovskih sudova za vođenje postupaka i donošenje presuda za najteža krivična dela time što će se unaprediti kapacitet kosovskog sudstva da nezavisno, nepristrasno i delotvorno reaguje na takva krivična dela.⁸

U početnom mandatu EULEX-a, međutim, nije se pominjala rodna pripadnost a slučajevi nasilja u porodici nisu smatrani prioriternim.⁹ „Nasilje u porodici kao takvo nije deo mandata EULEX-ovih tužilaca.“ – objasnilo je EULEX-ovo tužilaštvo MŽK. „EULEX-ov tužilac bi u slučaju nasilja u porodici imao izvršna ovlašćenja samo ako to dovede do ubistva.“¹⁰ Dodali su da u takvim slučajevima, uobičajeni problemi u vezi sa zaštitom i obezbeđivanje prava žrtve „ne postoje“. Predstavnici EULEX-ove Pravedne komponente nisu izvestili o angažovanju EULEX-a u predmetima koji sadrže nasilje u porodici.¹¹ Uopšte, EULEX-ov zadatak koji je usmeren na etnički i organizovani kriminal, izgleda da baca senku na krivična dela motivisana rodnom pripadnošću. Bez obzira na to, primarna odgovornost za pokretanje postupka i donošenje presude u predmetima koji sadrže nasilje u porodici ostaje na kosovskim sudijama i tužiocima.

Pokretanje postupka protiv krivičnog dela nanošenja lakših telesnih povreda

U skladu sa Uredbom protiv nasilja u porodici i novim krivičnim zakonikom, za krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda trebalo bi da se pokrene postupak po službenoj dužnosti (automatski).¹² I pored ovih zakonskih uslova, SNPS pri Misiji OEBS-a na Kosovu pratio je nekoliko slučajeva u kojima se protiv lica koja izvrše delo nasilja u porodici u kojem su nanete lakše telesne povrede nije pokretao krivični postupak.¹³ Čak i nakon brzog odgovora policije istraživanjem slučaja i prikupljanjem dokaza, tužilaštvo nije sprovodilo dalju istragu i nije pokretalo postupak protiv lica koja su izvršila krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda kada se radi o kontekstu porodičnog odnosa. Na primer, u dva slučaja u Peći i Gnjilanu, o kojima je izvestio SNPS, policija je tužilaštvu dostavila spise predmeta o nasilju u porodici u kojima su bile vidljive fizičke povrede. Iako je dokaz postojao, javni tužiocima nisu mogli da pronađu spise u svojoj evidenciji.¹⁴

⁸ Član 5.6. Zakona o nadležnosti, izboru predmeta i dodeljivanju predmeta EULEX-ovim sudijama i tužiocima na Kosovu (Zakon br. 03/L-053).

⁹ Intervju koji je obavila MŽK sa predstavnicima EULEX-a, avgust 2009. god.

¹⁰ Korespondencija preko e-pošte sa MŽK, 4. septembar 2009. god.

¹¹ EULEX je 2009. god. osnovao radnu grupu koja se bavi pitanjima politike u vezi sa nasiljem u porodici i trafikinkom, ali je u vreme kada je sprovedeno ovo istraživanje ona bila tek u početnoj fazi. Međutim, predstavnici EULEX-ove Službe za ljudska prava i rod su učestvovali u komentarisanoj nacrtu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. EULEX-ova policijska komponenta je takođe nadgledala rad policije u nekoliko slučajeva u vezi sa nasiljem u porodici.

¹² Uredba o zaštiti od nasilja u porodici izričito navodi u članu 16(2) da „krivično delo nanošenja lakše telesne povrede automatski povlači krivično gonjenje“ a žrtva ne mora da podigne ili da se složi sa krivičnom tužbom. Zatim, prema ZKPK, članu 153, u tom slučaju nije potrebno da oštećena strana podnese tužbu.

¹³ Misija OEBS-a na Kosovu, „Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu“.

¹⁴ Ibid u MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*.

Gubljenje spisa pokazuje ravnodušnost nekih tužilaca u daljem istraživanju slučajeva nanošenja lakših telesnih povreda u kontekstu porodičnog odnosa.

U nastavku, nadgledanje slučajeva nasilja u porodici pokazalo je da problemi još uvek postoje.¹⁵ MŽK je takođe analizirala neke presude građanskih sudova kao što je opštinski sud u Peći, koji je izdao naredbu za zaštitu u kojoj se ukazuje na krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda što je osvedočeno lekarskim uverenjem. Sudska presuda takođe sadrži i obaveštenje za javnog tužioca. Međutim, izgleda da nije pokrenut bilo kakav postupak pošto se uglavnom smatra da je naredba za zaštitu zamena za krivični postupak.¹⁶ Uopštenije, izgleda da građanske parnice često zamenjuju krivične postupke. Na primer, seća se jedna Albanka: „Otišla sam u policiju da prijavim nasilje i oni su slikali moje telo na kojem su se mogli videti tragovi nasilja... Optužba je bila povreda braka.“¹⁷ I pored lekarskog uverenja koje svedoči o telesnim povredama, smatralo se da je postupak za razvod braka dovoljno rešenje i nije pokrenut krivični postupak.

Propusti da se pokrene postupak protiv krivičnih dela izgleda da su rezultat neupoznatosti nekih tužilaca sa Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici i njenim uslovima.¹⁸ Mnogi predstavnici institucija misle da se nasilje u porodici odnosi samo na UNP, bez obzira na to da li su izvršena krivična dela ili ne.¹⁹ Na primer, jedan javni tužilac je rekao MŽK da „nedelotvorno krivično gonjenje dela nasilja u porodici jeste rezultat... nepostojanja zakona“.²⁰ Uobičajeni stav je da bi dela nasilja u porodici trebalo obuhvatiti u KZK, ne samo u postojećoj UNP.

Osim toga, tužioci izgleda da vide čvrstu podelu između građanskih i krivičnih odredaba u vezi sa delima nasilja u porodici i odgovor potreban za pokretanje postupaka u oba slučaja. Kako je navedeno u Poglavlju 1, dela definisana u Uredbi o zaštiti od nasilja u porodici ista su kao i dela navedena u KZK, dela kao što su nanošenje telesnih povreda, oštećivanje imovine, protivzakonito otimanje deteta, pretnja i prinuda. Ovu iskomplikovanu situaciju sa zakonskim odredbama za ista dela u okviru građanskih i krivičnih postupaka i nepostojanje definicije nasilja u porodici u KZK, samu po sebi tužioci vide kao problematičnu.²¹ Oni su predložili da se ubaci posebno poglavlje o nasilju u porodici kao dopuna KZK.

Bez obzira na to, uslovi su jasni čak i sa postojećim odredbama zakona; tekući građanski postupak za izdavanje naredbi za zaštitu *ne bi trebalo* smatrati kao zamenu za pokretanje krivičnog postupka. Posledica ne pokretanja krivičnog postupka protiv krivičnih dela može biti teška za porodice kao i za društvo. Jedan socijalni radnik je opisao slučaj:

---

¹⁵ Intervju koji je obavila MŽK sa zaposlenima u SNPS, septembar 2009. god.

¹⁶ Vidi fusnotu 13.

¹⁷ Intervju koji je obavila MŽK sa Albankom starosnog doba između 26 i 35 godina, avgust 2009. god.

¹⁸ Za vreme intervjuja sa MŽK, nekoliko javnih tužilaca na nivou okružnog tužilaštva nije bilo upoznato sa Uredbom protiv nasilja u porodici i ukazalo je na potrebu da zakon zaštiti žrtve.

¹⁹ Intervjui koje je obavila MŽK, jul-avgust 2009. god.

²⁰ Intervjui koje je obavila MŽK sa okružnim tužiocem, avgust 2009. god.

²¹ Intervjui koje je obavila MŽK sa tužiocima, kao i sa predsednikom suda i sudijom, jul-avgust 2009. god.

„Policija je otkrila slučaj u kojem majka nije živela sa svojom decom skoro mesec dana; živela je sa svojom porodicom. U periodu nakon što je doživela nasilje izgledala je veoma loše. Otada, deca žive sa odgovornim licem. Razgovarali smo sa majkom i ona nije mogla da se brine o njima, pa smo ih ostavili da žive sa odgovornim licem. Predvideli smo da se nasilje može desiti i nad decom, ali smo mislili da zbog naredbe za zaštitu neće upotrebljavati nasilje protiv dece. *Sud je izdao samo naredbu za zaštitu; nije naložio zatvaranje odgovornog lica.* Deca su živela sa svojom babom u istom stambenom objektu. Policija ga je juče odnela u pritvor na 48 časa. Zatim su ga poslali psihijatru. Deca još nisu upisana u matičnu knjigu rođenih i nemaju nikakva dokumenta. Odgovorno lice je bio pripadnik Kosovske policije dok nije upotrebio nasilje nad svojom suprugom nakon čega je suspendovan. Sada su deca u skloništu sa svojom majkom.“²²

U takvim slučajevima zapostavljanja i zlostavljanja, uključujući nad decom, izdavanje naredbe za zaštitu se ne sme smatrati jedinom merom za zaštitu žrtve. Ako postoji očigledan dokaz da je izvršeno krivično delo u kontekstu porodičnog odnosa između supružnika i nad decom, tužilaštvo bi trebalo da reaguje u skladu sa uslovima važećeg zakona.

Prekid krivičnog postupka

Prethodni izveštaji su pokazali da generalno tužioci nerado pokreću krivični postupak protiv dela izvršena u kontekstu porodičnog odnosa ako se žrtva povuče iz procesa zbog „pomirenja“ između partnera ili ako žrtva nije spremna da nastavi zbog pritiska koji vrši porodica ili odgovorno lice.²³ Intervjui koje je održala MŽK i sa institucijama i sa žrtvama nasilja u porodici pokazuju da se ovakva praksa nastavlja.²⁴ Na ovo ukazuje i izjava jednog advokata:

„Zakonom bi trebalo da se reguliše to da žrtva takođe ima pravo da odbaci optužbe koje iznese odgovorno lice... čak i u slučajevima kada se radi o automatskom krivičnom gonjenju jer ponekad žrtva oprostí odgovornom licu, partneri se dogovore i ne postoji mogućnost da oni zaustave postupak pred sudom. Ako mu žrtva oprostí, ne postoji razlog da on bude dodatno kažnjen. Njihov odnos bi trebalo smatrati intimnim i ne bi trebalo da im više smetamo ako se oni dogovore.“²⁵

Drugi tužilac smatra da je krivični zakon previše strog i da bi trebalo da se dozvoli prekidanje krivičnog postupka, kao u slučajevima kada do nasilja dođe „slučajno“.²⁶

²² Intervju MŽK, avgust 2009. god.

²³ Vidi MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće* i Misija OEBS-a na Kosovu, „Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu“. Zatim, policajci koje je intervjuisao SNPS pri OEBS-u sugerišu da je jedan od razloga što ne dolazi do pokretanja krivičnog postupka taj što se strane pomire i što tužioci ne dižu tužbu jer se žrtva povuče.

²⁴ Intervjui koje je obavila MŽK sa više od 20 predstavnika institucija, jul-avgust 2009. god.

²⁵ Intervju koji je obavila MŽK sa advokatom, avgust 2009. god.

²⁶ Intervju koji je obavila MŽK sa javnim tužiocem. ZKPK dozvoljava tužiocu da odbaci krivični izveštaj i prekine istragu samo ako postoje posebni zakonski uslovi (vidi članove 208. i 224).

Međutim, Zakon o krivičnom postupku Kosova *ne daje* mogućnost tužiocu da odbaci krivičnu prijavu ili da prekine krivičnu istragu, uključujući lakše telesne povrede, bez obzira na zahteve žrtava. Krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda, ako je izvršeno u kontekstu porodičnog odnosa, sankcioniše se kaznom zatvora od šest meseci do tri godine i mora se automatski pokrenuti krivični postupak u skladu sa Uredbom o zaštiti od nasilja u porodici, koju nije zamenio novi KZK.²⁷ Zatim, prema članu 226, stavu 5, suspenzija, prekid ili uzdržavanje od krivičnog postupka u manje ozbiljnim krivičnim delima nije dozvoljeno za predmete koji se odnose na nasilje u porodici i seksualno nasilje. Jednostavno rečeno, ni žrtve ni tužioci nemaju pravo da donesu odluku da se povuku iz krivičnog postupka ako postoje jasni pokazatelji da su izvršena krivična dela poput nanošenja lakših ili težih telesnih povreda.

Bez obzira na to, brojni tužioci otvoreno priznaju da ne poštuju zakon. „Ne možemo da uradimo puno toga ako se žrtva povuče ili od nas zatraži da ne nastavimo sa krivičnim gonjenjem.“ – rekao je jedan tužilac MŽK. „Žrtve promene svoje mišljenje o zahtevu da se odgovorno lice kazni i traže od tužioca da prekine krivični postupak.“ – prokomentarisao je drugi tužilac. U nekim slučajevima, žrtve se navodno pomire sa odgovornim licima i odbijaju da govore. Neodgovarajući dokazi, prikrivanje dokaza kao što su lekarska uverenja i poricanje ranijih izjava otežavaju istragu i krivični postupak, rekli su sudije, tužioci i advokati.²⁸ Jedan tužilac je prokomentarisao sledeće: „Kada partneri postignu dogovor, sve institucije čute, nisu više aktivne. Ponekad je teško izvući izjavu od drugih članova porodice što otežava situaciju. Oni imaju pravo da čute.“

„Često se nalazimo pod pritiskom žrtve da povučemo tužbu, čak i kada je to automatska obaveza i ne možemo da zaustavimo proces.“ – tužilac.

Kao i u ranije razmatranim građanskim predmetima, pomirenje je često poželjnije od pokretanja krivičnog postupka za izvršeno krivično delo, bez obzira na zakonske odredbe. Na primer, jedan tužilac kaže:

„Imao sam slučaj kada je odgovorno lice prekršilo naredbu za hitnu zaštitu. Stan je imao samo jednu sobu, koju su morali da koriste i odgovorno lice i žrtva. Razgovarao sam as njima, pružajući psihološke usluge. U postojećem zakonu nije predviđeno da psiholog odlazi tamo pre nego što se sudu podnese žalba zbog recidivizma. Ponekad nije potrebno da se odlazi u sud jer često postignu dogovor u trenutku kada dođu da pričaju sa nama.“²⁹

Kako je već pomenuto, prema KZK nije bitno da li su žrtva i odgovorno lice postigli dogovor ili ne; kršenje naredbi za zaštitu i nanošenje telesnih povreda *moraju se automatski krivično goniti*. Možda se primetna zabuna kod nekih predstavnika institucija može pripisati članu 59. o povredi braka iz kosovskog zakona o porodici, koji navodi da se

²⁷ Kako je pomenuto, član 153. KZK više ne sadrži odredbu iz prethodnog krivičnog zakona koja predviđa da oštećena strana mora da podnese tužbu u slučaju nanošenja lakše telesne povrede.

²⁸ Intervjui koje je obavila MŽK sa više od 10 predstavnika pravosudnog sistema, jul-avgust 209. god.

²⁹ Intervju koji je obavila MŽK sa tužiocem, avgust 2009. god.

„institucija braka mora sačuvati“ i da se „supružnici koji su se možda rastavili moraju podstaknuti da preduzmu sve praktične korake, bilo kroz bračno savetovanje, postupak pomirenja predviđen ovim zakonom ili drukčije, da sačuvaju brak“. Izgleda kao da Zakon o porodici preovlađuje nad KZK zbog širokog shvatanja među predstavnicima institucija da finansijska zavisnost žena od odgovornih lica čini pomirenje jedino izvodljivim rešenjem.³⁰ Jedan predstavnik skloništa komentariše:

„Ima puno slučajeva u kojima sudija kaže žrtvi: „Gde hoćeš da ideš? Zavisiš od prihoda odgovornog lica. Šta ćeš sa decom? Nemaš stambeni prostor. Da li hoćeš da pošalješ supruga u zatvor?“. Ovakva izjava sudije utiče i na druge žrtve jer one obično komuniciraju jedna sa drugom oko iskustva sa sudom. To utiče na njihovu odluku da ne prijave nasilje sudu.“³¹

Samim tim, izgleda da institucije podstiču žrtve da koriste građanske parnice i da prvo prisustvuju predviđenom savetovanju radi pomirenja. Krivična dela su izostavljena i često ignorisana. Puno dokaza o ovome nalazi se u intervjuima koje je MŽK održala sa žrtvama nasilja u porodici. Iako su 54 žrtve prijavile da su nad njima izvršena krivična dela, kako je definisano KZK, samo u sedam slučajeva je pokrenut krivični postupak, dok je u 28 slučajeva pokrenuta građanska parnica, gde se uglavnom postupci odnose na „povredu braka“ (19) i naredbe za zaštitu (13).

U zaključku, izgleda da se tužilaštvo brzo povlači iz daljeg istraživanja slučaja i od krivičnog gonjenja odgovornog lica. Međutim, krivični zakon izričito zahteva pokretanje krivičnog postupka što sprečava tužioce da prekinu postupak po svojoj diskreciji čime se traži poštovanje standarda ljudskih prava. U skladu sa postojećim pravnim okvirom, krivična dela koja su izvršena u kontekstu porodičnog odnosa ne smeju se tolerisati i sva se takva dela moraju istražiti i propisno goniti pred sudom. Automatsko pokretanje krivičnog postupka mora i služiti kao „frontline“ pristup, koji šalje jasnu poruku da društvo neće tolerisati nasilje u porodici i da će društvo nastojati da ga zaustavi.³²

Blage kazne za lica odgovorna za nasilje u porodici

Krivični zakon Kosova predviđa teže kazne za krivična dela izvršena u kontekstu porodičnog odnosa u poređenju sa sličnim krivičnim delima koja izvrše lica koja nisu u porodičnom odnosu. Da bi pokazao da se nasilje u kontekstu porodičnog odnosa neće tolerisati, KZK predviđa skoro duple kazne u poređenju sa kaznama predviđenim za slična krivična dela koja izvrše lica koja nisu u porodičnom odnosu. Na primer, član 153.1 KZK predviđa da se za krivično delo nanošenja lakše telesne povrede izriče novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Kada je to krivično delo izvršeno u

³⁰ Intervjui koje je obavila MŽK sa predstavnicima institucija, jul-avgust 2009. god. Vidi takođe Poglavlje 2.

³¹ Intervju koji je obavila MŽK sa predstavnikom skloništa, avgust 2009. god.

³² Vidi „Izveštaj o nasilju u porodici i pristupu sudovima: Odgovor nevladinih organizacija na periodični izveštaj Sjedinjenih Američkih Država Komitetu Ujedinjenih nacija za eliminaciju rasne diskriminacije“, dostupno na: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/ngos/usa/USHRN25.doc>.

kontekstu porodičnog odnosa, kazna zatvora može dostići i tri godine. Za krivično delo nanošenja težih telesnih povreda, predviđena kazna iznosi od jedne do deset godina a ako je izvršeno u kontekstu porodičnog odnosa, izvršilac se može osuditi na kaznu zatvora od dve do petnaest godina zatvora.³³

OEBS je u svom izveštaju 2007. godine, dok je pratio slučajeve u vezi sa nasiljem na osnovu rodne pripadnosti, izneo da generalno nedostaje iskustvo u krivičnom gonjenju ili da se takva krivična dela ne shvataju, niti se ima u vidu položaj žrtava u takvoj situaciji.³⁴ Tužilaštvo uobičajeno pogrešno klasifikuje krivična dela ili ne podiže odgovarajuću tužbu za izvršena krivična dela, što dovodi do izricanja blažih kaznenih mera za ta krivična dela. Slično tome, od brojnih slučajeva nanošenja lakših telesnih povreda koje su sudije, tužioci i pravobranioci prijavili MŽK, većina odgovornih lica je dobila upozorenje ili im je izrečena novčana kazna od 200 evra. Par odgovornih lica je osuđeno na kaznu zatvora, ali obično na tri meseca ili manje. U samo dva slučaja koji su prijavljeni MŽK, kazna zatvora je iznosila pet do sedam godina.³⁵

U slučajevima nasilja u porodici koje je pratila MŽK, neki tužioci i sudije su nerado pokretali postupke ili izricali presude u skladu sa postojećim KZK. Kao rezultat toga, kazne su često ispod minimalnih kazni predviđenih važećim zakonom. „Postoje institucionalne predrasude prema slučajevima nasilja u porodici, posebno nad ženama“ – kaže jedan predstavnik skloništa. „Po prvi put ikad, ove godina, bio je slučaj kada je optuženi osuđen na kaznu zatvora od osam godina. U svim drugim slučajevima kazna zatvora je iznosila šest meseci ili je nije bilo.“³⁶ Iako zakon predviđa kaznu zatvora i do 15 godina, u više desetina slučajeva nanošenja teških telesnih povreda koje su institucije i žrtve nasilja u porodici prijavile MŽK, samo jedno odgovorno lice je osuđeno na kaznu zatvora veću od jedne godine. Dvoje je dobilo upozorenje dok je četvoro oslobođeno nakon kratkog pritvora u policiji i prekida krivičnog gonjenja.³⁷ Građanska sudinica ovako obrazlaže izricanje blage kazne:

„Imala sam predmet u kome su se partneri dogovori predamnom na sudu... pre pet ili šest godina, ali ponovo su se vratili nedavno. Žena je doživela fizičko nasilje od njenog supruga i molila me je da ga ne zatvorim. Pitala sam je da li želi da nastavi da živi sa njim a ona je rekla: „Da, zavisim od prihoda koji ostvaruju on i njegov otac... Nemam gde drugde da odem. Imam četvoro dece.“. Nisam mogla da ga osudim na kućni pritvor jer mora da radi; imaju četvoro dece. Zato sam odlučila da ga upozorim izricanjem uslovne kazne. Ako ponovi ovakvo nasilje ponovo, dobiće strožiju kaznu. Sledeći put, čak i ako od mene zatraži da ga ne zatvorim, moraćemo to da uradimo po službenoj dužnosti. Pokrenućemo postupak... Čak i ako odbije da on bude uhapšen, biće pozvan na saslušanje i suđenje.“³⁸

³³ Član 153.1. Krivičnog zakonika Kosova.

³⁴ Vidi OEBS-ov „Izveštaj o proceni uspostavljanja mehanizama za upućivanje za žrtve trgovine ljudskim bićima“, 2007, Poglavlje 3. Takođe, MŽK, *Bezbednost počinje kod kuće*, 2008. god.

³⁵ Intervjui koje je obavila MŽK sa žrtvama nasilja u porodici, avgust 2009. god.

³⁶ Intervju koji je obavila MŽK sa predstavnikom skloništa, jul 2009. god.

³⁷ Intervjui koje je obavila MŽK sa žrtvama nasilja u porodici i predstavnicima institucija, jul-avgust 2009. god.

³⁸ Intervju koji je obavila MŽK sa sudijom, avgust 2009. god.

Ponavljamo, imajući u vidu da se već radi o ponovljenom slučaju, prema zakonu, sudinica je trebalo da izrekne strožiju kaznu. Pa ipak, tokom intervjua, više tužilaca i sudija opisali su slične slučajeve kada su izrečene uslovne kazne u zamenu za kaznu zatvora ili novčanu kaznu „jer su se partneri dogovorili da će popraviti svoj odnos“.³⁹ Ovakav pristup se može pripisati tendenciji da se radije izabere pomirenje parova, zabrinutosti zbog toga što žrtve nemaju opcije i/ili tome što se ne uzima za ozbiljno težina izvršenog krivičnog dela zbog njegovog „privatnog karaktera“. Bez obzira na to, član 228. ZKPK predviđa postupak posredovanja i nezavisnog posrednika koji vrši tu ulogu a ne tužioca ili sudiju. Gore navedeni slučajevi direktno krše prava žrtve na delotvoran pravni lek i pravdu za krivična dela izvršena nad njima.

Ukratko, evidencija predmeta od 2005. do 2009. god. koju je jedan krivični sudija dostavio MŽK ukazuje na gore pomenuta pitanja u vezi sa blagim kaznama, prekidanjem krivičnog postupka i odlaganjem suđenja (vidi tabele dole). Skoro polovina od njegova 263 predmeta, uključujući 191 slučaj nanošenja telesnih povreda i 48 slučajeva pretnji, ostala je otvorena. Pedeset predmeta je otvoreno još od 2005. god. Od 132 predmeta koja su zatvorena, velikoj većini odgovornih lica (88) izrečena je novčana kazna od samo 200 evra. Ostalima je izrečena uslovna kazna (37), upozorenja suda (3) a jednom je određeno psihijatrijsko lečenje. Samo dvoje odgovornih lica je osuđeno na kaznu zatvora. Zanimljivo je to da sudija otvoreno priznaje da su strane „zaustavile“ postupak u dva slučaja i da su žrtve oprostile odgovornim licima u četiri slučaja. Kako je ranije pomenuto, ovo predstavlja direktno kršenje važećih zakona.

Uzorak suđenja i presuda sudije na krivičnom odeljenju opštinskog suda

Godina	Ukupno slučajeva	Završeno	Nezavršeno (u toku)	Optužbe		
				Telesne povrede	Pretnje	Ukupno
2005	72	22	50	61	11	72
2006	73	53	13	60	13	73
2007	47	28	19	32	15	47
2008	47	28	19	38	9	47
2009	24	1	22			
Ukupno	263	132	123	191	48	239

Rezultati završenih suđenja

Godina	Kaz-na (200€)	Uslovna	Kazna zatvora	Psihijatrijsko lečenje	Upozorenje suda	Strane zaustavi-le postupak	Optuženom je oprošteno	Ponovljeno suđenje	Ukupno
2005	11	6			2	1	2		22
2006	35	17	2		1	1	1	2	59
2007	21	6		1					28
2008	21	7							28
2009		1					1		2
	88	37	2	1	3	2	4	2	139

Izvor: Krivični sudija, Opštinski sud, 2009. god.

³⁹ Intervjui MŽK, jul-avgust 2009. god.

Generalno, kako tabela dole pokazuje, kosovski pravosudni sistem izgleda da ne pokreće krivične postupke protiv lica koja izvrše krivična dela nanošenja lakših telesnih povreda u slučajevima kada su odgovorno lice i žrtva u porodičnom odnosu. Opštinski sudovi izgleda da odlažu ovakve slučajeve jer su iz 2007. god. u 2008. god. preneli ogroman broj građanskih predmeta (2036). Zatim, 2008. godine, imali su čak i veći broj nerešenih krivičnih predmeta koji sadrže lakše telesne povrede (2174). Opštinski sudovi su 2008. god. rešili 621 predmet, ali je 19.6 procenata rešeno pomoću metoda koje nisu jasno navedene u bazi podataka koju održava Sudski savet Kosova (SSK). Kosovska policija je takođe otkrila desetine predmeta koji su „zatvoreni bez osnova“. ⁴⁰ U samo osam procenata predmeta koje je evidentirao SSK optuženima je izrečena kazna zatvora a trajanje kazni nije navedeno.

Kratak pregled ishoda krivičnih predmeta u 2008. god. prema podacima Sudskog saveta Kosova

Član		Dela protiv života i tela (članovi 146–157) / lakše telesne povrede (odgovorno lice i žrtva su u porodičnom odnosu) – 153, stav 4.		
Vrsta predmeta				
KRIVIČNI PREDMETI PRENETI IZ 2007.		2,036		
KRIVIČNI PREDMETI POKRENUTI U 2008.		759		
UKUPAN BROJ PREDMETA U 2008.		2,795		
621 predmet je rešen na sledeće načine:	Presuda	482 predmeta su rešena izricanjem sudske presude, uključujući:	Kazna zatvora	52
			Novčana kazna	237
			Uslovna kazna	182
			Druge sudske presude	10
		Oproštaj	5	
		Odbijena presuda	12	
Rešeno pomoću drugih metoda		122		
BROJ NEREŠENIH PREDMETA U 2008.		2,174		

Izvor: Sudski savet Kosova

Pošto je zakon izričit u pogledu kaznenih mera koje treba primeniti u slučajevima telesnih povreda u kontekstu porodičnog odnosa, od suštinske je važnosti da sudije propisno primenjuju zakon. Sudovi ne bi trebalo da se koriste ni posredovanjem niti prekidanjem postupaka kao metodama za rešavanje krivičnih predmeta. Umesto toga, kroz propisno primenjivanje zakona, sudovi imaju mogućnost da ponude „izlaz“ i bolje uslove ženama (i muškarcima) u nasilnim situacijama. Odgovarajuće krivično gonjenje i izricanje kazne, zajedno sa dodatnim merama koje se izriču u građanskim sudovima, kao što su alimentacija, imovinska prava i plaćanje kirije od strane odgovornog lica (vidi Poglavlje 2), dodatno će rešiti probleme na koje su ukazali sudije u pogledu alternativa koje postoje za žene nakon što pristupe pravdi.

⁴⁰ Kosovska policija, statistika dostavljena MŽK za 2005-2007.

više od
REČI
na **PAPIRU?**

POGLAVLJE 4. **KOSOVSKA POLICIJA:** **ISTRAGE, HAPŠENJA** **I MONITORING**

POGLAVLJE 4. KOSOVSKA POLICIJA: ISTRAGE, HAPŠENJA I MONITORING

Po Zakonu o policiji, mere Kosovske policije moraju biti vođene poštovanjem ljudskih prava, jednakosti i pravninog tretmana za sve, i priznavanjem principa polne jednakosti obuhvaćenih Ustavom.¹ Određene institucionalne i pravne reforme su preduzete u cilju pojašnjenja uloge policije u istragama i njihovom odgovoru u slučajevima nasilja u porodici. U 2004, UNMIK i vlasti Kosova uspostavile su Jedinice za nasilje u porodici (JNP).² Svaka stanica je morala da ima dva dežurna policajca obučena za Nasilje u porodici koja bi odgovorila na svako nasilje u porodici u toku 24 časa. U policijskim stanicama gde je uspostavljena posebna JNP, prijavama takvih slučajeva obično se bavi ta Jedinica. U stanicama gde JNP ne postoje, slučajevi se prosleđuju Jedinici za zajednice.³

Nakon reforme krivičnog pravosudnog sistema i stupanja na snagu Krivičnog zakona Kosova i Zakona o krivičnom postupku (KZK i ZKP), sudska policija⁴ je dobila mandat da pomaže javnom tužiocu u preduzimanju istražnih radnji ili da vodi istragu na osnovu ovlašćenja javnog tužioca.⁵ Međutim, jedinica sudske policije sa dovoljno obuke za vođenje istraga raznih slučajeva nije još uvek osnovana. Ovo je doprinelo čestim istragama koje nisu okončane.⁶

Na osnovu Uredbe o nasilju u porodici određeni broj uloga i odgovornosti je definisan u odnosu na odgovor policije na slučajeve nasilja u porodici.⁷ Shodno tome, policija mora upotrebiti sva sredstva da zaštiti žrtvu i spreči dalje nasilje.⁸ Predviđene uloge i odgovornosti obuhvataju ali se ne ograničavaju na sledeće:

- Obaveštenje žrtve ili njenog/njegovog pravnog zastupnika o pravu da zahteva Interno naređenje za hitnu zaštitu u skladu sa sekcijom 13 Uredbe o NP;
- Obaveštenje žrtve o pravnoj, psihološkoj, društvenoj ili drugoj pomoći koju vladine institucije i NVO pružaju žrtvama;
- Obaveštenje relevantnog pružaoca usluge o incidentu sa nasiljem u porodici i omogućiti kontakt između pružaoca usluge i žrtve, nakon zahteva žrtve;

¹ Član 2, Zakona o policiji, br. 03/L-035.

² Osnovana na osnovu Operativnog Biltena UNMIK Policije 0073 od 29. januara 2004.

³ Vidi Ministarstvo rada i socijalnih pitanja I Misiju OEBS na Kosovu. 'Odgovor na incidente sa nasiljem u porodici: Priručnik za službenike socijalne pomoći' (2006). Svaka policijska stanica unosi podatke u policijsku bazu podataka, koja je umrežena u svim regionima. Sektor za nasilje u porodici u Direkciji za teška krivična dela osnovala je posebnu bazu podataka za slučajeve nasilja u porodici na Kosovu 2005, koja verovatno ima najorganizovaniji sistem prikupljanja podataka u vezi sa nasiljem u porodici na Kosovu. Za više informacija vidi MŽK, *Sigurnost počinje kući*.

⁴ Član 151 ZKPK propisuje da sudska policija i policajci ovlašćeni za izvođenje istraga izvode svoje istražne radnje pod nadzorom javnog tužioca pored ostalih policijskih funkcija.

⁵ Član 51 ZKPK.

⁶ Vidi Kancelariju za vezu Evropske komisije: Izveštaj o progresu za Kosovo, 2008, I Izveštaj UNDP o 'Pristup pravdi', 2008.

⁷ Vidi Sekciju 14 Uredbe o NP o 'Odgovornosti vlasti koje sprovode zakon', Dalje, pod sekcijom 1.7 Uredba o NP, vlasti koje sprovode zakone su UNMIK Policija i Kosovska policija.

⁸ Ibid.

- Obezbediti i urediti prevoz žrtve sa drugom agencijom radi tretmana žrtve ili medicinskog pregleda i prevoz žrtve i njenih/njegovih članova porodice koje izdržava u prihvatilište;
- Pomoć žrtvi da prenese osnovne lične stvari kada žrtva izabere da napusti zajedničko domaćinstvo,
- Kada je NZ izdat, premestiti lice iz privremenog ili stalnog prebivališta;
- Obezbediti žrtvi službeni kontakt sa istražiteljom iz policije;
- Policija mora sačiniti izveštaj o incidentu da ili je ili nije počinjeno krivično delo ili je prekršilac uhapšen i dostaviti izveštaj o incidentu žrtvi li njenom pravnom zastupniku;
- Kada je žrtva osoba ispod osamnaest (18) godina policija mora odmah prijaviti incident Centru za socijalni rad u mestu prebivališta žrtve, i
- Gde postoje osnovi za sumnju da je počinjeno krivično delo sa nasiljem u porodici, policija će redovno obezbeđivati žrtvi ažurirane podatke o statusu istrage.⁹

U sekciji 13 Uredbe o NP, dežurni ili vršioци dužnosti regionalnih komandira za nasilje u porodici UNMIK Policije imaju ovlašćenje da izdaju Privremenog naloga za hitnu zaštitu (PNHZ) van radnog vremena suda. Prenosom ovlašćenja sa UNMIK Policije i u skladu s internim policijskim memorandumom, Kosovska policija sada izdaje PNHZ u skladu sa zakonom. PNHZ može izdati ista osoba koja ima ovlašćenje da zahteva Naredba za hitnu zaštitu (NHZ), ali mora biti podnet vlastima koje sprovode zakon (policiji). Nema određenog roka za izdavanje PNHZ. Međutim podrazumeva se da su mere hitno privremeno rešenje van radnog vremena suda i s toga se očekuje hitna odluka. Nalog ističe početkom sledećeg dana kada sud počinje sa radom. CSR i drugi ovlašćeni predstavnici žrtve moraju dobiti kopiju INHZ od policije.

Upoznavanje žrtve sa pravima dodeljenih zakonima na snazi

Generalno, reakcija policije na slučajeve nasilja u porodici je bila brza.¹⁰ Policija je objavila da je sposobnost zaštite žrtava nasilja u porodici značajno poboljšana usvajanjem Uredbe o NP. Pre njenog postojanja, policija je samo intervenisala da smiri situaciju i da omogući ljudima da interno reše svoje probleme. Posebna procedura predviđena Uredbom o NP je eksplicitno definisala i razjasnila uloge i odgovornosti policije, dajući im veća ovlašćenja da reaguju kada se dese slučajeve nasilja u porodici.¹¹ Predstavnici institucija i žrtve nasilja u porodici su čini se generalno zadovoljni radom policije, opisujući ih kao 'osetljive' i 'profesionalne'.¹²

Kada policija dođe u kontakt sa žrtvama nasilja u porodici, oni su obavezni na osnovu Uredbe o NP da obaveste žrtvu o njenim pravima dodeljenim Uredbom, uključujući pravo da zahteva izdavanje NZ i informacije o uslugama dostupnim žrtvama. Od 47 žrtava nasilja u porodici sa kojima je razgovarala MŽK koje su prijavile nasilje policiji, 21 je izjavila da ih je policija upoznala sa njihovim pravima, 18 su bile obaveštene od strane institucija, i osam

⁹ Ibid.

¹⁰ MŽK *Sigurnosti počinje kući*

¹¹ MŽK istraživanje institucija juli-avgust 2009.

¹² MŽK razgovor, juli-avgust 2009.

nije bilo uopšte obavješeno. Pet žrtava nasilja u porodici je eksplicitno izjavile da ih policija nije obavestila o NZ. Jasno je da policija propušta da pruži informaciju *svim* žrtvama u skladu sa Uredbom o NP.

*"Niko nije spomenuo da mogu da tražim zahtev za zaštitu."
– Albanka, dob 26-35*

Drugi značajan problem je ustručavanje među građanima da prijave nasilje policiji (vidi Poglavlje 6). U istraživanju MŽK širom domaćinstava na Kosovu 2008, od 1,256 ispitanika, među razlozima zašto ne bi koristili zakon da reše slučajeve nasilja u porodici 19 njih je izjavilo da imaju percepciju da policija ne bi preduzela mere ili da pravda nije funkcionisala.¹³ U cilju prevazilaženja negativne javne percepcije, kampanje za podizanje svesti i više aktivnosti u zajednicama bi morale biti preduzete od strane policije u JNP. Pored toga, Uredba o NP zahteva da policija pripremi i distribuira letke o pravima žrtve, koji bi obuhvatili neophodne informacije o postojanju Uredbe o NP¹⁴ kao i uloge i odgovornosti predviđene da budu pružene od strane policije.

Izdavanja Zahteva za zaštitu i praćenje slučajeva od strane policije

Neki policajci nastavljaju da izdaju ZHZ i ako ih zakon ne dodeljuje takva ovlašćenja.¹⁵ Na primer, među slučajevima razmotrenima od MŽK u Peći, više od polovine zahteva za potvrdu i izdavanje NZ je zahtevano od strane policije nakon što su već izdali ZHZ. Kao što stoji u Uredbi o NP, policija može samo izdati PNHZ. Dalja obuka je potrebna za policiju da bi se pravilno shvatile odredbe Uredbe o NP i radi obezbeđenja pravilnih izvođenja procedura.

Pored toga, teškoće povezane sa sprovođenjem NZ su već ranije kratko spomenute (vidi Poglavlje 2). Zakon detaljno navodi mere sa izvršenje odluka civilnog suda, uključujući ulogu policije u podršci izvršenju odluka, posebno u slučajevima koji se javljaju ih porodičnih sporova. Međutim, dokazi sugerišu da neki policajci i sudije propuštaju da primene NZ i druge odluke suda koje štite žrtvu od nasilja u porodici. Predstavnik jednog prihvatilišta je dao primer:

Zahtevom za zaštitu izdatim od suda, odlučeno je da žrtva treba da se vrati kući. Otišli smo tamo sa žrtvom i socijalnim radnikom, policijom i tužiocem. Kada smo stigli, svekar žrtve i suprug su nam pretili oružjem, rekavši, "Ko god uđe u našu kuću ostaće tu zauvek! Mi ćemo ubiti!" Mi... smo odveli žrtvu njenom ujaku jer ona nije imala ni jednog bližeg člana porodice. Policija je otišla s nama, bez preduzimanja ikakvih mera protiv ovih lica.¹⁶

¹³ MŽK *Sigurnosti počinje kući* s. 62.

¹⁴ U 2008, više od polovine ispitanika u anketi MŽK širom Kosova znalo je da postoji Uredba o NP, dok 34.8 procenata nije (*Sigurnost počinje kući* s. 2). U 2008, MŽK je takođe naglasila potrebu za podizanjem svesti, uključujući i policiju.

¹⁵ MŽK je izvestila da mada Kosovska policija nema ovlašćenje za izdaje ZHZ, oni su izdali takve zahteve u 0.2 procenata slučajeva (*Sigurnosti počinje kući*, s. 84).

¹⁶ MŽK razgovor, jul 2009.

MŽK je primetila da policija često propušta da interveniše u slučajevima kršenja NZ.¹⁷ Jedan policajac je povezo propuste velikim obimom posla koji imaju policajci JNP. Policajac je takođe izrazio zabrinutost da bi ponovljena poseta mogla da razbesni prekršioca i da ih navede na osvetu prema žrtvi zbog prijave kršenja NZ. Bez obzira na to, ukoliko se desi nasilje policija po zakonu mora uhapsiti i pritvoriti prekršioca. Uredba o NP dalje zahteva automatsko pokretanje krivičnog postupka nakon bilo kojeg kršenja NZ, bez obzira da li je bilo nasilja ili ne.¹⁸

Bez obzira na izazove kojima mogu biti suočeni, policajci imaju odgovornost za prate primenu NZ kao deo svog sveobuhvatnog mandata da obezbede, zaštite i spreče dalje dešavanje nasilja.¹⁹ Trenutno, precizne procedure za dosledan monitoring primene NZ, čini se ne postoji. Na koji specifičan način policija treba biti uključena u takav monitoring mora biti proceduralno razjašnjeno i definisano.

Hapšenje, pritvor i oslobađanje osumnjičenih za nasilje u porodici

Kao što je navedeno, Uredba o NP daje policiji ovlašćenja da odmah uhapsi navodnog prekršioca ukoliko postoje osnovi za sumnju da je učinjeno krivično delo nasilje u porodici. Međutim, od 2005 do 2008, KP je uhapsila osumnjičene samo u 30% slučajeva prijavljenog

nasilja u porodici.²⁰ Dokazi, s toga sugerišu da policija često propušta da uhapsi otkrivene vinovnike nasilja u porodici, uključujući slučajeve kada je prekršen i Krivični zakon.²¹ Dalje, zaprepašćujući 35 žrtava nasilja u porodici je opisalo MŽK slučajeve u kojima su krivična dela prijavljena policiji, uključujući telesne povrede i seksualno nasilje, ali policija nije uhapsila vinovnika, generalno propuštajući da obezbedi dokaze koji bi po službenoj dužnosti podržali gonjenje od strane javnog tužioca. Na primer, žena se prisećala slučaja:

“Bila su dva slučaja gde je par imao nasilje u porodici. Oni su oboje bili oslobođeni od strane policije I rekli su im da dođu na još jedan razgovor. Oni se nikad nisu vratili. Jer su se poljubili I pomirili do sad’- rečeno mi je kada sam pratio ovaj slučaj.”

– EULEX MMA Istražitelj

Trpela sam nasilje u porodici duži period. Jednog dana sam odlučila da to ne može biti tako zauvek, i ja sam prijavila policiji slučaj nasilja u porodici. Policija me je pitala da li želim da pokrenem slučaj. Obzirom da sam imala četvoro dece i... nisam imala podršku šire porodice, rekla sam im da ne pokreću slučaj ali da upozore mog supruga. Oni [policija] su pozvali mog supruga da dođe [u stanicu], i on je dao izjavu da je [nasilje] bila moja krivica.²²

¹⁷ MŽK razgovor sa institucijama i žrtvama, jul-avgust 2009.

¹⁸ Vidi Sekciju 16 Uredbe o NP.

¹⁹ Sekcija 14 Uredbe o NP.

²⁰ Statistika data MŽK od strane Sektora za nasilje u porodici, Direkcija za teška krivična dela, Kosovska policija, 31. avgust 2009 i jesen 2008.

²¹ MŽK razgovor sa predstavnicima svih institucija i istraživanje EULEKS MMA istražioca, 2009.

²² MŽK razgovor sa Albankom, dob 26-35, avgust 2009..

U skladu s postojećim procedurama, policija mora uhapsiti vinovnika ukoliko postoji bilo koji dokaz da se dogodilo nasilje u porodici.²³ Međutim, zabeležena je tendencija da se jednostavno informiše javni tužilac i oslobodi osumnjičeni.²⁴ Dok bi u skladu s policijskim procedurama tužilac morao biti informisan kako bi odlučio o daljoj istrazi i rešavanju slučaja, to ne oslobađa policiju od njihove odgovornosti da prikuplja dokaze i uhapsi osumnjičene vinovnike.

Određeni broj ispitanika je primetio da je propust da se primeni zakon delimično u vezi sa tradicionalnom ulogom polova i kulturnim obrascima.²⁵ Bilo kako bilo, ne reagovanje policije u slučaju prijave nasilja u porodici može žrtvu staviti u ogromni rizik od daljeg nasilja, uključujući povećano i ponovljeno nasilje, kao što je slučaj opisan od strane predstavnika jednog prihvatilišta:

[S]uprug je bio nasilan prema svojoj supruzi dok ona nije umrla. Nakon toga on je bio nasilan prema ćerkama i svojoj snahi, koristeći čak i seksualno nasilje. Njegova snaha je napustila kuću i vratila se svojoj porodici a on je potom otišao tamo i ubio je kao i njenu sestru. Ni policija, niti iko drugi nije intervenisao na vreme kada je on bio nasilan prema svojoj supruzi!²⁶

Druga žrtva nasilja u porodici se prisećala: "Policija je stigla nakon trideset minuta i razgovarala s njim [prekršiocem, mojim mužem]. Naravno, on je poricao sve. Nakon što su razgovarali s njim oni su ga upozorili da se to ne sme više dogoditi, i otišli su. Međutim, nakon dva dana nasilje se nastavilo ponovo i sada više nego ranije."²⁷

Žrtve nasilja u porodici često prijavljuju da policija uhapsi navodne prekršioce a potom pušta osumnjičene nakon nekoliko sati ili dana provedenih u pritvoru bez daljeg istraživanja ili suđenja za krivično delo.²⁸ Jedan Albanka, dobi 26-35, je izjavila "Jednog dana on [moj suprug] došao je kući nakon što nije uspeo da nađe posao i počeo je da me tuče tako jako da sam ja pozvala policiju ... Oni su odveli mog supruga u policijsku stanicu i držali ga u zatvoru 72 sata [i potom ga oslobodili]." U nekim slučajevima, policija je čini se smatrala pritvor dovoljnom kaznom za krivično delo i da nije neophodna dalja istraga slučaja. Da li je tužilaštvo obavešteno i propustilo da preuzme slučaj ostalo je nejasno. No bez obzira, to je imalo posledice na sposobnost žrtve da pristupi pravdi.

²³ Vidi Sekciju 14 Uredbe o NP. Ovo je dalje podržano u čl ZKPK 211 i 212, gde se kaže da policija može uhapsiti i pritvoriti lice do 72 časa ukoliko postoji osnovana sumnja da je on ili ona počinio krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti i da je hapšenje i pritvor neophodno 'radi prikupljanja informacija i predmeta dokaza za krivino delo u pitanju' Razlozi za pritvaranje su definisani čl 281, stav 1, tačka 2 (i) i (iii), posebno kada postoje dobri razlozi za strahovanje da lice može uništiti dokaze krivičnog dela. Hapšenje mora biti naređeno od strane javnog tužioca ili ako takvo ovlašćenje nije dobijeno, policija mora odmah obavestiti javnog tužioca nakon hapšenja. Dalje, član 281 predviđa u dodatku ostalim osnovima za pritvaranje da ono može biti naređeno od strane suda kada 'ozbiljnost krivičnog dela...i ostali uslovi sugerišu rizik da on ili ona može ponoviti krivično delo, završiti započeto krivično delo ili počiniti krivično delo koje on ili ona preti da će izvršiti' (ZKPK, član 281).

²⁴ EULEKS MMA istražitelj, elektronska pošta sa MŽK, septembar 2009.

²⁵ MŽK razgovor sa predstavnicima institucija (avgust 2009) i el.pošta sa EULEKS MMA istražiteljem koji je nadzirao policijske razgovore (septembar 2009).

²⁶ MŽK razgovor, jula 2009.

²⁷ MŽK razgovor sa Albankom, dob 36-45, avgust 2009.

²⁸ MŽK razgovor. Socijalni radnik koji je razgovarao sa MŽK je takođe primetio ovaj problem (avgust 2009).

Takođe zabrinjavajuća je nedovoljna zaštita ponuđena žrtvama nakon prijavljivanja nasilja. Prvo, nedostajali su početni uslovi za žrtvu u policijskoj stanici, ugrožavajući dobrobit žrtve i dece. Predstavnik prihvatilišta izrazio je zabrinutost:

[O]ni moraju da ostanu u policijskoj jedinici 12 sati...Policija nema posebnu prostoriju za njih, oni spavaju na podu. Oni nemaju hranu da im ponude. Imali smo slučajeve da su oni došli iz policijske stanice u sklonište, i mi smo morali da ih vodimo u bolnicu jer su bili bolesni nakon što su spavali na podu u policijskoj stanici.

Ispitanici su istakli potrebu da policija obezbedi veću sigurnost žrtvama odmah nakon prijave nasilja u porodici.²⁹ "[Policija] mora obezbediti više sigurnosti za žrtve kada one prijavljuju slučajeve, jer su oni u opasnosti od prekršioca," izjavio je jedan tužilac. "Ponekad, nakon što vinovnik provede u pritvoru 48 časa, bivaju nasilni u trenutku kada se vrate kući. Postoji potreba da se nadziru nakon povratka kući."³⁰ Praćenje slučajeve se takođe zahteva i Uredbom o NP (Sekcija 14, tačka g), gde eksplicitno stoji da policija mora obezbediti 'zaštitu, ukoliko je moguće, onom koji prijavljuje nasilje, u skladu sa odgovarajućim pravnim obavezama koje se odnose na zaštitu svedoka."

Sve u svemu, potreba da policajci poštuju zakon i prate procedure u svim slučajevima nasilja u porodici je dosledno isticana tokom razgovora.³¹ U pogledu hapšenja i pritvora osumnjičenih, to je posebno važno kako bi se zaštitila prava žrtava u skladu sa postojećom legislativom i međunarodnim standardima. Ukoliko se žrtvi ne omogući brz i efikasan pristup pravdi, oni se mogu više ustručavati da prijavljuju slučajeve nasilja u porodici.

Prikupljanje dokaza u istragama slučajeva nasilja u porodici

U skladu sa zahtevima procedure krivičnog postupka, javni tužilac ima ovlašćenje da pokrene istragu. Na osnovu ovlašćenja i nadzora javnog tužioca, sudska policije može preduzeti istragu u vezi sa prikupljanjem dokaza, takođe.³² U odsustvu posebne sudske policije na Kosovu, imenovani istražitelji u različitim oblastima preduzimaju dalje istrage i prikupljaju dokaze.

Kada su pozvani na lice mesta izvršenog krivičnog dela, policija je prva odgovorna za prikupljanje dokaza, uključujući fotografisanje lica mesta i žrtava, prikupljanje uzoraka materijalnih dokaza, obavljanje razgovora sa svedocima, i relevantnu forenzičku medicinsku analizu.³³ Takođe, u skladu sa Uredbom o NP, policija mora sačiniti izveštaj o tome da li je ili nije počinjeno krivično delo i kopija tog izveštaja mora biti prosleđena žrtvi ili njenom pravnom zastupniku.

²⁹ MŽK razgovor sa različitim institucijama, jul-avgust 2009.

³⁰ MŽK razgovor, avgust 2009.

³¹ MŽK razgovor sa predstavnicima svih institucija, jul-avgust 2009.

³² ZKPK, član 221.

³³ Vidi ZKPK

Tokom razgovora sa MŽK, polovina ispitanika izrazila je zabrinutost da je slaba policijska istraga vodila ka nedovoljnim dokazima za suđenje.³⁴ “[M]i nemamo uvek zaključen slučaj sa svim neophodnim informacijama ili dokazima,” izjavio je predsednik suda MŽK. “Mi često moramo da vršimo istragu u cilju okončanja sudskog postupka.”³⁵ Tužiocima posebno primećuju da policija često propušta da prikupi dovoljno dokaza na mestu zločina. “Izveštaj mi je stigao nakon mesec dana,” prisetio se tužilac. “Žrtva je prijavila da je bila tučena od strane svih članova porodice. Na početku se ona usprotivila poseti doktora i policija nije insistirala. Oni nisu čak ni slikali njene povrede. Kada je došla kod mene, ja nisam imao ni jedan dokaz njenog telesnog povređivanja.”³⁶ Ukupno, 11 žrtava nasilja u porodici koje su razgovarale sa MŽK je izjavilo da je policija propustila da istraži njihove slučajeve. Posebno je interesantno da je šest žrtava nasilja u porodici izjavilo da je policija slikala njihove povrede.

Dok nekompletni predmeti podneti od strane policije otežavaju rad tužilaštva,³⁷ policija je saopštila MŽK da sudije i tužiocima često ignorišu izveštaje Kosovske policije u slučajevima nasilja u porodici. Slaba saradnja između policije i tužilaštva može uticati na odbijanje žrtve da prijave nasilje u porodici ili na veru da će im pravosudni sistem obezbediti efikasne mere. Dok se ne preduzmu mere kako bi se obezbedilo da tužilaštvo i policija rade zajedno na istragama i prikupljanju čvrstih dokaza, sudije će nastaviti da izriču blage kazne počinocima nasilja u porodici (vidi Poglavlje 3).

“Imali smo slučaj kada je otac bio osumnjičen za silovanje ćerke. Policijska istraga je bila veoma brza. Oni nisu razgovarali sa svim članovima porodice. Tužiocima nisu dokazali da je on silovao ćerku. Postoji nedostatak profesionalizma među njima... Sada je slučaj još otvoren, ali nedostaju informacije i dokazi nakon šest meseci.”
- Sudija za krivične postupke

Zabrinjavajuće, devet žrtava je takođe reklo MŽK da ih je policija vređala ili ih loše tretirala što je često doprinisilo nedovoljnim dokazima za krivično gonjenje:

“Jednog dana on je bio tako nasilan da sam krvarila i otišla u policijsku stanicu. Dala sam izjavu policiji ali se ništa nije desilo. Pozvala sam svog savetnika (NVO) i rekla (joj) šta se dogodilo u stanici policije. Ona me je pitala da li me je policija odvela u bolnicu ili slikala povrede. Rekla sam da oni nisu uradili ništa od toga. Ponovo sam otišla u policijsku stanicu i tražila da me odvedu u bolnicu i da slikaju povrede na mom telu. Oni su mi rekli da nemaju vremena da se bave sa mnom. Otišla sam sama u bolnicu i doktor mi je rekao da bi trebala da sama podnesem tužbu u ovom mom slučaju.” – Albanka, dob 26-35

“Oni (policija) su mi rekli da roditelji treba da koriste fizičko nasilje da vaspitavaju decu.” – Albanka, dob 18-25

³⁴ MŽK razgovori jul-avgust 2009.

³⁵ MŽK razgovor s predsednikom opštinskog suda, avgust 2009.

³⁶ MŽK razgovor, avgust 2009.

³⁷ Misija OEBS na Kosovu, 'Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu' 2007.

"Jedne noći moj muž je došao kući pijan i jako me pretukao. Ja sam krvarila, i odmah pozvala policiju. Policija mi je rekla preko telefona da sam ga ja najverovatnije iznervirala i zato me je on pretukao. Policija nije odgovorila na moj poziv da dođe kod nas." – RAE žena, dob 26-35

"Nakon što sam podnela prijavu policiji, oni su tražili od mene da idem nazad kući istoj osobi koja je upotrebila nasilje. Oni su mi rekli: 'Jedan suprug može voditi računa o sedam žena.' Jasno sam rekla da neću da idem nazad u tu kuću, i oni su me poslali u Centar za socijalni rad...Oni su smatrali nasilje kao deo života i pokušali da umanje značaj mog problema. Prema njima, muž je privilegovaniji od žene i muž može imati više od žene. – Albanka, dob 26-35

"Kada sam prvi put otišla u policiju da prijavim nasilje u porodici, oni su me loše tretirali i rekli da muževi treba da tuku svoje žene jer je to njihov posao...Oni nisu direktno otišli u restoran po vinovnika, ali su ga upozorili da se sakrije jer 'ga traže'. – Albanka, dob 26-35

"Policajac mi je rekao, 'Ukoliko bi moja žena zvala policiju zbog mene, ubio bih je.'" – Albanka, 36-45

"Zbog užasnog nasilja koje sam trpela bila sam primorana da odem u policiju. Tokom moje izjave, Kosovska policija nije čak ni obraćala pažnju na moje reči zabrinutosti. Bila sam pod stresom, i rekla sam im da oni ne slušaju. Oni su odgovorili, 'Bolje ti je da ideš kući i vodiš računa o deci i da ne sediš ovde i daješ izjavu satima.' Iznervirala sam se i izašla ne potpisavši izjavu. – Albanka, dob 26-35

Jasno, loš tretman policije može doprineti da žrtve povuku svoje izjave ili odluče da ne prijavljuju slučajeve u budućnosti. Zabrinutost zbog korupcije, uključujući mito i nepotizam u policije takođe spomenuto od više žrtava nasilja u porodici. Jedan žena je objasnila:

Nakon brutalnog prebijanja koje sam preživela, čak i ako sam bila u šestom mesecu trudnoće odlučila sam da pozovem policiju. Svedočila sam o nasilu koje preživljavam, i policija je obećala da će moj slučaj poslati na sud. Nakon toga otišla sam u bolnicu da vidim u kakvom sam zdravstvenom stanju ja i moja beba, jer sam krvarila. Ostala sam tamo dva dana pod intenzivnom negom doktora. Dve nedelje kasnije otišla sam u Centar za socijalni rad gde sam prijavila svoj slučaj... Zatim sam čula da je moj muž podmitio policiju da ne pošalju moj slučaj sudu.³⁸

Ni diskriminacioni tretman žrtava niti korupcija od strane policije sme biti tolerisana. Sistemi moraju biti ustanovljeni putem kojih bi se ovakva zloupotreba ovlašćenja mogla prijavljivati, istražiti i kazniti. Ovakvi propusti su direktno kršenje odredbi zakona u

³⁸ MŽK razgovor sa ženom REA, dob 26-35, avgust 2009.

primeni i obaveze države da istraži i goni slučajeve nasilja u porodici, kao i da spreči dešavanje ovakvih akata u budućnosti.³⁹ Zabrinutost povodom poverljivosti je takođe izražena od strane sudije koji je primetio da dnevni izveštaji policije u medijima, kada se odnose na nasilje u porodici, navode dovoljan opis za žrtve koje mogu lako biti identifikovane, posebno u malim zajednicama. Ovo potencijalno utiče na ishod slučaja, vodi ka pritiscima radi pomirenja od strane porodice i društva, i može odvratiti druge od prijavljivanja nasilja u budućnosti.

“Policija daje kratke izveštaje o dnevnim dešavanjima. I ako oni ne spominju imena žrtava I vinovnika u slučajevima nasilja u porodici, društvo zna sve jer oni govore susedima, inicijali itd.” - Sudija

Redovni monitoring i inspekcije kvaliteta rada policije bi mogao da pomogne identifikaciji problema, posebno policajaca i određenih regiona kako bi se loš rad kaznio.⁴⁰ Zapošljavanje dodatnih profesionalaca koji rade isključivo sa slučajevima nasilja u porodici moglo bi dalje unaprediti kapacitete za obavljanje istraga kao i njihovu osetljivost prema žrtvama, izjavili su ispitanici. Jedan monitor EULEKS-a je takođe istakao potrebu za detaljnijim podacima sa lica mesta zločina, uključujući slike lica mesta, žrtve, dece i osumnjičenih, kao i telefonske i digitalne snimke.⁴¹ Generalno, poboljšanje tehničkih uslova, dodatna vozila, budžetska linija za obezbeđenje hitne hrane i lekova, sobe za uzimanje izjava žrtava u stanicama gde one ne postoje su takođe istaknute kao potreba.⁴² Zaključak je da unapređenje kvaliteta odgovora policije na nasilje u porodici može obezbediti zaštitu žrtvama koje traže pravdu, sprečiti recidiv i obezbediti da vinovnici kriminala budu krivično gonjeni u skladu sa zakonom na snazi.

³⁹ Vidi Uvod u Međunarodni okvir za ljudska prava u vezi sa državnim obavezama u delima nasilja u porodici.

⁴⁰ Žrtve nasilja u porodici pozivaju na redovni monitoring rada policajaca (MŽK razgovor, avgust 2009).

⁴¹ El-pošta sa MŽK, septembar 2009.

⁴² MŽK razgovor sa policajcem, tužiocem, i predstavnikom prihvatilišta, juli-avgust 2009.

više od
REČI
na PAPIRU?

POGLAVLJE 5. POŠTOVANJE PRAVA ŽRTVE I PRISTUPA PRAVDI

POGLAVLJE 5. POŠTOVANJE PRAVA ŽRTVE I PRISTUPA PRAVDI

U cilju obezbeđenja da su prava žrtve poštovana čitavim tokom procesa pristupa pravdi u skladu sa jasnim obavezama koje proističu iz Deklaracije UN o žrtvama zločina, pravni okvir na Kosovu je dodelio određenom broju institucija odgovornost da podrže žrtve zločina, uključujući nasilje u porodici. Ovo obuhvata Odeljenje za pomoć i savetovanje žrtava u okviru Ministarstva pravde, Sistem pravne pomoći na Kosovu; Centre za socijalni rad sa njihovom posebnom odgovornošću da zaštite prava dece, i ne-vladine sigurne kuće, koje su delimično finansirane od strane Odseka za socijalno staranje, koje obezbeđuju smeštaj i ostale vrste pomoći žrtvama pre, tokom i nakon sudskog procesa. Ovo poglavlje ocenjuje kvalitet usluga koje su dostupne i identifikuje oblasti koje se mogu unaprediti.

Donja tabela ilustruje broj slučajeva nasilja u porodici kojima su asistirale gore pomenute institucije godišnje i ukupno. Obzirom da različite institucije mogu pružati pomoć istim strankama, ovo ne bri trebao da bude zbrajano.

Broj slučajeva nasilja u porodici kojima su se bavile nadležne institucije 2002- 2009

Izvor	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ukupno
Kosovska policija	1273	1251	1318	1370	1371	1077	1032	470 ¹	9,162
OPSŽ		314	414	592	703	645	610	397 ²	3,675
Odsek za socijalno staranje - OSS			223	380	438	170	247	92 ³	1,550
Komisije za pravnu pomoć							36	20 ⁴	56

Odeljenje za pomoć i savetovanje

Deklaracija UN o žrtvama zločina postavlja određene standarde za pomoć i zaštitu žrtava kriminala, među njima: a) Pristup pravdi i pošten tretman putem sudskih i administrativnih mehanizama i zakona koji moraju biti poboljšani ili stvoreni b) Informacije za žrtve o njihovim pravima kada se obraćaju nadležnima; c) Usluge i obnova ugroženih prava, uključujući restituciju kao mogućnost koja postoji kao opcija u krivičnim slučajevima; d) Uspostavljanje ili jačanje i proširenje nacionalnih fondova za kompenzaciju žrtava u cilju obezbeđenja efikasnih rešenja; e) Pomoć u obliku neophodnog materijala, medicinske, psihološke i socijalne pomoći putem vladinih fondova; f) I policija, pravosuđe, zdravstvene i socijalne službe moraju biti lako dostupne i da odgovore na potrebe žrtava.⁵

¹ Podatak od juna 2009.

² Podatak od 2. septembra 2009

³ Podatak od juna 2009.

⁴ Podatak od jula 2009.

⁵ Vidi Deklaraciju UN o osnovnim principima pravde za žrtve i zloupotrebu vlasti (Deklaracija UN o žrtvama zločina), usvojena na Generalnoj skupštini UN 29. novembra 1985, dostupna na <http://www.un.org/>.

U cilju ponude efikasnih rešenja žrtvama zločina, kosovske vlasti su tokom administracije UNMIK-a razvile koncept 'zastupnika žrtve'. Njihova uloga i odgovornosti su jasno istaknute u Krivičnom zakonu Kosova (KZK) i Zakonu o krivičnom postupku Kosova (ZKPK). Trenutno, definicija 'žrtve' je nedostajala u prethodnim zakonima i samo definicija 'povređena strana' je postojala. Zato su pravna sagledavanja krivične i civilne legislative uključile definiciju 'zastupnika žrtve' u nekoliko zakona koji se bave pravima žrtava krivičnog dela. Posebno, ZKPK, član 81 i 82 predviđaju pravobranioci žrtava (PŽ) kao ključne osobe odgovorne za poštovanje prava žrtava, posebno žrtava dela počinjenih u porodičnim odnosima. PŽ funkcionišu kao ovlašćeni predstavnici, i čuvaju prava žrtava štiteći njihov integritet tokom 'ispitivanja pred vlastima koje vode slučajeve i podnose i prate imovinske zahteve'. Dalje, oni su ovlašćeni da pomognu žrtvi u čuvanju njenih/njenovih prava uključujući, kada to odgovara slučaju, kao ovlašćeni predstavnici žrtve. U suštini PŽ bi trebao da predstavlja interese žrtve i savetuje žrtvu o njenim pravima.

Odgovornost PŽ za poštovanje prava žrtve počela je aprila 2004. Od tada, PŽ mora biti prisutan radi savetovanja i zastupanja žrtve od samog početka sudskog postupka i pripremne faze do okončanja sudskog postupka i praćenja nakon toga. Koncept je zasnovan na kvazi-sudskom pomoći, jer PŽ ne moraju biti pravnici, moraju poznavati postojeće zakone i prava koja pripadaju žrtvi zakonima na snazi. U praksi, međutim, većina PŽ zaposlenih u Ministarstvu pravde imaju pravno iskustvo.⁶ Na osnovu ZKPK PŽ mora raditi kao ovlašćeni predstavnik žrtve. Definicija 'ovlašćenog predstavnika' je da je to osoba koja radi u ime i interesu žrtve počev od pokretanja krivičnog postupka (čl 151). U slučajevima kada pravni zastupnik žrtve ili žrtve ne zahteva ovlašćenog zastupnika dužnost je predsednika suda za ga imenuje, po službenoj dužnosti, na teret javnih troškova.⁷ Ova odredba obezbeđuje prisustvo PŽ i omogućuje im da ispune ulogu poštovanja prava žrtve.

Pored gore pomenutih krivičnih zakona, uloge i odgovornosti PŽ u zaštiti prava žrtava nasilja u porodici su eksplicitno definisana Uredbom o NP. PŽ su navedeni kao jedan od strane koja može podneti Zahtev za zaštitu (NZ). Zajedno sa opštinskim Centrom sa socijalni rad (CSR), PŽ igra ključnu ulogu u odbrani prava žrtava nasilja u porodici. Posebno, SCR će podnositi NZ u slučajevima nasilja u porodici kada su ugrožena deca i zastupati najbolje interese deteta u sudskom postupku (čak i bez saglasnosti deteta ukoliko one osećaju da je dete ugroženo od strane roditelja ili lica sa kojima je dete u rodbinskom odnosu). PŽ mora brzo reagovati u svim slučajevima nasilja u porodici i, nakon saglasnosti žrtve, oni mogu zahtevati NZ kao i da zastupaju najbolje interese žrtve u sudskim postupcima.⁸

Odstupanja su prijavljena u radu PŽ kada su zastupali interese žrtve nasilja u vezi sa polom žrtve, uključujući slučajeve nasilja u porodici. PŽ su retko pozivani ili bili prisutni tokom sudskih postupaka u slučajevima maloletnika, ili kada su bili prisutni imali

⁶ Misija OEBS na Kosovu, "Izveštaj o oceni uspostavljanja mehanizma za upućivanje žrtava trgovine ljudima", poglavlje o zaštitniku žrtava.

⁷ Član 82, tačka 5 ZKPK.

⁸ Sekcija 6 (2) Uredbe o NP.

su veoma pasivnu ulogu.⁹ Jedan PŽ je MŽK rekao, ‘Kada učestvujemo u postupku, mi samo slušamo’. Slično je primetio u jedan predstavnik prihvatilišta, ‘PŽ koji je dodeljen (žrtvi) je veoma loš. Na primer, na tri ročišta kada je zastupnik pratio žrtvu, taj zastupnik nikad nije rekao išta da zaštiti žrtvu, kao što je bio slučaj incesta.’¹⁰ Kao što je MŽK ranije primetila, neki PŽ nemaju znanje i osećaj u razumevanju žrtve u nasilje u vezi sa lomom.¹¹ Neki ispitanici su se žalili da PŽ ne savetuju žrtvu adekvatno o njenim zakonskim pravima i da PŽ trebaju dodatne treninge u vezi sa nasiljem u porodici¹² Jedan sudija je rekao da PŽ takođe moraju biti pažljivi u pogledu obezbeđenja poverljivosti.¹³

Međutim, rad PŽ je čini veoma različit, što u mnogome zavisi od pojedinaca. Predstavnicima prihvatilišta koji rade u regionima koji nisu gore navedeni opisali su PŽ u njihovim regionima kao ‘profesionalne’ i da ‘sarađuju’. Od 23 žrtve nasilja u porodici sa kojima je razgovarala MŽK koji su dobili pomoć PŽ, većina ima utisak da su dobro tretirani. Troje je primetilo posebnu ‘podršku’ i ‘dobar savet’ njihovih PŽ. Ostali su rekli da njihovi PŽ nisu baš aktivno uključeni u njihovim slučaj ili da u opšte nisu imali PŽ. Samo dva ispitanika je imalo osećaj da su bili loše tretirani. PŽ nije verovao/la da je ona iskusila nasilje i s toga je ‘podržavala prekršioca’.

U svakom slučaju, PŽ širom Kosova nastavljaju da se suočavaju sa operativnim izazovima. Predstavnik prihvatilišta je rekao, ‘Imali smo slučaj kada zastupnik žrtve nije mogao da u pratnji policije odvede žrtvu u sud, tako da je žrtve propustila sudsko ročište’. Mada je PŽ objasnio da je odsustvo rezultat nedostatka vozila, žrtva je ipak propustila sudsko ročište. PŽ je istakao da oni nemaju dovoljno resursa za prevoz, i odeće kako bi pomogli žrtvama. Koristili su svoj novac kako bi pokrili osnovne troškove žrtve.¹⁴

Pravno zastupanje žrtava: Sistem pravne pomoći na Kosovu

Pre 2006, kada je UNMIK Uredba 2006/36 o Pravnoj pomoći (Uredba o pravnoj pomoći) stupila na snagu, pravni sistem na Kosovu je funkcionisao kao projekt Advokatske komore Kosova uz podršku UNMIK Evropske agencije za rekonstrukciju. Projekat je započeo 2001 i produžavan je svake godine do 2005.¹⁵ Zatim u 2006 je stupila na snagu Uredba o pravnoj pomoći, koja je uspostavila sistem pravne pomoći za građanske i krivične predmete. Osobe koje mogu dobiti pravnu pomoć su lica koja bi u suprotnom ostala bez efikasnog pristupa pravdi jer nemaju dovoljno sredstava. Ona se posebno

⁹ Misije OEBS na Kosovu, ‘Izveštaj ocene uspostavljanja mehanizama za upućivanje žrtava trgovine ljudima’ 2007.

¹⁰ MŽK razgovor sa predstavnikom prihvatilišta, jul 2009.

¹¹ Vidi MŽK, *Sigurnost počinje kući* s 87-88. Jedan PŽ je rekao MŽK da je imao slučaj 13 godišnje devojčice za seksualnu zloupotrebu muškarca starog oko 60 godina. Međutim, PŽ se ustručavao od reakcije jer nije bio siguran da li je žrtva imala seksualni odnos svojom voljom. Jasno PŽ nije imao znanje da seksualna zloupotreba lica ispod 16 godina predstavlja krivično delo kažnjivo zatvorom od jedne do deset godina zatvora, prema KZK, član 198.

¹² Dva PŽ očitno nisu imala znanje o sadržaju Uredbe o NP, dok je drugi PŽ izjavio da je glavna smetnja odgovora na pravo žrtve nejasna definicija uloge PŽ u zakonu na snazi, što jasno ilustruje nedostatak znanja u pogledu mandata PŽ (razgovor MŽK, avgust 2009).

¹³ MŽK razgovor sa sudijom za krivične predmete, avgust 2009.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Vidi Misija OEBS na Kosovu, ‘Pravno zastupanje u građanskim parnicama,’ jun 2007.

odnosi na ugrožene grupe i zahteva efikasnu distribuciju pravne pomoći i obezbeđenje zastupanja njihovih potreba. Ugrožene grupe su definisane kao 'siromašni, beskućnici, stari, žene, deca, lica sa hendikepom ili lica iz ne-Albanskih zajednica.'¹⁶

Komisija za pravnu pomoć utvrdila je pravila i proceduru za osnivanje Kancelarije za koordinaciju pravne pomoći, koja služi kao sekretarijat Komisije (čl 1.2 Uredbe o pravnoj pomoći). Kancelarija za koordinaciju pravne pomoći ima pet Regionalnih biroa za pravnu pomoć i saraduje sa Advokatskom komorom Kosova na dodeljivanju advokata koji obezbeđuju besplatnu pravnu pomoć. Kancelarija takođe obezbeđuje besplatno pravno zastupanje u slučajevima i obezbeđuje pošteno zastupanje ugroženih grupa kao korisnika usluga (Sekcija 7.1). Dalje, Uredba o pravnoj pomoći predviđa obezbeđenje informacija i saveta u pogledu krivičnih postupaka u kojima se stranka pojavljuje kao žrtve kao i u stvarima koje proističu iz Zakona o porodici, kada se radi o pitanjima čuvanja i brige o deci (Sekcija 9).

Prema Sekciji 11 Uredbe o pravnoj pomoći, oni koji mogu dobiti pravnu pomoć obuhvataju sva 'kvalifikovana' lica koja primaju ili mogu dobijati socijalnu pomoć ili su u ekvivalentnoj finansijskoj situaciji. Biro za pravnu pomoć prima zahteve i odlučuje o kvalifikaciji podnosioca zahteva za pravnu pomoć. Kada se slučaj odobri, podnosilac se upućuje advokatu sa liste koja je u tu svrhu sačinjena.

Sistem pravne pomoći na Kosovu tek treba da postane potpuno funkcionalan i ne-vladine organizacije nastavljaju da obezbeđuju pravnu pomoć grupama sa malim primanjima.¹⁷ Sa biroom u svakom regionu, sistem ne pokriva čitavo Kosovo. Ovo je bilo kritikovano kao kršenje ljudskih prava, kršenjem prava stranke na savet na osnovu EPLJP jer ne obezbeđuje licima sa malim primanjima pristup pravdi, posebno u ruralnim oblastima.¹⁸ Dalje, kvalitet usluga koje pružaju advokati preko Advokatske komore Kosova, je zabrinjavajući. Advokati su kritikovani zbog lošeg zastupanja prava klijenata, ne-redovnog prisustva sudskim ročištima, i nepotrebnim odlaganjima ročišta.¹⁹

Propusti u Sistemu pravne pomoći Kosova

MŽK je istražila pravno zastupanje žrtava u građanskim i krivičnim postupcima u cilju analize pristupa ugroženih grupa besplatnoj pravnoj pomoći i pravdi u skladu sa zakonom na snazi. Od 17 žrtava nasilja u porodici sa kojima je razgovarala MŽK a kojima je pružena pomoć od strane Službenika za pravnu pomoć (SPP), 14 je izjavilo da su tretirani dobro. Žrtve su izjavile da su SPP pružili korisne informacije, objasnili im njihova prava, pomogli im u pravnoj proceduri, i dobro ih zastupali na sudu. Samo jedna žrtva je prijavila da SPP nije dao informaciju o sudskom ročištu i ignorisao je njene telefonske pozive.

¹⁶ Sekcija 3 (u).

¹⁷ Supra Note na 16.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

Određeni strukturni problemi i nedostatak kapaciteta je primećen tokom razgovora sa MŽK, SPP i advokatima. Na primer, SPP je izjavio da je jedan od ključnih izazova s kojim se suočavaju u slučajevima nasilja u porodici, rad angažovanih advokata Advokatske komore Kosova.²⁰ Njihovi klijenti se često žale da su advokati bili pasivni dok su zastupali interese žrtve na sudu i da nisu adekvatno uspeali da predstave interes žrtve. Advokati su izjavili da zbog niskih tarifa koje su im ponuđen ugovorim Sistema pravne pomoći, advokati često odbijaju slučajeve ili slabo zastupaju takve slučajeve pred sudom.

Generalno, MŽK je primetila nizak nivo razumevanja i znanja zakona na snazi u vezi sa nasiljem u porodici, kako kod SPP tako i kod advokata. Neki SPP nisu bili upoznati s postojanjem Uredbe o NP i kako su definisani akti nasilja u porodici. Na primer, na pitanje MŽK, da li je 'prirodno da se fizičko nasilje ponekad dešava među parovima', jedan advokat Advokatske komore Kosova je odgovorio: 'Da, prirodno je da se fizičko nasilje ponekad dešava u svađi parova. U specifičnim slučajevima, zašto da ne? [Kao] kad žena zloupotrebi slobodu, izađe s drugima, i izneveri supruga.'²¹ Drugi advokati i SPP vide striktnu patrijarhalnu podelu između uloga žena i muškaraca u društvu ili nisu posedovali znanje o aktima nasilja u porodici, osim u slučajevima koji lako vidljivog fizičkog nasilja, kao što sledeći slučaj ilustruje:

Imali smo slučaj kada je suprug preminuo i ženin dever je izbacio iz kuće. Mi smo pokušali da postignemo sporazum jer nije bilo fizičkog nasilja. On je samo izbacio iz kuće i zadržao njenu decu (nije im dozvolio da odu s majkom). Policija to nije mogla da dokaže. Me smo se zatim obratili zastupniku žrtve. Mi smo pokušali da oni dođu do sporazuma jer nije bilo fizičkog nasilja. [MŽK: Da li mislite da mada nije došlo do fizičkog nasilja, dever ima pravo da uzme njenu decu i imovinu?] Bolje je za njih da žive zajedno, ukoliko poprave svoje odnose, jer on nije rekao da je došlo do fizičkog nasilja. [MŽK: Da li mislite da ona ima pravo na staranje o svojoj deci i imovini?] Da, po zakonu...Da.

Samo sledeće provere MŽK u pogledu ženinih prava na staranje i imovinu su utvrdile da SPP priznaju da je ona imala zakonsko pravo. On je takođe smatrao da do nasilja u porodici dolazi samo ukoliko postoji fizičko nasilje između supružnika. U skladu sa Uredbom o NP akti nasilja u porodici nisu samo fizički i mogu biti između različitih lica porodičnim odnosima lica koja dele isto domaćinstvo.²² Iako su tako definisana, SPP nisu smatrali da je primoravanje žrtve da napusti dom ili uzimanje njene dece akt nasilja u porodici. Slično tome, advokat je opisao drugi slučaj:

Suprug tuče svoju ženu. Ona prijavljuje slučaj, i sud izdaje Zahtev za zaštitu i takođe joj daje mogućnost da vidi (svoju) decu. Kuća je bila vlasništvo njenog svekra. Ona nije imala krov nad glavom, i otišla je svom ocu. Starateljstvo je ...dato njenom suprugu jer on nije imala nikakvu imovinu. Međutim, ona se nije osećala prijatno ni u

²⁰ MŽK razgovor, Avgust 2009.

²¹ MŽK razgovor sa advokatom angažovanim od strane Advokatske komore Kosova.

²² Sekcija 1 Uredbe o NP.

kući svog oca i ne može da ode nazad suprugu. *Mislim da svaki nasilni akt ne bi trebalo da bude prijavljen* policiji (dodata napomena). Ponekad je bolje tražiti alternativno rešenje jer kada prekršio ili muževi bivaju prijavljeni i pritvoreni, oni su više ljuti i odlučuju se za razvod, tako da žrtve nemaju koristi od prijavljivanja nasilja.²³

Jasno je da patrijarhalna tradicija udružena s nedovoljnim znanjem o nasilju u porodici i kako ono utiče na žrtvu može uticati na kvalitet zastupanja žrtve tokom ročišta.

Sami kriterijumi na osnovu kojih slučajevi pravne pomoći bivaju prioritarizovani mogu biti potencijalno diskriminatorni. Prioritetno zastupanje je zasnovano na principu 'prvi u vremenu, prvi u pravu', objasnio je SPP, što znači da u slučaju da se i žrtve i vinovnik obrate Birou za pravnu pomoć za pravno zastupanje, oni će obezbediti pomoć samo jednom od njih: onom ko je prvi zatražio pomoć. Drugi slučaj može biti diskriminatoran čak i kada oba slučaja ispunjavaju osnovne kriterijume za pomoć. SPP nije video problem u tom 'kreiterijumu za selekciju'. Međutim, ovakvo razmišljanje jasno protivreči svrsi Uredbe o pravnoj pomoći. Kao što je spomenuto, Uredba zahteva da ugrožene grupe kao što su žene i stari, između ostalih, dobiju prioritet u pravnoj pomoći u poređenju s drugim slučajevima koji ispunjavaju uslove za dobijanje pomoći.²⁴

Sledeća zabrinjavajuća stvar je prijavljena MŽK od strane četiri SPP, a to je navodno preklapanje rada SPP i PŽ. Jedan SPP je kritikovao izbor PŽ i prisustvo nekim ročištima ili angažovanjem drugih advokata sa liste PŽ radi zaštite žrtava zločina. Ipak, Uredba o pravnoj pomoći je jasna u pogledu uloge SPP u odnosu na ulogu i odgovornosti PŽ. Ona zahteva da nakon stupanja na snagu Uredbe o pravnoj pomoći, ni jedna odredba Zakona o krivičnom postupku Kosova ne može imati prednost kada je definisana uloga PŽ. Kao što je ranije rečeno, dužnost PŽ je da se stara o poštovanju prava žrtve i da postupa kao ovlašćeni zastupnik u odgovarajućim slučajevima. Na primer, kada primete propuste u pravnom zastupanju slučaja, oni bi morali da reaguju i traže da se poštuju najbolji interesi žrtve. Dodatna obuka PŽ, advokata i SPP radi razjašnjenja njihovih odgovornosti i uloga je potrebna kako bi sve strane bile upoznate sa specifičnostima svog mandata. Dalje, međusobna razmena iskustva bi mogla da poboljša osetljivost advokata i SPP, kako bi oni bili više informisani i imali više intervencija na osnovu znanja kada podržavaju ugrožene grupe kao što su žrtve nasilja u porodici.

Zaključak je da prethodni slučajevi ilustruju određenu zabrinutost u pogledu na kvalitet pravnog zastupanja koje je ponuđeno žrtvama nasilja u porodici, kao i u pogledu obima u kom su ove institucije osetljive na njihove najbolje interese. Trenutna legislativa u vezi sa nasiljem u porodici predstavlja takođe i međunarodne standarde za zaštitu ljudskih prava i morala bi biti obuhvaćena budućim obukama koje uređuje Kancelarija za koordinaciju pravne pomoći i Odeljenje za pomoć i savetovanje žrtava u okviru Ministarstva pravde u saradnji sa Advokatskom komorom Kosova. Obuka bi trebala da obuhvati teme o tome kako ponuditi pažljivo pravno zastupanje žrtvama i kako na najbolji način zaštititi njihove potrebe in zastupati njihove interese.

²³ MŽK razgovor, Avgust 2009.

²⁴ Sekcija 3 i 7 Uredbe o pravnoj pomoći.

Poštovanje prava deteta i pomoć žrtvama: Centri za socijalni rad

Dok centri za socijalni rad (CSR) imaju različite odgovornosti, njihov rad posebno u pogledu pristupa pravdi žrtava nasilja u porodici obuhvata mogućnost podnošenja Zahteva za zaštitu u slučajevima nasilja u porodici kada su deca ugrožena.²⁵ CSR imaju zakonsku odgovornost da zastupaju najbolje interese deteta na sudu. U građanskim parnicama CSR pružaju svoje mišljenje u pogledu starateljstva nad decom. Indirektno CSR mogu takođe uticati na pristup pravdi.²⁶ Obezbeđujući socijalnu pomoć i/ili podrška CSR u starateljstvu nad decom čine čitav svet razlike za žene koje pokušavaju da izađu iz braka punog nasilja i/ili da obezbede starateljstvo nad svojom decom.

Od 60 žrtava nasilja u porodici koje su dobile pomoć CSR, 77 procenta je imalo utisak da su imale dobar tretman od strane njihovih socijalnih radnika. Oni su rekli da su socijalni radnici pažljivo slušali, savetovali ih o njihovim pravima, ponudili savete, pomogli im da obezbede smeštaj u prihvatilištu i podržali ih u poboljšanju njihove materijalne situacije pomažući im da kompletiraju dokumentaciju za socijalnu pomoć ili za smeštaj u dom za stare. Nekolicina klijenata je takođe istakla pomoć koju su dobili od CSR u obezbeđenju starateljstva nad decom.

Kao delu njihovih odgovornosti za pomirenje prema čl. 59 Zakona o porodici, CSR su ohrabрили više desetina žrtava nasilja u porodici sa kojima je razgovarala MŽK, da se pomire i obnove zajednicu s prekršiocem. Dok su neki ispitanici bili zadovoljni sa savetima koje su dobili, polovina kaže da im nije bilo prijatno pod pritiskom od strane CSR za pomirenjem. Jedna žena je izjavila, 'Oni nikad nisu bili na mom mestu'²⁷ Dalje, pokušaji CSR da pomire parove u porodičnim sporovima kada su ugrožena deca, u skladu sa njihovim mandatom, su navodno doprineli odlaganju sudskih postupaka.²⁸

Trinaest procenata ispitanika koji su dobili pomoć od CSR su imali utisak da nisu bili tretirani dobro od strane socijalnih radnika. Oni su izjavili da socijalni radnici nisu verovali šta im se dogodilo i/ili nisu želeli da im pomognu. 'Osećala (sam) se veoma loše', rekla je jedna žena.²⁹ 'Rekla sam im za moje iskustvo s nasiljem ali mi oni nisu verovali...

"Centar za socijalni rad ignoriše svoju odgovornost: oni čekaju da odu (preuzmu žrtvu) oni ne dolaze ovde u policijsku stanicu nekoliko sati, itd. Oni bi morali biti ozbiljniji u ovim slučajevima, da brže reaguju. – policajac KP

²⁵ Sekcija 6 (2) Uredbe o NP.

²⁶ Neki zakoni upućuju socijalne službe u pružanju zaštite žrtvama nasilja u porodici (npr. Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama, Zakon o porodici, Uredba o NP. 2005/02-L17 Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama reguliše usluge licu i porodicama u nuždi, definišući lica u nuždi kao žrtve nasilja u porodici i trgovine ljudima. Žrtvama nasilja u porodici s toga jeste namenjena socijalna zaštita, uključujući socijalnu pomoć, savetovanje, i materijalnu pomoć u slučajevima gde postoje sredstva (Član 1.4 i 2.10). Dalje, Porodični zakon Kosovo, navodi CSR kao čuvare dece kojima je potrebna socijalna zaštita (UNMIK Uredba 2006/07 o stupanju na snagu Porodičnog zakona Kosova 2004/32, Član 6, tačka 2). Za dalje detalje o mandatu CSR u predstavljanju interesa dece, vidi MŽK, *Istraživačku anketu* (2008), Aneks o Pravnom okviru.

²⁷ MŽK razgovor sa ženama različitih nacionalnosti dob 36-45, avgust 2009.

²⁸ MŽK razgovor sa sudijom u građanskim predmetima i žrtvama nasilja u porodici, avgust 2009.

²⁹ MŽK razgovor sa Albankom, dob 36-45, Avgust 2009.

niko ne bi izmišljao laži o pričama kao što je (moja)'. Ostali ispitanici kažu da su ih CSR vredali.: 'Jedna žena mi je tamo rekla da su umorni od nas jer se mi svađamo s našim muževima i onda CSR mora da nam pomaže. Nisam tamo išla više, i nisu mi pomogli ni u čemu'.³⁰ Dalje, nedostatak profesionalizma je pokazan u drugom slučaju kada je socijalni radnik primorano žrtvu da ispriča njene lične i potencijalno-traumatizirajući slučaj u prostoriji punoj drugih ljudi.

Slabe preporuke date od strane CSR u građanskim parnicama mogu takođe imati negativan uticaj na žrtvu. Slučaj koji je opisao predstavnik prihvatilišta opisuje takvu situaciju:

Postoji slučaj žene koja je stara 80 godina. Bila je udata pre pedeset godina i nije imala dece, ali je živela i brinula o deci koju je njen suprug imao s drugom ženom. Njen suprug je preminuo pre četiri godine, i oni nisu imali venčani list. Tako su je sin njenog muža i ostala deca izbacili iz kuće i želeli da je premeste u dom staraca ne dajući joj ikakvo pravo na imovinu kojoj je doprinosila 50 godina. CSR podržava decu, stavom da ona nema nikakav dokument da dokaže da je bila udata i doprinosila 50 godina... Slučaj je prijavljen policiji, ali su se oni oslonili na izveštaj CSR. Slučaj je i dalje.... pod istragom. Mi (u prihvatilištu) osećamo da je CSR pod uticajem tradicije i rođaka vinovnika. Mi možemo pronaći svedoka da potvrdi njen brak.³¹

"Kada pozovemo CSR oni kažu, 'Mi nemamo vozilo da prebacimo žrtvu u bolnicu,' ali oni moraju pratiti žrtvu u bilo koju instituciju. Ili kada ih pitamo da nam pošalju nešto, oni kažu 'Mi ne možemo jer nemamo faks ili pristup elektronskoj pošti.'" – Direktor prihvatilišta

Predstavnici ostalih javnih institucija izrazili su zabrinutost da CSR nije uvek tretirao stranke 'ozbiljno i s dužnim poštovanjem',³² propustio da se pojavi na sudu u slučaju maloletnika,³³ spori u odgovoru i pružanju pomoći,³⁴ nisu tačno procenili porodične prihode u cilju informisanja na ročištima;³⁵ nisu obezbedili da žene imaju pravo posete deci uprkos sudskoj odluci;³⁶ nisu bili aktivni u monitoringu situacije klijenata;³⁷ i pokazali nepotizam.

Ovi nedostaci nisu u potpunosti bili greška socijalnih radnika, koji su suočeni sa operativnim i tehničkim problemima koji su uticali na njihovu sposobnost i njihove odgovornosti. Brojni ispitanici su primetili da CSR imaju loše uslove i nedovoljan budžet.³⁸ Kao rezultat CSR nedostaju vozila, telefoni uključujući brojeve za hitne slučajeve za dežurne socijalne radnike, gorivo, internet, privatne prostorije za razgovor sa žrtvama nasilja u

³⁰ MŽK razgovor sa Albankom, dob 36-45, Avgust 2009.

³¹ MŽK razgovor sa predstavnikom prihvatilišta, Avgust 2009.

³² MŽK razgovor sa sudijom, Avgust 2009

³³ MŽK razgovor sa zaštitnikom žrtve, Avgust 2009.

³⁴ MŽK razgovor sa policajcem, tužiocem, i predstavnikom prihvatilišta, juli-avgust 2009.

³⁵ MŽK razgovor sa zaštitnikom žrtve, Avgust 2009..

³⁶ MŽK razgovor sa zaštitnikom žrtve, jul 2009..

³⁷ MŽK razgovor sa policajcima KP i zaštitnikom žrtve, avgust 2009.

³⁸ MŽK razgovor sa predstavnicima raznih institucija, jul-avgust 2009.

porodici, i osoblje, što je sve uticalo na njihove mogućnosti da pruže pravovremenu i kvalitetnu pomoć. Ispitanici su istakli potrebu da CSR imaju profesionalnije socijalne radnike koji su specijalizovani da se bave samo slučajevima nasilja u porodici.

Sigurnost i pomoć tokom pristupa pravdi: Prihvatišta i druge organizacije

U skladu sa Zakonom o socijalnim i porodičnim uslugama (br. 02/I-17), ne-vladine organizacije (NVO) mogu sklapati ugovore sa Odeljenjem za socijalno staranje (OSS) radi ponude socijalnih i porodičnih usluga licima u nuždi, uključujući žrtve nasilja u porodici.³⁹ Sedam NVO prihvatilišta je licencirano za pružanje usluga od strane OSS i rade u šest regiona na Kosovu. Od 2005, OSS je finansirao polovinu troškova rada svakog od ovih prihvatilišta, dok su uglavnom strani donatori pokrivali ostale troškove. Prihvatilišta se i dalje bore da obezbede dovoljna sredstva radi ispunjenja osnovnih potreba klijenata, i nedostaju im dugoročni izvori finansiranja ili napredniji programi re-integracije.

Sva prihvatilišta obezbeđuju smeštaj, hranu, odeću, sredstva za toalet, osnovnu zdravstvenu zaštitu, individualno/grupno savetovanje, bračno savetovanje, pravne savete, obuku za zanate, podizanje svesti o različitim pitanjima i obrazovnim mogućnostima. U nedostatku drugih programa za zaštitu svedoka,⁴⁰ prihvatilišta obezbeđuju ključne usluge žrtvama nasilja u porodici i njihovu decu. Prihvatilišta su tako obezbedila smeštaj stotinama žena i njihovoj deci (vidi nižu tabelu). Žrtve nasilja u porodici koji su ostali u prihvatilištima kažu da su imali dobar tretman od strane zaposlenih u prihvatilištu i da su se osećali sigurno i da su osećali emocionalnu podršku.⁴¹

Broj žrtava NP kojima je obezbeđen smeštaj u Sigurnim kućama na Kosovu, 2000-2009 (Avgust)

Prihvatilište	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ukupno
Centar za zaštitu žena i dece (Priština i Mitrovica)	15	13	10	27	24	23	26	105	142		385
Centar za dobrobit žena (Peć)			3	68	110	91	90	89	106	35	592
Sigurna kuća (Đakovica)	28	82	61	55	66	50	54	58	70	45	569
Centar za smeštaj žena i dece Prizren			10	52	60	47	46	30	41	31	317
Nada i dom za decu (Priština) ⁴²			55	189	194	180	220	171	86		1095
Liria (Gnjilane)				53	69	87	91	97	101	95	593

³⁹ Ova sekcija je iz ranijeg pisanja MŽK o prihvatilištu i ostalim institucijama odgovornim za obezbeđenje usluga žrtvama nasilja u porodici. Za više informacije vidi *Sigurnost počinje kući*, s. 88-90 i Istraživačku anketu, s. 60-64.

⁴⁰ Ministarstvo pravde finansira vladine Interne sigurne prostorije za žrtve trgovine ‘visokog rizika’. Međutim, žrtve nasilja u porodici nisu kvalifikovane da tamo borave i ne bi trebalo da borave sa žrtvama trgovine ljudima zbog različitih specifičnosti njihovih potreba.

⁴¹ MŽK razgovor sa žrtvama nasilja u porodici koji su boravili u prihvatilištu, avgust 2009. Tri klijenta su primetila da prihvatilištu trebaju bolji uslovi za decu, kao i više aktivnosti. Predstavnici institucija su pozvani da poboljšaju ukupne životne uslove u prihvatilištima (MŽK razgovor, jul-avgust 2009).

⁴² Nada i dom za decu, koja jedino prihvata decu, je imala prihvatilište u Prizrenu takođe, ali je ono zatvoreno u decembru 2007 usled nedostatka novca. Tabela je sveobuhvatna.

U smislu pristupa pravdi, glavna uloga prihvatilišta je da obezbedi bezbednosti i sigurnost žrtvama nasilja u porodici i njihovoj deci, pre, tokom i nakon sudskog procesa. Putem individualnog i grupnog savetovanja, oni takođe nude važnu psihološku podršku ženama jer se one suočavaju sa teškom i potencijalno traumatizirajućim periodom u njihovim životima. Prihvatilišta su nudila pravne savete i čak pravno zastupanje klijenata, mada su bili više aktivni u nuđenju takvih usluga pre osnivanja Sistema pravne pomoći i uvođenja PŽ. Sada prihvatilišta koordiniraju sa ovim institucijama u cilju obezbeđenja da njihovi klijenti imaju pristup pravnom zastupanju.

Broj klijenata koji su dobili pravne usluge od prihvatilišta/NVO

Prihvatilište/NVO	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ukupno
Centar za zaštitu žena i dece	1	4	10	4	1	4	4	13	14	10	65
Centar za dobrobit žena				13	17	53	40	56	89	28	296
Sigurna kuća Đakovica	46	69	66	73	69	66	69	60	60	46	624
Centar za smeštaj žena i dece						18	13	15	18	20	84
Liria				113	121	130	140	103	175	150	932
Medica Kosovo		6	6	10	4	6	5	5	4		46

Kao što je spomenuto, prihvatilišta su takođe usko koordinirala sa drugim institucijama u pružanju pomoći žrtvama nasilja u porodici kao što su CSR i Kosovska policija, koji imaju odgovarajući sistem i procedure za saradnju. Međutim, sistemi i procedure mogu imati koristi od daljih pojašnjenja, uključujući ustanovljavanje procedura za celo Kosovo o prihvatilištima i institucijama. Na primer, Standardne procedure rada slične onima koje su uspostavili u Žrtvama trgovine ljudima bi mogle da jasno definišu procedure za monitoring slučajeva prenetih iz jednog prihvatilišta u drugo, kao i za saradnju između prihvatilišta i ostalih organizacija i institucija na Kosovu i inostranstvu.⁴³

“Žrtve su pobednici zakona, ali u međuvremenu, oni su gubitnici; oni iniciraju razvod (procedure) da bi ih dobili, ali nakon toga šta? Nemaju krov nad glavom...posao, i zavise od drugih rođaka. Oni moraju dobiti socijalnu pomoć, obrazovanje, posao, i besplatne usluge kako bi bili pravi pobednici.” - Advokat

Brojni predstavnici institucija identifikovali su potrebu za Zakonom o prihvatilištima koji bi regulisao smeštaj žrtava.⁴⁴ Obzirom da se većina prihvatilišta bori s finansijama, ovo bi moralo biti razjašnjeno dugoročno za prihvatilišta. Ipak, puna primena postojećeg Zakona o porodici i socijalnim uslugama⁴⁵ koji predviđa vladino ustupanje pružanja usluga koje obezbeđuju prihvatilišta bi trebalo da bude u potpunosti primenjeno.

Neki ispitanici su takođe pozvali na uspostavljanje vladinih prihvatilišta, posebno za žrtve koje su odbile da se povinuju pravilima NVO prihvatilišta. Potrebe za otvorenijim

⁴³ MŽK razgovor sa predstavnikom prihvatilišta, avgust 2009.

⁴⁴ MŽK razgovor sa 19 ispitanika iz svih institucija, jul-avgust 2009.

⁴⁵ Vidi Zakon br. 02/L-17 o Socijalnim i porodičnim uslugama koji je promovisan UNMIK Uredbom 2005/46.

prihvatištima, umesto zatvorenijih prihvatilišta, kako bi žrtve mogle da slobodno dođu i odu i integrišu se u društvo, su takođe identifikovane. U vezi s time je i isticanje brojnih ispitanika za potrebom za više dugoročnijim rešenjem boravka za žrtve nasilja u porodici, što bi omogućilo da više žena traže pravdu ako im je ponuđena mogućnost da žive nezavisno.⁴⁶ Desetine ispitanika je naglasilo potrebu za unapređenjem socijalne pomoći: obuka za zanate, obrazovanje, usavršavanje, savetovanje za žrtve, vinovnike, parove i porodice; i pomoć u obezbeđivanju posla za žrtve kao delu multi-dimenzionalnog reintegracionog programa. Neki predstavnici institucija su preporučili formiranje prihvatilišta za vinovnike, kako bi zakon mogao biti bolje primenjen i žrtve ne bi bile sklanjanje iz svojih domova.⁴⁷

Pored prihvatilišta, druge NVO koje vode žene ponudile su pravno savetovanje, zastupanje i podršku žrtvama nasilja u porodici u pristupu pravdi. Udruženje pravnik Norme ponudila je pravnu pomoć za oko 500 klijenata baveći se slučajevima nasilja u porodici između 1998 i 2009.⁴⁸ Svojim posetama ruralnim oblastima radi pružanja psihološke i podrške fizičkom zdravlju žena i devojaka, Medica Kosovo je takođe igrala važnu ulogu u ohrabririvanju žena da govore o nasilju koje trpe i da zatraže pravdu. Dok su advokati Medica Kosovo pružili pomoć u slučaju 46 žena od 2001, broj klijenata koji su tražili pomoć je opao tokom godina jer su žrtve izgubile poverenje u pravosudni sistem, izjavili su predstavnici Medica Kosovo.⁴⁹

U pogledu sveukupne saradnje među institucijama i organizacijama navedenim u ovom poglavlju, bavljenje slučajevima od strane socijalnih radnika, PŽ, policije i prihvatilišta je čini se bolje nego sa sudovima. Neki PŽ su se žalili da uzevši u obzir njihov direktni rad s žrtvama, oni moraju imati bolji pristup sudijama i tužiocima koji su čini se ignorisali ulogu PŽ. Dalje, PŽ i socijalni radnici su se žalili da policija ponekad propusti da ih kontaktira u pogledu njihovih ovlašćenja da poštuju prava žrtve. Jedan socijalni radnik je izjavio:

Bilo je slučajeva kada je svekrva vršila pritisak na snahu, dok je sin bio u inostranstvu (emigrant). Policija je otišla na lice mesta i odvela snahu...njenom ocu. Obavešteni smo o ovom slučaju dve nedelje kasnije, kada je ona došla u našu kancelariju da zatraži ekonomsku pomoć. Mi smo joj objasnili da ona ima pravo da nas kontaktira preko policije. Policija je prijavila ovaj slučaj kao slučaj razvoda, ne kao slučaj nasilja u porodici. Nakon što smo obavestili snahu o njenim pravima, ona je ponovo kontaktirala policiju. Nakon toga smo dobili izveštaj od njih.⁵⁰

Bolja koordinacija i mehanizmi upućivanja među agencijama koje se bave pružanjem pomoći i zaštitom prava žrtava je i dalje potrebna u cilju poštovanja prava žrtava nasilja u porodici. Ti mehanizmi moraju jasno definisati ulogu i odgovornosti svake strane u skladu sa zakonom na snazi, kao i da predvide operativne procedure za boljim i koordinisanim odgovorom kako na regionalnom tako i na nivou celog Kosova. Više multi-disciplinarnih kurseva bi takođe unapredilo komunikaciju među svim institucijama koje se bave ovim pitanjem.

⁴⁶ MŽK razgovor sa više od 15 predstavnika svih institucija, jul-avgust 2009.

⁴⁷ MŽK razgovor sa policajcem sudijom i PŽ, jul-avgust 2009.

⁴⁸ MŽK razgovor telefonom sa Udruženjem advokata Norme, avgust 2009.

⁴⁹ MŽK razgovor telefonom sa predstavnikom Medica Kosovo avgust 2009.

⁵⁰ MŽK razgovor avgust 2009.

više od
REČI
na PAPIRU?

POGLAVLJE 6. PERCEPCIJA GRAĐANA O PRISTUPU PRAVDI

POGLAVLJE 6. PERCEPCIJA GRAĐANA O PRISTUPU PRAVDI

Mogućnost žrtava nasilja u porodici da pristupe pravdi zavisi uglavnom od njihove odluke da prijave nasilje koje trpe. Bez ovog ključnog prvog koraka, oni često ostaju samo žrtve, beskonačno trpeći u tišini. Zbog toga je od suštinske važnosti identifikovati i dobiti jasnije razumevanje o razlozima zašto građani prijavljuju ili ne prijavljuju nasilje. Percepcija građana o sudskom sistemu i pristupačnosti pravdi može uticati na njihovu odluku da prijave nasilje. Ovo poglavlje istražuje njihova obrazloženja koja oni koji izrađuju smernice i aktivisti mogu koristiti u identifikaciji načina na koje treba pristupiti žrtvama nasilja u porodici u budućnosti.

Generalno, građani su izgleda voljni da koriste zakon u pristupu pravdi u slučajevima nasilja u porodici. U istraživanju MŽK 2008, širom Kosova, utvrđeno je da bi 80 procenta ispitanika iskoristilo zakonske mogućnosti ukoliko bi trpele nasilje u porodici; 15 procenta ne bi, dok pet procenta nije bilo sigurno.¹ Međutim, kada se u stvari dogodi nasilje u porodici, u praksi žrtve mogu biti manje voljne da ga prijave. Skoro polovina žrtava nasilja u porodici koje su razgovarale sa MŽK u 2009, nije reklo nikome kada su prvi put iskusile nasilje. Četrdeset procenta je iskusilo nasilje više od jednom, f pet puta pre nego što se obratilo predstavnicima javnih institucija, i skoro 30 procenta je iskusilo nasilje 16 ili više puta pre prijavljivanja. Polovina ispitanika *nikad* nije prijavilo nasilje policiji.

Među najčešće razloge koje žrtve daju za ne prijavljivanje nasilja ili za povlačenje slučaja su bili tradicija i društvena osuda.² Oni su bili postićeni da prijave nasilje u porodici zbog ogovaranja komšija, jer je to bilo privatna stvar, i/ili su bili postićeni. Stid je uglavnom preovlađivala među muškarcima, koji nisu mogli da zamisle šta bi ljudi rekli ukoliko bi znali da muškarca zlostavlja njegova supruga. 'Nisam hteo da niko oko mene zna da moja supruga koristi nasilje protiv mene', rekao je jedan muškarac.³ Shvatanje prirode nasilja u porodici kao privatne stvari i sramote su bila dva najčešća razloga koja su ispitanici MŽK dali kao razlog zbog kog ne bi prijavili nasilje. Ovakva percepcija najverovatnije sprečava mnoge žrtve da prijave nasilje.

Drugi važan razlog koji sprečava žrtve od potrage za pravdom je strah od posledica.⁴ Sigurno strahuju da bi vinovnik pribegao osveti zbog prijavljivanja i nasilje bi bilo čak i gore. 'Moj dever je bio nasiljniji jer nas je policija obišla', izjavile je jedna žena. 'Mogu samo da zamislim šta bi uradio ukoliko bi pokrenula slučaj pred sudom'. Oni su osećali da bi prijavljivanje slučaja samo pogoršalo situaciju.

Ostali u neku ruku povezani faktori koji utiču na odluku žrtve da ostanu nemi ili da obustave postupke su bili finansijska zavisnost od prekršioca, činjenica da nisu imali gde

¹ MŽK *Sigurnost počinje kući* s. 60.

² Ovo je ponovilo više desetina predstavnika različitih institucija (MŽK razgovor, jul-avgust 2009)

³ MŽK razgovor sa Turkinjom dob 26-35, Avgust 2009.

⁴ Predstavnici institucija su takođe primetili ovaj problem tokom razgovora (jul-avgust 2009)

drugo da odu, znanje da ih njihove porodice ne bi prihvatile, i strah da bi mogle da izgube svoju decu. Slične zabrinutosti su primećen kod ispitanika u istraživanju širom Kosova. Brojni predstavnici institucija s kojima je MŽK razgovarala tokom 2009 tu takođe istakli da ekonomska zavisnost od prekršioca i nedostatak održivih alternativa sprečava žrtve i žene posebno, od pristupa pravdi. Službenik za pravnu pomoć rezimirao je situaciju s kojom se mnoge žrtve nasilja u porodici suočavaju:

Ekonomski uslovi im otežavaju (ženama) jer postoji nedostatak (alternativnih) mesta za boravak, i prihvatilišta ih drže izolovane...Nema bilo kakve institucionalne ekonomske pomoći žrtvama. Kada oni znaju za sve ove teškoće, oni pretpostavljaju da sudsko rešenje (neće poboljšati njihovu situaciju). Ukoliko se razvede, nema gde da ode. Ona nema mogućnost da pokrije svoje troškove ili da bude nezavisna, i zbog loših ekonomskih uslova ona često ne može dobiti starateljstvo nad decom. U tom slučaju one ne insistiraju da pokrenu bilo kakve sudske procese jer znaju da ne mogu da ih dobiju...Postoji diskriminacija zbog tradicije, posebno ukoliko je ispituje ili joj sudi sudija muškarac.⁵

Žene na Kosovu su generalno više nezaposlene⁶ i imaju veću stopu nepismenosti od muškaraca.⁷ U skladu s tradicionalnim ulogama polova, žene su uglavnom one koje brinu o deci i starima,⁸ što utiče na njihovu nisku zastupljenost na tržištu rada.⁹ Dalje, mada žene i muškarci po zakonu imaju ista prava nasleđivanja i ostalu imovinu, prema običajnom praksama, porodična imovina ostaje muškarcima (npr. mužu, bratu ili svekru).¹⁰ Ovi faktori, posebno kada su kombinovani, mogu uticati na poziciju žene u njihovim porodicama. Njihova pozicija u porodici dvostruko utiče na njihovu mogućnost prijavljivanja nasilja u porodici i opcija koje su im na raspolaganju nakon što zatraže pravdu.

*"Mnogi muškarci se žene drugom ženom u ovoj situaciji (kada žena ne rađa dečake). Ja ne dobijam ništa (odlaskom) trenutno."
- Albanka, dob 36-45*

Ostali razlozi koje žrtve nasilja u porodici navode za ne prijavljivanje nasilja ili obustave sudskih postupaka su da one: nisu zvanično u braku (jasno nerazumevanje definicije odnosa u porodici i njihovih prava); nisu htele da prijave člana porodice; više vole da se nasilje reši na tradicionalan način, uz posredovanje muških članova zajednice, nadajući se da sami mogu rešiti slučaj; muževi žive van Kosova i ne mogu biti uhapšeni; nisu znali

⁵ MŽK razgovor Avgust 2009.

⁶ Stopa nezaposlenosti za žene uzrasta 15-64 je oko 60 procenata a 33 procenta među muškarcima (Statistički ured Kosova, "Žene i muškarci na Kosovu, 2008" dostupno na http://www.ks-gov.net/esk/esk/pdf/english/general/Pub_grate_burrat.pdf, ocenjen jula 2009).

⁷ Oko 44.3 procenta ruralnih žena je završilo samo osnovnu školu, 32 procenta je završilo srednju školu, a samo 2,2 pohađa visoko obrazovanje, dok oko 50 procenta muškaraca završi srednju školu. Dalje, procenat muškaraca bez obrazovanja (3.1 procenat) je pola od onog kod žena (6.6 procenat). Stopa nepismenosti je tri puta viša među ženama, mada se čini da je upadu. Vidi Statistički ured Kosova "Istraživanje poljoprivrednih domaćinstava," dostupan na <http://www.ks-gov.net/ESK/esk/pdf/english/agriculture/Agricultural%20Household%20Survey.pdf>, ocenjen jula 2009.

⁸ Skoro polovinu kosovskih porodica čine dve generacije koje žive u istom domaćinstvu, i oko 49 procenta udatih žena živi s porodicom njenog supruga. Vidi UNFPA, "Kosovski demografski profil" dostupan na <http://www.unfpakos.org/demographicProfile.htm>.

⁹ MŽK *Sigurnost počinje kući*, s. 72.

¹⁰ MŽK *Sigurnost počinje kući*.

kako da započnu sudski postupak; znale su da ne mogu da obezbede imovinu, nasleđe ili bogatstvo ukoliko bi prijavile nasilje; i osećale su da bi dugo vremena bilo potrebno za sadašnje pravosuđe da reši situaciju.

*“Bolje je biti mrtav nego ići od jednih vrata do drugih [tražeći pravdu.”
– Albanka, dob 36-45*

Zabrinjavajuće je da nakon njihovog prvog pokušaja da zatraže pravdu, skoro trećina ispitanika je izjavilo da se ne bi ponovo obratilo pravosuđu, dok je 21 procenat bio nesiguran. Većina je objasnila da su razočarani u sudski sistem, koji im nije ponudio pravdu prvobitno. Jedna žena je tako prokomentarisala, ‘Nema pravde za žrtve nasilja u porodici’¹¹ Ostali razlozi zbog kojih se ne bi tražila pravda u buduću su: mentalitet ili ogovaranje s kojim bi se suočili kod drugih, posebno ukoliko bi institucija propustila da informaciju održi poverljivom; ne bi imali gde da odu nakon sudskog postupka; mogle bi da se snađu i žive s nasiljem; i duge procedure čine proces traganja za pravdom teškim. Na primer, jedna žena je primetila da što se više otezalo suđenje ona se suočavala s povećanim pritiskom članova porodice da se povuče iz slučaja¹²

Žrtve nasilja u porodici su često imale brojne primedbe o samom pravosudnom sistemu. Dok su neke od njihovih žalbi proizašle iz onog što su čule ili društvenih percepcija, drugi su ih zasnivali na ranijem iskustvu. Trećina žrtava je izjavilo da su sudovi korumpirani, da procesiranje slučaja zahteva novac (brzo); mito je neophodan da bi se dobio slučaj, nepotizam preovlađuje (‘morate da poznajete nekoga kako bi slučaj bio obrađen pravovremene ili da se dobije pravično suđenje’). ‘Ukoliko neko nema prijatelje ili rođake koji rade na sudu, oni neće nikad pokrenuti slučaj’, izjavila je jedna žena. ‘Uverena sam, jer sam čekala više od godinu dana da dobijem sudski poziv u mom slučaju.’¹³ Drugi najširi razlog zašto se žrtve ustručavaju da zatraže pravdu je taj da bi se procedura odužila, odložila, ili ne bi nikad bila okončana. Drugi razlozi su obuhvatali te da su sudske takse bile skupe; pokretanje slučaja ne bi bilo dobro jer ne bi bila preduzete nikakva mera; i institucije ne bi informacije držale poverljivim.

*“Ko god ima više novca, dobije veću podršku.”
– Albanka, dob 36-45*

Da bi se krenulo napred, koje mere mogu oni koji izrađuju smernice ili aktivisti, preduzeti kako bi ohrabрили razočarane žrtve da obnove pokušaje pristupa pravdi ili da zatraže pravdu po prvi put? Važan prvi korak je obezbeđenje da građani budu svesni svojih zakonskih prava kao i dostupnosti usluga. Skoro polovina ispitanika MŽK tokom 2008, širom Kosova, nije znalo da postoji Uredba o NP, što jasno ilustruje potrebu da se građani obrazuju o postojećim mehanizmima stvorenih radi njihove zaštite, kao što su Zahtevi za zaštitu.¹⁴ Činjenica da je nasilje krivično delo i da ne bi trebalo biti tolerisano kako u javnosti tako ni u privatnom domenu, kod kuće, bi morala jasno biti istaknuta. Mediji, akcije u školama, u upotreba već postojećih policijskih inicijativa zasnovanih na

¹¹ MŽK razgovor sa Albankom, dob 26-35, Avgust 2009.

¹² MŽK razgovor sa Albankom, dob 26-35, avgust 2009.

¹³ MŽK razgovor sa Albankom, dob 26-35, avgust 2009.

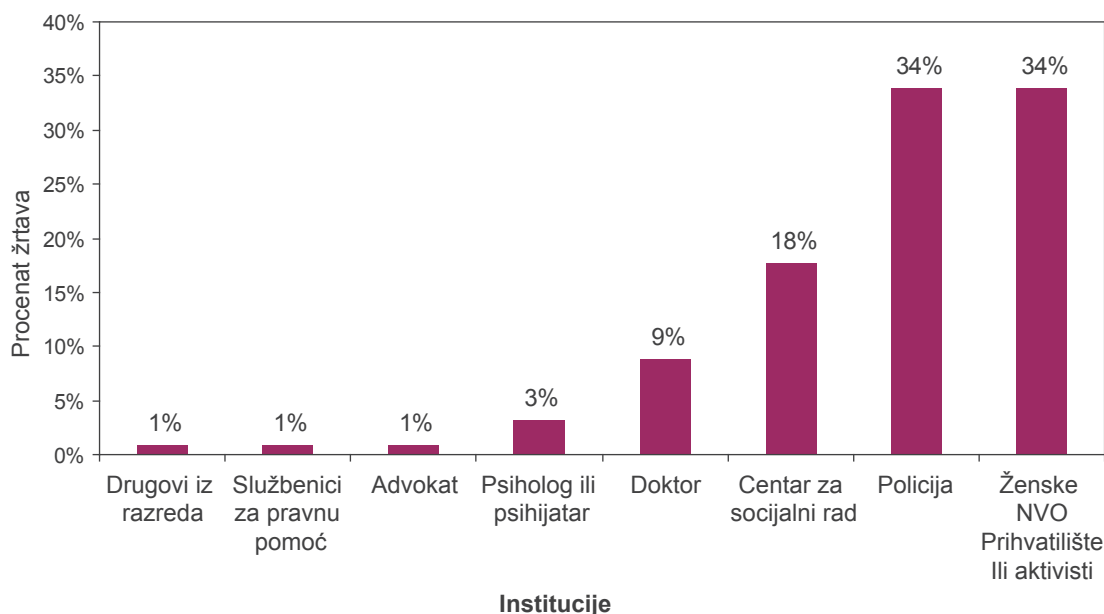
¹⁴ MŽK *Sigurnost počinje kući*, str. 60.

radu u zajednici su svi potencijalno efikasni načini da se s ovim informacijama dopre do šire javnosti.

Obzirom na još uvek preovlađujuću percepciju da je nasilje u porodici sramota i/ili privatna stvar, dokazi pokazuju da žrtve nasilja često prilaze prijateljima, porodici ili ne-vladinim organizacijama kao prvima u potrazi za pomoći. Među ispitanim žrtvama 82 procenta je prvo reklo prijatelju ili članu porodice o nasilju koje su pretrpeli. S toga, postoji potreba da se šira javnost informiše o njihovom pravu da prijave nasilje protiv drugih ljudi; uslugama koje su dostupne žrtvama nasilja u porodici; i telefonskim brojevima za prijavljivanje nasilja kao i pristup ostalim oblicima pomoći.

Kao što grafikon niže ilustruje kada žrtve nasilja u porodici prijavljuju nasilje javnoj instituciji ili organizaciji, jedna trećina je izjavila da to čini ženskim NVO, prihvatilištu ili aktivisti.¹⁵ Druga trećina je izjavila da je prijavila policiji. Osamnaest procenata je nasilje prijavilo Centru za socijalni rad, dok je devet procenata to prijavilo doktoru. Ostali su to rekli psihologu, psihijatrima, zaštitniku žrtava, službeniku za pravnu pomoć ili drugaru/ici iz razreda. U cilju da se omogući prijavljivanje nasilja u porodici, važno je za sve ove institucije da imaju obučene profesionalce koji bi posavetovali žrtve o njihovim pravima i pružili im podršku u potrazi za daljom asistencijom koja bi im bila potrebna. Svi civilni službenici moraju biti informisani o njihovoj pravnoj obavezi da prijave nasilje u porodici kao i da pruže jasna proceduralna uputstva o tome kako se to radi. Obavezna obuka o prepoznavanju znakova nasilja u porodici, zakonima o NP, i osjetljivosti na potrebe žrtava nasilja u porodici, posebno dece, je ključno za učenike i radnike u zdravstvenom sistemu koji mogu biti prva osoba za kontakt sa žrtvama nasilja u porodici.

Institucije kojima su žrtve prvo prijavile nasilje u porodici

¹⁵ Ženske NVO mogu biti malo previše zastupljene u ovom primerku obzirom da su žrtve nasilja u porodici bile identifikovane kroz ženske organizacije

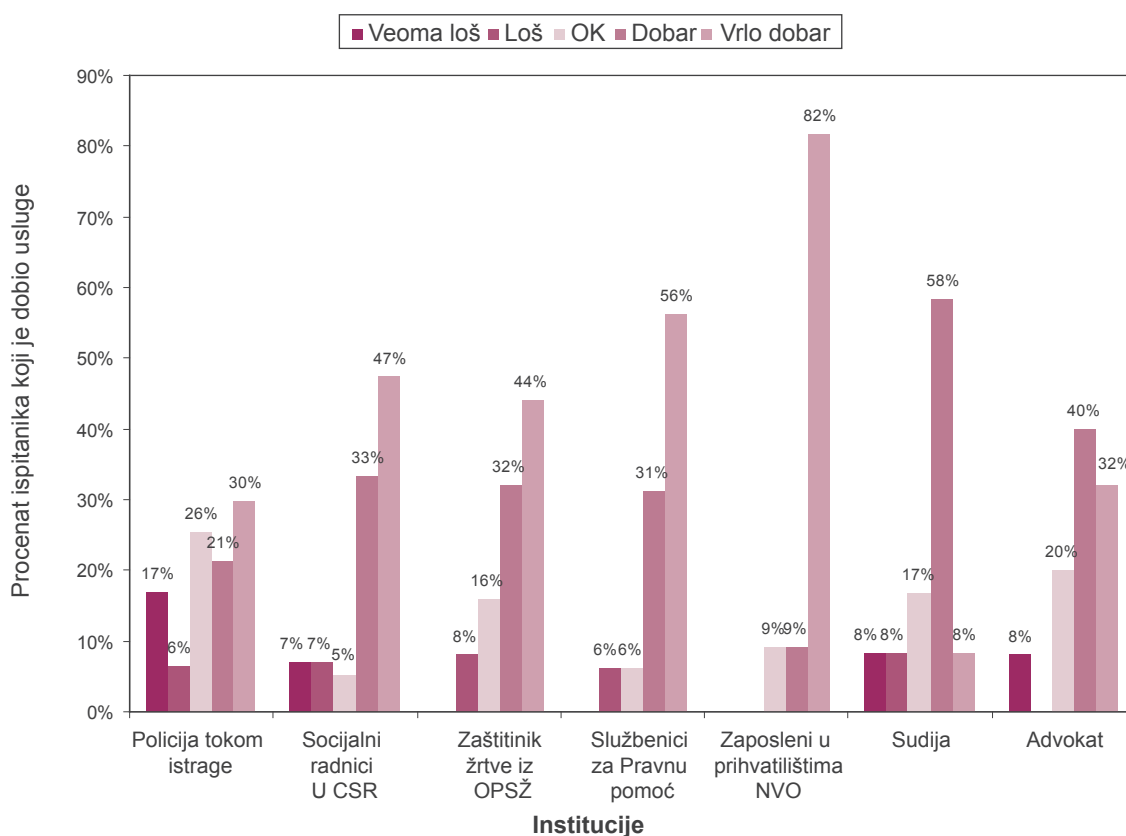

Opšti utisak je da je učinak raznih institucija koje pružaju zaštitu i pristup pravdi za žrtve nasilja u porodici nekako mešovit. Kao što grafikon na sledećoj strani pokazuje, žrtve nasilja u porodici su najzadovoljnije s radom osoblja prihvatilišta. Većina (91 procenat ispitanika) je izjavilo da su tretirani ‘dobro’ ili ‘veoma dobro’ od strane osoblja prihvatilišta i ni jedan nije imao utisak da je loše tretiran. Generalno, oni su takođe imali utisak da su o njima brinuli Službenici za pravnu pomoć (87 procenta ispitanika), socijalnih radnika (80 procenta), zaštitnika žrtava (76 procenta), i advokata (72 procenta). Samo 66 procenta ispitanika je bilo zadovoljno sudijom i njih 51 procenat radom policije.

Obrnuto, 23 procenta ispitanika je imalo utisak ‘lošeg’ ili ‘veoma lošeg’ tretmana od strane policije (17 procenata), sudija (16 procenata), socijalnih radnika (14 procenta), advokata (8 procenta), zaštitnika žrtava (8 procenta) ili službenika za pravnu pomoć (6 procenta). Jasno je da postoji prostor da institucije da poboljšaju svoj rad. Neophodno je da sve institucije koje su uključene u pružanju pomoći žrtvama nasilja u porodici tretiraju žrtve s poštovanjem i razumevanjem, ne samo da obezbede pravilan pristup pravdi, već i da ohrabre prijavljivanje recidivista ili novog nasilja u budućnosti.

Zaključak je da, ukoliko bi policija i sudovi izvršavali mere i kazne predviđene krivičnim i građanskim procedurama, žrtvama bi bila ponuđena hitna i srednjoročna rešenja za određeni broj problema, od ekonomske stabilnosti, preko starateljstva nad decom do imovine. Ono što je važno je da bi žrtve bile zaštićene od nasilja recidivista. Potom, nakon prvih 12 meseci Zahteva za zaštitu, institucije bi mogle da doprinesu dugoročnom

Kakav je utisak žrtava nasilja u porodici o tretmanu od strane institucija

rešenju za žrtvu poboljšanjem kvaliteta i vrste usluga koje mogu biti ponuđene multi-dimenzionalnim među-agencijskim odgovorom. Povećanje socijalne pomoći, psihološkog savetovanja, održivih rešenja za boravak, dodatno obrazovanje, obuka za zanate, i podrška u potrazi za zaposlenjem mogu pružiti žrtvi podršku neophodnu za njenu re-integraciju u život oslobođen nasilja. Obrnuto, bez odgovora vlade na nasilje u porodici koji je osjetljivi, brz i uviđajan, žrtve će i dalje imati samo nekoliko opcija nakon što potraže pravdu i najverovatnije će nastaviti da ćute. Obezbeđivanjem podrške pre, tokom, i nakon procesa pristupa pravdi, institucije mogu poslati jasnu poruku da će vinovnici biti kažnjeni za svoja nedela i što je važnije, ponovo zadobiti poverenje žrtava nasilja u porodici u njihovoj potrazi za pravdom.

PREPORUKE

Za sudije i tužioce:

- Sudije bi trebale da pravovremeno odgovore izdavanjem Naloga za zaštitu (NZ) kao što zakon nalaže. Odlaganja ugrožavaju bezbednost i dobrobit žrtve, što je kontradiktorno Uredbi o NP. Imenovanje jednog sudije za izdavanje NZ u opštinskim sudovima u Gnjilanu i Peći je smanjilo odlaganja. Slična imenovanja u ostalim sudovima bi ubrzala izdavanje NZ i omogućilo sudijama da steknu neophodno iskustvo. Na osnovu preporuke Sudskog saveta Kosova (SSK), predsednik svakog opštinskog suda mora imenovati jednog sudiju koji će se ekskluzivno baviti slučajevima koji se tiču izdavanja NZ. Ovakva odluka podrazumeva da će sudije nastaviti da rade na ostalim građanskim slučajevima, ali bi ovo ubrzalo specijalizaciju nekoliko sudija na opštinskom nivou kako bi oni mogli da efikasno i brzo zaštite žrtve.
- Kada izvršioi nasilja u porodici prekrše mere predviđene NZ, sudije trenutno izriču blage kazne ili nikakve. Blage kazne su doprinele slučajevima recidivizma i ustručavanja da se prijavi nasilje. Kršenja NZ moraju biti shvaćena ozbiljnošću kojom nasilje u porodici utiče na žrtvu. S toga sudije moraju izricati sankcije u skladu sa zahtevima zakona na snazi, zavisno od težine počinjenog dela. U slučaju recidiva, odredba o zatvoru mora biti primenjena kada je propisana zakonom.
- Zavisno od konkretnog dela koje se počinji u slučaju nasilja u porodici, sudije moraju izricati mere koje će na odgovarajući način odgovoriti na potrebe žrtve. Kako su sudije ograničene merama koje zahtevaju žrtve, advokati i zaštitnici žrtava mogu igrati ključnu ulogu u savetovanju žrtve o merama koje stoje na raspolaganju na osnovu Uredbe o NP. Puna implementacija ovih mera može podržati dugoročnu dobrobit žrtve i obezbediti odgovarajuću primenu zakona u skladu sa međunarodnim standardima za ljudska prava.
- Izdavanje NZ bez dovoljnog obrazloženja u sudskim odlukama ugrožava osnovane proceduralne garancije koje predviđa zakon na snazi u skladu sa međunarodnim standardima. U cilju garancije prava vinovnika na pravično suđenje i minimalizovanje mogućnosti odbacivanja presude kada postoje dokazi za nasilje u porodici, sudije moraju poštovati proceduralne garancije obezbeđujući dovoljno objašnjene i detaljne sudske presude u skladu sa zahtevima zakona na snazi.
- Krivično gonjenje po *službenoj dužnosti* mora biti preduzeto u slučajevima nasilja u porodici u porodičnom odnosima. U cilju da se pokaže da društvo ne toleriše takve akte i da će zaštititi porodicu u skladu sa međunarodnim standardima za ljudska prava, tužioci moraju da se pridržavaju zakona. Shodno tome, oni moraju goniti slučajeve lakih telesnih povreda i dalje istraživati slučajeve nasilja u porodici čak i nakon izdavanja NZ ukoliko postoje indicije da je počinjeno krivično delo. SSK i Komisija tužilaca Kosova, moraju vršiti monitoring propusta tužilaštva i donetih presuda u cilju preduzimanja disciplinskih mera u odgovarajućim slučajevima.
- Neki tužioci se čini se brzo povlače iz dalje istrage slučaja i gonjena počinitelaca čak i ako su krivični zakoni eksplicitni u zahtevima. Zakon o krivičnom postupku Kosova (član 226) predviđa da suspenzija, odustajanje i uzdržanost u gonjenju manje

teških dela nije dozvoljena u slučajevima u vezi sa nasiljem u porodici i seksualnom nasilju. Krivični zakoni Kosova zahtevaju oštrije kazne za dela koja su počinjena u porodičnim odnosima u odnosu na slična dela koja se dešavaju među licima koja nisu u porodičnom odnosu. Zakoni su jasni u zahtevima za garancije putem krivičnih postupaka i traže poštovanje zaštite standarda za ljudska prava. Tužiocima moraju shodno dalje istraživati krivična dela koja se dešavaju u porodičnim odnosima i po službenoj dužnosti goniti prekršioci u skladu sa zakonom na snazi. Ovo će poslati jasnu poruku da se nasilje u porodici ne toleriše od strane društva i da društvo zahteva prekid nasilja u porodici.

- U slučajevima nasilja u porodici, neki tužiocima i sudije se čini se ustežu da gona prekršioci ili donose presude, stoga su kazne ispod minimalnih predviđenih zakonom na snazi. U mnogim slučajevima teških telesnih povreda, sud je kaznio prekršioca manje od jedne godine zatvora mada zakon predviđa kaznu do petnaest godina. Istraga, gonjenje i presude u odnosu na vinovnike nasilja u porodici moraju biti u skladu sa težinom počinjenog krivičnog dela.
- Sudski institut Kosova (SIK), koji ima mandat za podizanje kapaciteta sudija i tužilaca, mora nastaviti da obezbeđuje redovne kurseve o zakonima u vezi sa nasiljem u porodici. SIK mora organizovati kurseve o zakonu na snazi i međunarodnim standardima za ljudska prava u zaštiti žrtava nasilja u porodici, koji bi bili *obavezni* za sudije i tužioce koji se bave ovim slučajevima. Kursevi moraju obuhvatiti osetljive metode komunikacije sa žrtvama i njihovi ispitivanje, posebno dece. Dalje, javne institucije i organizacije koje rade na pitanjima nasilja u porodici moraju podržati razvoj priručnika i uputstava o tretiranju nasilja u porodici koje objašnjava kako građansko tako i krivično zakonodavstvo, kao i obaveze na osnovu međunarodnih standarda za ljudska prava.
- U cilju prikupljanja statistike u odnosu na nasilje u porodici Kosovsko pravosuđe, pored ostalog, novi Sistem o organizaciji informacija za slučajeve koji je umrežen na čitavom Kosovu, mora postati odmah operativan i uređen. Prikupljanje demografskih i ostalih relevantnih podataka mora biti obavezno na osnovu zakona kako bi oni bili prikupljeni, elektronski registrovani, odvojeni i učinjeni javno dostupnim na efikasan, pravovremen i precizan način. Sistem mora obuhvatiti registraciju slučajeve nasilja u porodici.

Za zaštitnike žrtava:

- Mehanizmi koordinacije u upućivanja za agencije koje učestvuju u pomaganju, zaštiti i poštovanju prava žrtava nasilja u porodici ostaju slabi. S toga, pod vođstvom Odeljenja za pomoći i savetovanje žrtava Ministarstva pravde i Ministarstva za rad i socijalna pitanja (za maloletnike koji su žrtve nasilja) smernice moraju jasno definisati tačne uloge i odgovornosti svake strane, uključujući operativne procedure za bolje i koordiniranije odgovore, kako na regionalnom tako i na nivou Kosova u pomaganju i zaštiti žrtava nasilja u porodici.
- Zaštitnici žrtava (PŽ) imaju mandat da obezbede poštovanje prava žrtava i da ih shodno savetuju o različitim merama predviđenim Uredbom o NP. OPSŽ mora raz-

viti formular za izdavanja NZ sa svim merama koje su obuhvaćene i predviđene Uredbom o NP. Forma mora biti učinjena dostupnom od strane PŽ odmah nakon što žrtva izrazi želju da zahteva izdavanje NZ.

- PŽ moraju ispuniti svoje obaveze i odgovornosti u skladu sa zakonom na snazi. Stalni kursevi o zakonu na snazi (npr. Uredba o NP, Krivični zakon Kosova i drugi relevantni međunarodni standardi za ljudska prava) moraju biti ponuđeni OPSŽ. Multidisciplinski kurs za PŽ i ostale agencije koje su uključene, kao što su Centri za socijalni rad, sudije tužioc i policija, moraju se stalno organizovati u cilju daljeg unapređenja komunikacije kao i razmene iskustva u poštovanju prava žrtava.

Z advokate i službenike za pravnu pomoć:

- Advokatima i službenicima za pravnu pomoć (SPP) nedostaje dovoljno razumevanja i znanja o zakonu koji mogu biti primenjeni u vezi sa nasiljem u porodici. Dodatni kursevi za PŽ, advokate i SPP bi morali da razjasne njihove uloge i odgovornosti kako bi oni razumeli specifičnosti njihovih mandata. Dalje, uzajamna razmena iskustva bi mogla da poveća osetljivost advokata i SPP, kako bi oni bili informisaniji i imali više znanja kada pomažu ugroženim grupama kao što su žrtve nasilja u porodici.
- Ugroženost s kojom se suočavaju žrtve nasilja kao posledicom nasilja u porodici čini ih automatski kvalifikovanim za pravnu pomoć. Dalje, zakoni o pravnoj pomoći moraju biti primenjeni na osnovu kategorije ugrožene grupe a ne na osnovu principa ‘prvi u vremenu, prvi u pravu’, kao što su objasnile MŽK i neki SPP.
- Zakon na snazi u vezi sa nasiljem u porodici i međunarodni standardi za ljudska prava moraju posebno biti deo budućih kurseva ponuđenih od strane Kancelarije za koordinaciju pravne pomoći i OPSŽ u saradnji sa Advokatskom komorom Kosova. Kursevi moraju obuhvatiti komponente ponude pravnog zastupanja osetljivog na potrebe žrtve, zaštitu žrtve, i zastupanja najboljih interesa žrtve.
- U slučaju kada advokati prekrše Etička pravila kontinuiranim lošim zastupanjem žrtve, u slučaju konflikta interesa, korupcije, lošeg rada, disciplinske mere moraju biti primenjene od strane Advokatske komore Kosova. Monitoring bi mogao da pomogne da se obezbedi bolji rad.

Za Kosovsku policiju:

- Policija je dužna po zakonu da obavesti žrtve o pravima koja im pripadaju po Uredbi o NP, uključujući pravo da zahtevaju izdavanje NZ, opcije koje im stoje na raspolaganju u NZ i druge usluge namenjene žrtvama. Jedinice Kosovske policije za nasilje u porodici moraju da razviju kampanje za podizanje svesti radi obaveštenja javnosti i žrtava posebno o pravima koje im pripadaju po zakonu. Pored toga, u skladu sa Uredbom o NP, policija mora pripremiti i distribuirati letke o pravima žrtava koji uključuju informacije o zakonima o nasilju u porodici kao i o ulogama i odgovornostima policije u skladu sa zakonom na snazi. Letci moraju sadržati jednostavan jezik i ilustracije koje građani mogu razumeti, kao i informaciju za kontakt za agencije koje

- im mogu pomoći. Spotovi u medijima, obilasci škola, i više napora kroz programe rada policije u zajednicama bi ohrabrilo prijavljivanje nasilja u porodici i obavestilo građane o njihovim pravima.
- Policija je često propustila da interveniše u slučajevima kršenja NZ. Pod Uredbi o NP, policija mora vršiti monitoring i praćenje slučajeva kao delom svog mandata radi obezbeđenja, zaštite i *sprečavanja dešavanja daljeg nasilja*. Takođe, policija je nastavila sa izdavanjem NHZ čak i ako im zakon ne nalaže takve nadležnosti. Dalja obuka je potrebna za policiju kako bi pravilno razumeli odredbe Urede o NP i obezbedili pravilnu primenu procedura. Uspostavljanje jasnih procedura i dosledno praćenje i monitoring slučajeva je od suštinske važnosti.
  - Propusti u individualnom radu i u saradnji između policije i tužilaca tokom istraga su doprinele ustručavanju od strane žrtava da prijave nasilje u porodici ili da veruju da će im sudski sistem obezbediti efikasno rešenje. Slučajevi nasilja u porodici moraju biti prioritarizovani; tužilaštvo i policija moraju saradivati efikasnije u istragama i prikupljanju odgovarajućih dokaza. Policija mora takođe poboljšati istražne tehnike, posebno u odgovoru na nasilje u porodici. Uspostavljanje sudske policije, kao što je predviđeno zakonom i krivičnim zakonima, mora odmah biti urađeno.
  - Kosovska policija je ranije bila suočena s problemima u primeni Sekcije 13 Uredbe o NP, koja predviđa da UNMIK policija izdaje Interne hitne NZ. Obzirom da je ova nadležnost prenetu Kosovskoj policiji, novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, mora ponoviti ovu posebnu potrebu i mandat Kosovske policije sa ovlašćenjem da nastavi za izdaje Interne hitne NZ.
  - Trenutno, odgovor policije na hitne pozive je spor. U cilju garantovanja brze pomoći žrtvama nasilja u porodici, Kosovska policija mora uspostaviti poverljivu, funkcionalnu, i besplatnu 24-časovnu dežurnu liniju na žrtve nasilja u porodici.

Za misiju EULEKS i ostale međunarodne organizacije:

- U početku mandata misije EULEKS nije bilo reči o polovima, slučajevi nasilja u porodici nisu bili smatrani prioritetom ove misije. Trenutno, ni sudije ni tužioci ne uzimaju u 'ozbiljno' razmatranje monitoringa i praćenje slučajeva nasilja u porodici. Slučajevi nasilja zasnovanog na polu kao kršenje ljudskih prava moraju biti uzeti u obzir istom ozbiljnošću kao i među-etnički kriminal u okviru mandata EULEKS-a. Dalje međunarodne sudije i tužioci, posebno sa iskustvom i praksom u nasilju na osnovu pola, trebalo bi da preuzmu bliži monitoring u upravljanje pravosuđa u tom pogledu.
- Organizacije koje vrše monitoring sudskog sistema na Kosovu kao što je misija OEBS na Kosovu mora nastaviti sa monitoringom redovnih sudova, kada se bave slučajevima nasilja u porodici u cilju obezbeđivanja njihovog praćenja međunarodnih standarda za ljudska prava. Redovni izveštaji o monitoringu na ovim osnovama bi mogli biti dostupni javnosti.

Poboljšanje trenutnog pravnog ugleda

- U 2008, MŽK je navela oblasti u kojima bi trebalo poboljšati rad u vezi sa nasiljem u porodici u radu *Sigurnost počinje kući*. U ovom prethodnom izveštaju MŽK je primetila brojne propuste zakona na snazi u ponudi efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici i gonjenju prekršilaca ovih dela. I prethodne i preporuke koje su usledile moraju biti uzete u obzir od strane radnih grupa Kancelarije premijera koja je dobila mandat da izradi nacrt novog Zakona Kosova protiv nasilja u porodici (ZZNP), kao i da pregleda ostale zakone u vezi sa nasiljem u porodici.
- Skoro 38 procenata ispitanika iz institucija direktno uključenih u pomaganju žrtvama nasilja u porodici nije bilo upoznato sa tim da Vlada Kosova radi na nacrtu novog ZZNP koji bi zamenio Uredbu UNMIK-a o NP. Od onih koji su bili upoznati, većina je čula za nacrt o NP putem medija. Samo je nekolicina bila pozvana da učestvuje u procesu. Ispitanici, posebno sudije, izrazili su zabrinutost da nisu bili pozvani da učestvuju u procesu. Napori bi morali biti učinjeni radi obezbeđenja da svi ključni učesnici učestvuju u procesu, što može unaprediti buduću primenu ZZNP.
- Jedno od glavnih pitanja postavljenog od strane predstavnika institucija je bilo da sam čin nasilja u porodici nije definisan u Krivičnom zakonu Kosova. Dalje, nisu svi akti nasilja u porodici navedeni u Uredbi o NP kao krivična dela u KZK. Policajci su izjavili da je teško da se u praksi primeni uredba koja ne kažnjava sve akte nasilja u porodici. Sudije i tužioci su zahtevali da Krivični zakoni Kosova budu izmenjeni i da obuhvate i definišu same akte nasilja u porodici, izradom novog poglavlja o krivičnim delima nasilja u porodici. Radna grupa za izradu nacrtu novog ZZNP mora pomno analizirati ovu mogućnost u tesnoj saradnji sa sudijama i tužiocima. Izmene krivičnog zakona radi uvođenja definicije samog nasilja u porodici, upotrebom definicija takvih dela u Uredbi o NP, bi takođe trebala biti uzeta u obzir tokom revizije krivičnog zakonodavstva Kosova.
- Sudije i tužioci su takođe izjavili da su suočeni s teškoćama u primeni Uredbe o NP, jer su procedure predviđene Uredbom nove i nisu dovoljno detaljne. Novi ZZNP mora obezbediti da procedure za pokretanje i izdavanje NZ budu detaljne. U tu svrhu, Administrativno uputstvo (AU) može biti urađeno radi potpune primene ZZNP. Poslanici bi trebali da usvoje ZZNP i AU simultano, kako ne bi ostavili žrtva bez efikasnih rešenja do usvajanja AU.
- Novi ZZNP bi morao da zadrži brojne mere koje mogu biti izdate NZ u skladu sa aktuelnom Uredbom o NP i omogućiti sudijama, na osnovu analize svakog slučaja, da izrekne više mera. Sudije ne bi trebale da budu ograničene na mere zahtevane pokrenutim izdavanjem NZ.
- Uredba o NP predviđa da NZ može biti izdat nakon što je navodni prekršilac pravilno pozvan u skladu sa zakonom, čak i ukoliko on/ona ne prisustvuje sudskom ročištu. U praksi, odlaganje se dešavaju jer su sudije uzdržane u izdavanju NZ kada se navodni prekršilac ne pojavi, čak i kada postoje dokazi da je došlo do nasilja u porodici. Novi ZZNP mora razjasniti da sudsko ročište i izdavanje NZ može da se desi u uslovima kada je navodni prekršilac uredno pozvan ali se nije pojavio na saslušanju.

- Novi ZZNP bi trebao da se bavi i izvršenjem odluka u skladu sa Kosovskim zakonom o procedurama za izvršenje i zahteva da praćenje i izvršenje NZ bude nadzirano od strane Kosovske policije i sudova. On mora jasno definisati obavezu informaciju koju policija mora dati tužiocima kada je prekršen NZ kao krivično delo koje se goni po *službenoj dužnosti*. ZZNP mora obezbediti da procedure koje policija mora da nadzire i prati o aktivnim NZ budu takođe dobro definisane.
- Trenutno zakonodavstvo o pravnoj pomoći na Kosovu ne predviđa posebno žrtve nasilja u porodici kao kategoriju kvalifikovanu za besplatni pravni savet i zastupanje. Pravna pomoć je trenutno dostupna samo ugroženim grupama koje ispunjavaju posebne socijalne uslove (npr. kvalifikovani su za socijalnu pomoć). Ugroženost kojom se žrtva suočava kao posledicom akata nasilja u porodici bi morala da ih čini automatski kvalifikovanim za besplatnu pravnu pomoć.
- Nacrt ZZNP predviđa da Ministarstvo za rad i socijalna politiku i Ministarstvo zdravlja treba da izrade nacrt AU radi definisanja obaveznog psihološkog tretmana za vinovnike nasilja u porodici kao dodatnu meru. ZZNP mora predvideti kako će to funkcionisati u praksi, uključujući finansiranje profesionalnih psihološkog savetovanje za vinovnike NP putem ustupanja usluga u skladu sa Zakonom o porodici i socijalnim uslugama. U suprotnom, izrada nacrta odredaba bez dovoljnih resursa i sredstava bi izazvala odlaganja u pravilnoj primeni zakona.
- Brojne institucije su već opisale nedovoljne budžete za bavljenje potrebama žrtava posebno, njihovim hitnim potrebama za hranom i medicinskim tretmanom. Sve institucije moraju obezbediti dovoljne budžete za institucije radi vršenja svojih obaveza na adekvatan način u pogledu NP.
- Dugoročna rešenja za žrtve su ograničena ekonomskom zavisnošću od prekršilaca, visoka nezaposlenost, nizak nivo obrazovanja, loša socijalna pomoć, i nedostatak vlasništva nad imovinom. Ipak, puna implementacija odredbi koju nudi zakon na snazi može obezbediti održivu kratkoročnu podršku za žrtve nakon prijavljivanja nasilja, kao i ohrabrenja žrtava da razmotre alternativne životne aranžmane. Novi ZZNP mora predvideti uspostavljanje Fonda za reparaciju i kompenzaciju žrtava radi podrške žrtava u strategijama ohrabrenja putem kojih vlada može poštovati prava žrtava da ponudi efikasne pravne i institucionalne lekove. Ovo mora biti praćeno jasnim definisanjem odgovornosti za individualne institucije kao delu koordiniranog, multi-agencijskog programa za podršku reintegraciji.
- Dobrobit dece u domaćinstvima gde je došlo do nasilja u porodici mora biti pažljivo razmotreno od strane radnih grupa koje rade na nacrtu novog ZZNP. Najbolji interes deteta mora biti prioritet u skladu sa Konvencijom o pravima deteta. U isto vreme, rešenja moraju biti pronađena kako se ne bi prejudicirala dugoročna prava na starateljstvo.
- U cilju povećanja kapaciteta sudija i tužilaca, novi ZZNP mora obuhvatiti obavezne kurseve za sudije i tužioce u zakonima u vezi sa nasiljem u porodici koje bi organizovao Sudski institut Kosova.

CITIRANI RADOVI

Skupština Kosova. Ustav, dostupan na: <http://www.kushtetutaekosoves.info>.

_____. Kosovski Zakon o izmenama Privremenog krivičnog zakona Kosova, Zakon br 03/L-02. novembar 2008.

_____. Kosovski Zakon o izmenama Privremenog zakona o krivičnom postupku Kosova, Zakon br. 03/L-03. novembar 2008.

_____. Zakon o parničnom postupku, novembar 2008.

_____. Zakon o izvršnom postupku, Zakon br. 03/L-008. Jun 2008.

_____. Zakon o jurisdikciji, selekciji slučajeva i dodeli slučajeva sudija i tužilaca EULEKS-a na Kosovu, zakon br. 03/L-053.

_____. Zakon o policiji br. 03/L-035.

_____. Zakon o porodičnim i socijalnim uslugama, Zakon br. 2005/02-L17.

Cook, Rebecca, “Odgovornost države na osnovu CEDAW u Zakonu o ljudskim pravima” 1994.

Savet Evrope. Evropska konvencija o ljudskim pravima, 1950.

Evropska komisija “Izveštaj o progresu Kosova” 2007.

_____. “Izveštaj o progresu Kosova.” 2008.

Evropski sud za ljudska prava, slučaj *A protiv Ujedinjenog Kraljevstva* 23 Septembar 1998.

_____. Slučaj *Z protiv Ujedinjenog kraljevstva*, 10 Maj 2001.

Heise, Lori. “Zloupotreba na osnovu pola: globalna epidemija.” *Cad. Saude Publica*. Vol. 10 suppl. 1. Rio de Janeiro, 1994.

Kosovska policija: “Godišnji i polugodišnji izveštaj Sektora za nasilje u porodici.” 2005, 2006, 2007, 2008, i jun 2009.

Mreža Žena Kosova (MŽK), Nicole Farnsworth i Ariana Ćosaj-Mustafa. *Sigurnost počinje kući: Istraživanje radi informisanja prve nacionalne strategije i Akcionog plana protiv nasilja u porodici na Kosovu. Priština, Kosovo, MŽK, 2008.*

_____. Nicole Farnsworth. *Istraživačka anketa o obimu nasilja na osnovu pola na Kosovu i njegovom uticaju na reproduktivno zdravlje žene. Priština, Kosovo. MŽK, 2008.*

Institucija Ombudsmana. “Institucija ombudsmana na Kosovu, Izveštaj u odnosu na primenu sekcije 7 i 9 UNMIK Uredbe 2003/12 o Zaštiti protiv nasilja u porodici, *Ex Officio*” registracija br. 1/06 (novembar 2006).

_____. “Godišnji izveštaj vršioca dužnosti ombudsmana Skupštini Kosova, (2006-2007).”

Misija OEBS na Kosovu. “Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu.” jul 2007.

_____. “Prvi pregled građanskog pravosudnog sistema na Kosovu.” Jun 2006.

- _____. Odeljenje za ljudska prava, decentralizaciju i zajednice: Odsek za monitoring pravnog sistema. "mart 2007 i mart 2008 Mesečni izveštaj."
- _____. "Izveštaj ocene o uspostavljanu mehanizama upućivanja za žrtve trgovine ljudima." 2007.
- _____ i Ministarstvo za rad i socijalna pitanja. "Odgovor na incidente sa nasiljem u porodici: Priručnik za socijalne radnike." 2006.

Prisustvo OEBS u Albaniji i USAID. *Albanska sudska knjiga o Zahtevu za zaštitu* Tirana, Albanija: 2008.

Pillay, Navanethem za UN . "Nasilje protiv žena: Državno-sponzorisan nasilje u dovođenju Međunarodnog zakona za ljudska prava kući-Sudski kolokvijum o domaćoj aplikaciji CEDAW i CRC." 2000.

Rubotham, G.N., et. al. "Kosovski pravosudni sistem: Procena & Predložene opcije 2003-2004." 2004.

Sadiku, Halide za KIJAC. "Mala zastupljenost žena u kosovskom pravosudnom sistemu." Mart 2009. dostupan na:
<http://www.kijacnews.net/vnews/display.v/ART/2009/03/19/49c11b3027ee0>.

Terdevci, F, i Fuller, T. Za Balkansku Istražnu i izveštavajuću mrežu (BIRN). "BIRN otkriva glavne slabosti sudova na Kosovu." 4 Jun 2009.

Ujedinjene nacije. Konvencija o eliminaciji diskriminacije protiv žena (CEDAW).

- _____. Komitet za eliminaciju diskriminacije protiv žena . "Opšte preporuke 19 usvojenih o implementaciji Konvencije UN o eliminaciji svih formi diskriminacije protiv žena" 1992.
- _____. Komitet za eliminaciju diskriminacije protiv žena *A.T protiv Mađarske*, Komunique br. 2/2003. 26 Januar 2005.
- _____. Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe vlasti.

Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) Ustavni okvir Kosova, dostupan na:
<http://www.unmikonline.org/constframework.htm>.

- _____. UNMIK Uredba 2001/9 o Privremenim institucijama samouprave na Kosovu.
- _____. UNMIK Uredba 2003/25 o Privremenom Krivičnom zakonu Kosova.
- _____. UNMIK Uredba 2003/26 o Privremenom Zakonu o krivičnom postupku Kosova.
- _____. UNMIK Uredba 2003/01 o Izmenama zakona na snazi o Krivičnim delima u vezi sa seksualnim nasiljem.
- _____. UNMIK Uredba 2003/12 o Zaštiti protiv nasilja u porodici
- _____. UNMIK Uredba 2004/32, o Porodični zakon Kosova.

UNDP Misija na Kosovu. "Zahtev za aplikacije." 2009.

- _____. "Pristup pravdi." 2008.

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

316.485.26-055.2(048)

Više od “Reči na Papiru” ? : odgovor pravosudnih organa na Kosovu na nasilje u porodici / Priredile Ariana Qosaj-Mustafa i Nicole Farnsworth. - Prishtina : UNDP, 2009. - 82 s. : ilustr ; 28 cm.

1. Mustafa Qosaj, Ariana 2 . Farnsworth, Nicole

ISBN 978-9951-498-08-1

VIŠE OD “REČI NA PAPIRU”?

ODGOVOR PRAVOSUDNIH ORGANA NA KOSOVU NA NASILJE U PORODICI

Žena koja je pretrpela nasilje u porodici i koja traži pravdu je Mreži žena Kosova rekla “Imamo veoma dobre zakone na papiru, ali se oni ne primenjuju”. Ovakve rečenice su postale uobičajene među aktivistima za ženska prava, kao i predstavnicima institucija, pri ilustraciji poteškoća koje se tiču sprovođenja postojećih zakona. Međutim, mali broj istraživanja analizira to zašto postoje takvi problemi, posebno u odnosu na nasilje u porodici. Identifikovanje posebnih izazova sprovođenja zakona može služiti i kao informacija pri procesu izrade politika.

Na osnovu intervjua vođenih sa više od 60 predstavnika institucija, 96 žrtvi nasilja u porodici, kao i prethodnih istraživanja, ovaj izveštaj identifikuje problem postojećih zakona i sprovođenja istih. Nalazi i preporuke imaju za cilj da informišu donosiocce novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Nacionalne strategije i plana akcije za borbu protiv nasilja u porodici, kao i ostalih zakona koji upravljaju krivičnim gonjenjem izvršioca nasilja u porodici, operativnim procedurama i radom institucija zaduženih osiguravanjem pristupa pravosuđu.

Izveštaj procenjuje performansu sudija u odnosu na pružanje zaštite od nasilja u porodici putem mehanizama kao što su nalog za zaštitu; krivično gonjenje dela nasilja u porodici; istrage policije Kosova koje se tiču nasilja u porodici i mere za zaštitu žrtvi od daljeg nasilja; rad različitih institucija i organizacija odgovornih za zaštitu prava žrtvi u pristupu pravdi; i percepciju građana u pogledu pravosudnog sistema, koja može uticati na njihovu odluku da traže pravdu ili prećute nasilje u porodici. Izveštaj zaključuje preporukama upućenim stvaraocima politika i pojedinačnim institucijama u pravcu ojačavanja pristupa pravdi za žrtve nasilja u porodici.

Kosovo

United Nations
Ulica Pejton br. 14
Priština 10000, Kosovo
Tel: ++381 38 249 066
Fax: ++381 38 249 065

www.ks.undp.org

ISBN 978-9951-498-08-1